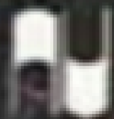
MİTOLOJİ ve TARİH DİZİSİ

Manas Destanı

Fatih Korkmazlar

anonim

MANAS DESTANI

Fatih Korkmazlar

anonim
YAYINCILIK

ANONİM YAYINCILIK
Yayın No: 20
Mitoloji ve Tarih Dizisi: 15
MANAS DESTANI
Yazar: Fatih Korkmazlar
Editör: Yalçın LÜLECİ
Redaksiyon: Tayfun Cihan ÖNDER
Sayfa Düzeni: Muhammet Cüneyt ÖZCAN
Kapak Tasarımı: Ahmet ALTAY

Çatalçeşme Sokak No:19/1 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: 0212 520 07 40 - 512 83 79
Faks: 0212 511 87 23
anonimyayin@gmail.com
Anonim Yayıncılık, bir Parıltı Yayıncılık markasıdır.

Sunuş

Manas Destanı, Kırgız Türklerinin ulusal destanıdır. Mani dinini yaşayan Karahitaylar ile Müslüman Karahanlılar arasındaki savaşta Kırgızların durumunu ve Manas isimli yiğidi hikaye eden destan, çeşitli kaynaklardan toparlanmıştır. Destanın tarihi XV. yüzyıldan XII. Yüzyıl dönemlerinden kaynaklanmaktadır.

Türkolog Wilhelm Radloff (1837-1918), Manas Destanı konusunda ilk çalışmaları, Kırgızistan'ın Tokmak kentine başlatmıştı. Kentin güney bölgesinde bulunan Sarı Bağış boyuna ait bir Manasçıdan (destanı günümüze kadar kuşaktan kuşağa aktarmış olan sözlü anlatıcılar) 1869 yılında dinlemiş ve yazılı hale getirmiştir. Dönemin insanları arasında bu tür sözlü halk edebiyatı hikayecilerine ırçı veya comokçu adı verilmiştir.

Manas Destanı gerçekte bir kahramanlık destanı özelliği taşımaktadır. Çeşitli kaynaklar destanın üç bölümden oluştuğunu söylemektedir. Manas, oğlu Semetey (destanın sadece ikinci bölümünü okuyanlara Semeteyci denir) ve torunu Seytek hakkındadır. Bu üçleme hikaye 500.500 dizeden meydana gelmiştir. Manasçı anlatıcılar tarafından genişletilen anlatım ile destanın dize sayısının milyonun üzerinde olduğu söylenmektedir.

Bu destan; savaş karışıklıkları sırasında meydana gelen aşk maceraları, şenlikler, düğünler, Şamanizm'in inancının detayları, gelenek, görenekler ile kâhinlerin durumlarını anlatmaktadır. Kırgız Türkleri meydana gelen Manas destanı Kazak-Kırgız kültürünü yüceltmiştir.

Manas'ın babası Cakıp Han isimli kağandır. Annesi Çığrıcı adında bir kadındır. Cakıp Han evlendikten on dört yıl sonra Manas dünyaya gelmiştir. Doğumu nedeniyle değişik yerlerden gelen kahinler onun bir kahraman olacağını hemen fark etmiştir. On yaşına geldiğinde ise Manas gerçek bir kahraman olmuştur. Düşmanlarının üzerine gitmiş ve onları darmadağın etmiştir. Onun atlarına başka atlar yetişememiştir. Oklar zırhını delememiştir. Cakıp Han, oğlunun atılganlıklarından ve kahramanlıklarından endişe etmiş ve onu koruması ve onunla arkadaşlık etmesi için Bakay adında bir başka yiğidi onun yanına vermiştir.

Manas, Nogay boyundan gelen bir kahramandır. Kalmuk saldırılarına karşı Kırgız halkının birliğini, beraberliğini korumuştu ve bir kahramanlık ve özgürlük simgesi olmuştur.

Manas'ın Çocukluk Dönemi 1

Çok eski dönemlerde, kervanlar döneminde, gün ışığında tulpar eşinirken, ay ışığında kemerini çıkartamamıştır. At üstünde uyuyan erler döneminde yaşadı. Aç arslan gibi suratıyla, düşmana saldırdı. Bayrağı gökyüzünde dalgalandı. Şanı dünyaya yayıldı. Başından ak kalpağı çıkmadı. Kükreyerek yaşadı. Bunlar Kırgız denen çok eski bir ulustu. Onların bayrağı gök mavisi idi. Dostları az düşmanı çoktu.

Tanrı Dağı'ndaki eski Kırgızların başında, halkının şanını duyuran Karahan isimli Han, tahta geçti. Şanı gökyüzündeki yıldızlara gitmişti.

Tanrım hiçbir şeyi sonsuz yapmadı. Karahan da öbür dünyaya göç etti. Onun tahtına oğlu Oğuz Han geldi. Oğuz Han da adil ve heybetliydi. Türk eline, Kırgızlara baş oldu. O da bir gün dönüşü olmayan yere gitti. Oğuz Han'ın ardından Babir Han, sonra Tüböy han, sonra Kögöy han baş olular. Kögöy Han'dan sonra Nogoy Han baş oldu.

Bir saksağan, Nogoy Han'a uğursuz bir işaret getirdi. Kötü ve kurnaz Kara-Hitay Hanı Esenhan ona savaş açtı. Nogay Han'ın beli koptu. Ak otağı yağma edildi. Ocağı bitti. Kabileleri dağıldı.

Nogay Han'ın Orozdu, Üsön, Bay, Cakıp (Yakup) adında dört oğlu bulunuyordu. Onlar kervan göçüne başladılar. Biri Altay'a biri Opal'a, biri K'şgar'a, biri Tibet'e gitti.

Kırgızlar Akbalta Batır'ın korumasına girdiler. Akbalta Batır'ın he dediğini yaptılar. Akbalta aksakal bir ve kutsaldı. Onu destekleyen, ona rehberlik eden bir meleği vardı. Kırk Kırgız ailesi Altay'a ulaştı. Aç ve açıkta kaldılar. Düşünürlerken; Akbalta boz boğayı seçip, kurban ederek halkına şunları dedi:

Halkın dinginliğini bozar. Ulusların kötüsü olmaz. Kalmuklar da, Mançular da iyi uluslardır. Malın, mülkün yoksa eksik kalırsın, varsa rahat edersin. Kalmuklarla savaşmayalım. Hayvan yetiştirip, toprak sürelim. Altay'ın toprağı altın gibidir. Çalış Kırgız, belini bağla ve başını kaldır.

Yurdu olmayan Kırgızlar, Akbalta'nın sözünü doğru buldular. Kalmukların Hanına Ala Dağ'dan getirilen gümüşlerle süslenmiş tulpar (kırat)ı armağan ettiler. Altay'da yaz için yeşil yayla, kış için düzlükten yere kondular.

Günler geçti, yıllar geçti. Altay'daki Kırgızlar Kalmuk ile Mançuların arasında canlandılar. Türk soydaşları ile ilgi kurdular. Malları çoğalıp, kırk

aile yetmiş olunca, ordu düzüp hilâl işaretli bayrağını dalgalandırdılar ve düşmanı ürküttüler.

Cakıp Bay'ın yurdunda kırk beyaz çadır kuruldu. Evlerin bacalarından çıkan duman yurdun bereketini gösteriyordu. Cakıp kır atına binerek yurttan ayrıldı. Çocukluğunda Kalmuk, Moğol ve Çinlilerin bir kölesiydi. O, Çinlilerin eziyetlerine direnebilmişti. Çinlilerin ve Kalmukların dilini öğrendi. Aklı erdi, boylu poslu oldu. Önceki şımarık Cakıp artık yoktu, kibar olmuştu. Kalmukların arasına girdi. Çıyırdı isimli hanımının üzerine Kalmuklardan Bakdöölöt isimli bir kız aldı.

Cakıp, sekiz yıl sonra Altay'da kendi evini kurdu. On aileyi birleşti, bir odaya yerleştirdi. Geniş yerlerde, çiftçilik ettiler. İyi para kazanıp, işlerini büyüttüler. Altay'da 30 yıl zaman Çinliler ve Kalmuklardan eziyet görmüş olan Cakıp Bay onlara "Han" olmuştu. Bir kızıl cins ata binecek duruma gelmişti. Ağılında bol hayvan, heybesinde bol yemek, hazinesi bol altınla doluydu ama Cakıp Bay'ın yüreğinde hala acı vardı.

Sayısız sığırı ve devleti vardı. Ama kara günlerde on sahip çıkacak, ocağını sürdürecek kendine varis olacak bir evladı yoktu. Cakıp Bay'a obada "ihtiyar", "çocuksuz ihtiyar" deniliyordu.

Tanrısı Ak Taylak'a seslendi, çocuğum yok diye ağladı. Hanımı Çıyırdı'yı miskin karısını götürüp, atalarının mezarında durdu, dua edip Tanrı'ya yalvardı. Ama Tanrı onu duymadı.

Bir gün dağda dertle telaşla, saçını başını yolup "Tanrım benden bir evladı neden esirgiyorsun?" diye sordu.

Yanında Cakıp Bay dağdan inerken sakalı göğsünde bir derviş gördü. Derviş, Kara Önkür'e bazen gelirdi. Kıpçak soyundandı. Dünyaya zenginliğe doymuş bir adamdı. Bu dervişle konuşmak istedi Cakıp, atından indi.

Dervişe, "Yaşım kırk sekize geldi, gençliğimde mal ettim. Gördüm ki çocuğu olmayanın malı mülkü kurusun olmasın. Cakıp, Dervişe derdini anlattı.

Derviş düşündü.

"Bir yerden duydum. Tibet'e gidersem bir çeşit ottan yapılmış bir ilacı getireceğim. Geçmişte atalar, hanımı doğurmazsa onu küçümser, hakir görürlermiş. Eskiler böyle anlatırdı" dedi derviş.

"Evliyam, sözüne, aklına sağlık" Cakıp dervişin eline altın vererek yolcu etti.

Çakıp Bay'ın Çocuk Sahibi Olma Arzusu

Çocuk arzusuyla kıvranan Cakıp Bay, hasret sözleri söyleyerek Altay'ın dağlarında hüzünle dolaşıyordu. Çıyırdı'nın yüreği sızladı, öleyim dedi. Yer kabul etmedi. Gözlerinden yaş dökülüp üzüntüden kıvrandı. Cakıp, büyük bir ümitsizlikle giderken bir adacıkta Mengdibay hiçbir şey olmamış gibi oturuyordu. Hiçbir şeyden korkmayan Mengdibay, Cakıp Bay'a akla gelmedik olayları anlattı:

Hayrete düşen Cakıp, avula gelip çocuktan duyduklarını sadece hanımına anlattı.

Ertesi gün Cakıp, hanımları, avuldaki büyükleri ve yakınları ile danışarak gece gördüğü rüyası lâyıkıyla büyük bir ziyafet vermeye hazırlandı.

Cakıp ziyafete Altay'daki on iki kabile ile birlikte, Kırgız'ı, Kazak'ı, Noygut'u, Nogoy'u Türk soydaşlarını, bunlardan başka yine Kalmuk ve Tırgoot Moğolları da davet etti. Altın hazinesinin ağzını açtı. Ziyafete gelenler Cakıp'ın bu cömertliği hakkında kendilerine göre yorum yaptılar.

Kalmuklar, Moğollar basiretli halk olduğu için, kusur bularak "Kırgız'ın malı var ama devleti yok. Cakıp'ın bize yaltaklanması bize tabi olmasındandır" diye düşündüler. Cakıp Bay ise "Allah ü Te'l' bize rüyayı boşuna göstermemiştir, bu bir hayırlı işarettir, rüyam gerçek olur mu, yüreğimdeki buzları eritir mi" diye dua edip iyi dilekler diledi.

Bilgiçler, akıllılar, rehberler başlarını eğip, sarkmış uzun ak sakallarını sıvazlayıp, Cakıp'ın gördüğü rüyayı zevkle dinleyip oturdular.

O zaman Cakıp şöyle dedi:

"Halkım! Bir acayip rüya gördüm, rüyamda böyle bir iş gördüm. Ala dağ'da dolaşıyordum. Bir kuş yakaladım. Kuşun ötmesi çok değişikti. Kuyruğu ve başı parlıyordu, gagası çelik, ayağı hançer idi. Uçurduğum zaman göğün altını, kara yerin üstünü karıştırdı, gökteki kanatlılar, yerdeki ayaklılar ona karşı gelemediler, hiçbiri kurtulamadı. Halkın rüyamı yorunuz. Bunun tabiri nedir?

Oturanların hiçbirinden ses çıkmazken, aksakallı, görmüş geçirmiş Bay Cigit, Cakıp'ın rüyasını iyiliğe yordu:

"Ey Cakıpım, hanımının ve senin gördüğün rüya çok güzel rüyadır. Millete hayırlıdır. Başına talih kuşu konmuştur. Arzuladığın erkek çocuk dünyaya gelecektir. O arslan gibi heybetli bir kahraman olacaktır, dünyaya hakim olacaktır. Başına devlet kuşu konacaktır. Rüyalarınız gerçek olsun! Niyetiniz makbul olsun!

Tanrı yardımcınız olsun!” Dağılan halk Tanrıya sığınıp sevincinden hıçkıran Cakıp’a hayır dualar ettiler.

Ziyafet yapıldı ve geçti. Ertesi gün, Cakıp’ın avulundakiler soğuk bir kara bulutun yer yüzünü kapladığını gördüler. Bu kötü haberin işareti idi. Nihayet söylenenler doğru çıktı, kötülük avula çabucak geldi. Cakıp Bay’ın yaptığı ziyafetin haberi Kalmuk ve Hitay hanlarına ulaşmıştı. Bu haberi aldığında Esen Han yerinde duramadı.

Hitayların ve Kalmukların, Kırgızlarda ezile öcü, bitmez tükenmez intikamı vardı. Esen Han “Kırgız hanları, bizim batı ve kuzey tarafa yaptığımız yağmaları hep engellediler. Birkaç defa ipek, kumaş, çay ve türlü eşyalarımızı, kervanlarımızı yağma ettiler. Bugün öldürsen, ertesi gün tekrar kalkan böyle inatçı halk görmedim.” dedi. Kardeşi Kara Han’a mektup yazıp mührünü bastı. Kırgızlardan, Türklerden, Kazaklardan yağmaladıkları kumaşı, pars kürkünü, bir kutu altını hediye koydu. Bunlara dört beş kahin de gönderdi.

Gönderilen kahinler üç ayda geldiler. Kutsal kitapta şöyle yazılmıştı:

“Kuzeydeki Kırgızlardan Manas adında bir alp doğacaktır. Onun arkasında kara mavi yelesi, omuzu üzerinde tahta gibi kızıl beni olacaktır. Manas, Kalmuk ve Hitay’ı karıştıracaktır. Gök ile yerin güzelliği olan ulu şehir Pekin’i harap edecektir. Altı ay Han olacaktır. Hitay kahramanları tutsak olup ölecektir.”

“Vahşi Kırgızların hamile kadınların tümünü cezalandırın! Çocuklarını Köle edin Manas’ı bulup getirmezseniz hiçbirinizi canlı bırakmayacağım.”

Manas’ın temsili resimlerinden biri.

Böyle zor durumda, altın karşılığında çalışan casus Kalmuk rahibi, Cakıp Bay’a yedi gece yaya yürüyerek geldi. Bu haberi ona söyledi. Kırgızlar kaçamadılar. Ertesi sabah Kalmuk askerleri boynuzlar çalarak Cakıp’ın avuluna girdiler. Kalmuk askerleri yetmiş Kırgız ailesinin hamile kalan kadınlarını topladı. Kılıçlarıyla karınlarını yararak bebeklerini çekip çıkardılar, kemiklerini köpeklere verdi.

Askerler, sütten kesilmemiş bebeklerden, yaşı on yediye kadar olan çocukların hiçbirini bırakmadan at gibi dizip, adını sorarak saydı. Manas adlı çocuğu bulamayınca kaçamayanları öldürüp kalanları dönüşü olmayan Pekin’e götürdü. Han avlunu yağma etti.

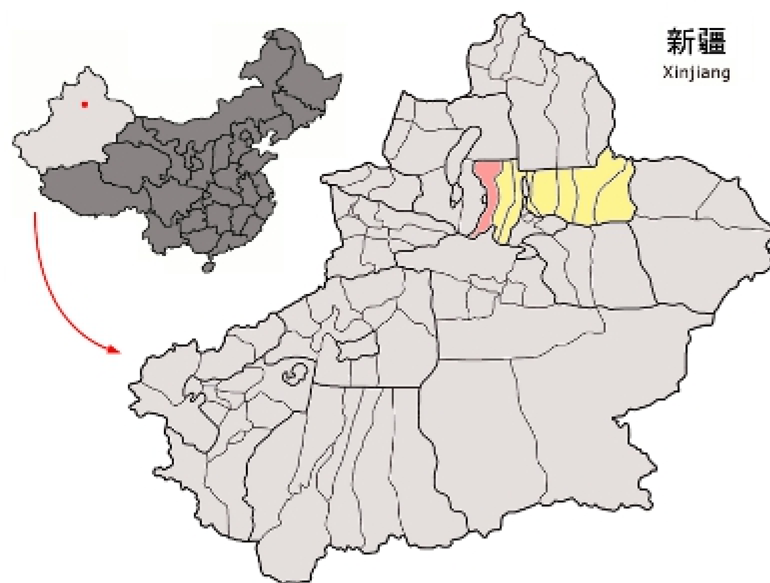
Alevke’nin askerleri, Kırgızlardan Manas çocuğu bulamayınca, her yeri cehenneme çevirerek onu başka Türklerde aradılar. Oralarda da bulamayınca Buhara’ya, Semerkant’a girdiler. Sonunda Semerkant’ta kamburu çıkmış, geniş omuzlu Car Manas adlı Çon Eşen’in çocuğunu bulup, gözlerini bağlayıp, ayaklarına demir bukağı takıp, sevinerek Pekin’e götürdüler. Kalmuk gözcülerin, kervanların ulaştırdığı habere göre Çon Eşen’in Manas adlı çocuğunu Hitay, kırk ip boyundaki büyük zindana koyup bir beladan kurtulduklarını düşünerek huzura kavuştular.

Taşa damga basan, demiri toprak gibi yoğuran Döğür Usta başta olmak üzere gözcülere sezdirmeden ormandan kömür hazırlayıp, dağdan demir kazdırıp, örtülü kara keçe evini ustahane (atölye) yaparak Davut ata mesleği diye pulat kılıç ve mızrak yaptılar. Her erkek için birer kılıç ve mızrak yapıldı. Akbalta, bunların çoğunu deriye sararak kuru toprağa gömdürüp üzerine işaret koydu.

Bir yıl geçti. İki yıl geçti. Cakıp, sonraki zamanlarda daha kuvvetlendi, yüzüne renk geldi, gönlü açıldı, hayatını daha düzenli hale getirdi. Cakıp’ın canlanmasında bir neden vardı. Tatlı Hanımı Çıyırdı, hamile kalalı üç ayı bulmuştu Çıyırdı, Kırgız’ın da, Kalmukların da, Hitayların da yemeklerini istemedi. İstediği şeyin arslan kalbi olduğunu söyledi.

Manas’ın Annesi Çıyırdı Doğurmak Üzere

Dokuz ay geçti. Çıyırdı’nın karnı doğum zamanı geldi. “Kalmuk rahibi asker başıyla geliyor!” şeklindeki haber Kırgızlara ulaştı. Cakıp bay kendini kaybetti. Beklenen gün de yaklaştı. Çıyırdı’nın doğum anı geldi. Hanımın sancısı geldi

新疆
Xinjiang

Manas döneminde Kırgızlar.

Sancı başladığında Cakıp'ın evine kadın şamanlar girdiler. Kadınlar telaşlanıp beyaz evde gürültü ettiler. Cakıp efsun okuyup, inek, enenmiş deve kurban kesti. Avulda Çıyırdı'nın bağırmaları, çığlıkları yedi gün sekiz gece devam etti.

Yetmiş Kırgız ailesinin erkekleri bunu öğrenince Cakıp Bay'ın evine gittiler, olup bitenleri seyrettiler. "Tanrım ne verecek" diye küçükten büyüğe herkes meraklandı. Dokuzuncu gece Çıyırdı'nın sancısı bitince kadınlar heyecanla bağırıştılar.

"Cakıp Bay, Hanımın şimdi doğuracak" sözünü duyunca, Cakıp, çocuğun sesini duyduğumda kalbim parçalanmasın diye tepelere gitti.

Böylesini hiç kimse görmemişti. İnsanlar sevindiler. Etraf sakindi, hayat durmuştu, kuşlar uçmadılar, sular akmadılar. Köpekler havlamadılar, otlar sallanmadı. Bu iyilik işaretiydi. Bu çocuktan ürken, korkan olmadı. Hepsi sırrın açıklanmasına beklediler. Hepsi kulaklarını açtılar.

Ağlayan çocuğun sesi duyuldu, yer sallandı. Gök gürültüsü duyuldu. Ak Otağ'a kut düştü. Gökkuşağı ışığı Cakıp'ın avulunun üzerini yürüdü. Bebek iki elinde kan pıhtısı ile geldi. Bebeğin on beş yaşı gibi ağırlığı vardı. Çırpınışları büyük insanın kuvveti kadardı. İki omzunda kara yele vardı. Üç tulum yağı bir kerede yedi. Çıyırdı bebeğe memesini verdiğinde önce süt sonra kan çıktı. Hanıma bu ağır geldi.

Yetmiş Kırgız ailesinin mutlu zamanı gelmişti. Yıllardan beri çocuk ağlamasını duymayan Kırgızlar çok sevindiler.

Cakıp, bebeğin göbeğini kokladı. "İhtiyarlıkta sahip olduğum oğlan bu mudur" diye bebeğe dikkatlice baktı. Çocuk ağırbaşlı, gözü açık, kaşları çatık, arslan boyunlu, sert, kaplan gibi heybetli, kuvvet fışkıran bir oğlan idi. Cakıp, çocuğun arkasında mavi yele vardı. İki omzunda koruyucu melek kükrüyordu.

Bir ak sakallı derviş, tünekten inerek "Oğlunun adı Evliya'dır. Büyüyünce savaşçı olacaktır. Bir çelik ok yaptırt, onu çocuğuna emdir. Asıl gerekli olanını yakasına tak. On ikiye girdiğinde bir ustaya yay yaptır. Büyüdüğünde altı yiğide verilmesi için gökten altı kılıç inecek" dedi. İhtiyar evliya çocuğun alnını üç kez sıvazladı. Çıyırdı ana dervişin dediklerini başkasına anlatmadı. Çelik oku çocuğa emdirdi, gömleğinin yakasına ipek iple dikip taktı.

Yurdun büyük adamları Cakıp’a katıldılar. Ama Kalmuk Tırgot, Çinliler ve Moğollar “Bu Kırgız Ak Otağ kurduğu için mi böyle şımardı? Onun bizim bilmediğimiz bir çocuğu var. Alevke’ye bildirelim” diyerek kötülendiler.

Cakıp, her kabilenin başta gelenlerini, yakınlarını, bilgili aksakalları, her birine elbise giydirdi. Çocuğunu sağ eteğine koyarak, Hanımını peşine takıp meydana geldi. Çocuktan çıkan ışığa bakanlar halk şaşıp, kaldı.

Bu sırada beyaz çadıra yırtık deri elbise giyen, elinde beyaz asası olan, beline çakmak taşı bağlı, ayağı çarıklı, ak sakallı, ak külahlı derviş içeri girdi.

“Millet” dedi yüzü ışıldayan derviş, oturanlara bakarak, “müsaade ederseniz nur yüzlü çocuğun adını ben vereyim.”

Onlar da; “ Ağzından çıkan kutlu olsun, çocuğun adını sen ver ihtiyar” dediler.

“Söylemek benden, söz Tanrı’dan. Çocuğun adı Manas olsun! Ulu ismine layık savaşçı olsun! Belalardan uzak kalsın” dedi gözlerinde ateş olan evliya derviş. Elindeki asasını çocuğun üzerine silkerek “Manas ok geçirmeyen kürklü ol! Ok yetişemeyen atlı ol! Sana dokunanları kılıçtan geçir, karşına düşman çıkarsa belini büküp öcünü al! Seninle tutuşan yenemesin, sana dokunana aman verme! Yalnız başına bozkurt ol, kırk kişiye bedel ol! Adını şimdilik sakla.” dedi.

Manas Manas olunca, adı sanı duyulunca, yurtta ona denk olan çıkmadı. Küçük Manas, bağırdığında dağdaki hayvanlar ürkerdi, ormandan kaplanlar kaçardı. Manas bebekliğinde ağlamak, nedir bilmezdi. Ocaktaki ateşten yalın ayak geçerdi. Çam ormanında tek başına gezerdi. Büyük taşları dağdan yuvarlardı. Büyük çocukların elini sıkıp ağlatırdı.

Manas’ın Çocukluk Adı Çong Cindi Olmuştu

Üç yaşına geldiğinde “Çong Cindi” diye bilindi. Delikanlılarla denk oldu. Gök öküzün boynuzunu kırdı. Onunla karşılaşmaya kimse çıkamazdı. Çong Cindi dört yaşına geldiğinde dövüşmeye başladı. Kara ağacı yerden köküyle birlikte koparıyordu. Suya bastığında batmazdı, ateşe bassa yanmazdı. Arslan kadar heybetli olmuştu, belalı Cindi diye nam salmıştı.

Çong Cindi beş yaşına geldiğinde, marifetini herkese gösterdi, öküz büyüklüğünde taşları kaldırmaya başladı, yılanın başını ısırıyordu, bir tulum kımızı bir kerede içiyordu. Genç Manas altı yaşına geldiğinde uzun boylu, kahramanlarla denk oldu. Çong Cindi adını terk etti. Kendi adını istedi. Manas, yedi yaşında kırıp dökmeye başladı. Herkes ondan bezdi ve kaçtı.

Deliliği çoğaldı, bir kuzunun eti doymasına yetmedi. Onunla güreşecek adam kalmadı.

Manas sekiz yaşına girip erkeklik çağına gelince, kendini kırlara vurdu. Evine girmedi. Kervan yolundan gelenleri, tüccar ve kervancıları soydu. Avuldakiler, dedikodu yaptılar ama hiç kimse karşısına çıkamadı.

Bir defasında Manas, avuldan kırk çocuğu alıp, Altay'ın tepelerinde karargâh kurup eğlence yaptı. Bu sırada, Kalmuk, Tırgot, Moğol'un seksen çocuğu gelip avulun çocuklarına büyüklük tasladı.

Kalmuk çocuklarının başı Manas'a sopayla vurdu. Manas dayaktan sonra beklemedi. Yerdeki değneği aldı, Kalmuklara öyle bir salladı ki, değneğin vurduğu on iki çocuk öldü. Manas'ın heybetini gören Kalmuk çocukları kaçtı. Kırk Kırgız çocuk Kalmukları kovaladılar. Manas, Kalmuklara yetiştiğinde, Cakıp Bay ortaya çıktı. O olaydan beri Cakıp oğlundan kaygılanıyordu.

Cakıp hanımına danıştı. Manas'ı Oşpur'a vermek istedi. "Çocuğu uşak mı yapacak, Hanzade mi yapacak, budala mı yapacak kendisi bilir. Onun eline verelim, Kalmukların gözünden ırak dursun" dedi.

Oşpur çobanların başı Tengir Bay'a tabi, töreleri iyi bilirdi, sözü, özü birdi. Oşpur, gençliğinde dünyadan bıktığı için halkının arasına geç girmişti. İhtiyar görünmesine rağmen tekmeyle taş yarardı. Eliyle her şeyi kırabilirdi. Yedi gecede Kalmuk ve Çin'e gider, gelirdi. Oşpur, dağdan düze pek inmezdi. Ak karlı, mavi buzlu yükseklerde kuzuların otladığı yerlerde geçirirdi bütün zamanını.

Manas Oşpur'un yanında kaldı. Ertesi günü kara kulübede uyumakta olan Manas'ı Oşpur tan atmadan uyandırdı. Manas, nehire elbiseleriyle girdi. Manas bir taşa takılıp kayarak düştü. Suda sürüklendi. Boğulmak üzereydi, Oşpur'a baktı. Oşpur o andan sonra Manas'ı rahat bırakmadı. Yayladaki Süt-köl isimli suyu çok soğuk olan derin göle, çevresinde Kamçatka ördeklerinin olduğu yere götürdü. Beline ip bağladı, suya daldırdı. Manas yüzmeyi öğrendi.

Oşpur'un eziyetleri böyle başladı. Oşpur'un eziyetleri, Manas'ın hoşuna gidiyordu. Oşpur'un söylediklerini, itiraz etmeden yapıyordu. Savaşçı olmanın kolay olmadığını anlamıştı Manas.

Manas yayın nasıl yapılacağını, nasıl çekileceğini bir ayda öğrendi. Dayanıklı mızrak yapmanın sırrını iki ayda öğrendi. Üç ayda kılıç yapmayı ve kullanmayı biliyordu. Dört ay sonra erkek yarışlarını (at üzerinde yapılan

bir birini eyerden düşürme yarışını) öğrendi. Beş ayda Oşpur ile güreş tutuştu.

Oşpur'un bilmediği yoktu. Tibet ve Çin'den öğrenip geldiği sırrı vardı. İneğin derisini asıp eliyle saplayarak delmeyi, bir değnekte otuz kişiyle tutuşmayı, tekme atmayı Manas ondan öğrendi.

Altı ay sonra zayıfladı. Boyu uzadı, yaramazlığı bitti. Vücudu kuvvetlendi. Oşpur, Manas'a güvendi. Çege Bay'la birlikte koyun gütmeye gönderdi.

Manas on yaşına geldi. Tırmanmaya dağ, savaşmaya düşman bulamadı. O dağdaki çobanlardan kırk çocuk bulup almak istedi. Bir sıcak yaz gününde, Manas ile Çege Bay dağa koyunları otlatmaya çıkmışlardı.

Tam karşıdaki kaya taşında bir kurt, koyunları arasında aksak beyaz kuzuyu yakalayıp güpegündüz parçaladı. Bunu gören Çege Bay'ın ödü koptu; bağırmak için sesi dahi çıkmadı, ardıç ağacına çıkarak saklandı.

Kurt kaçıp gidiyordu. Manas akan kanın izinden onun peşine düştü. Kurt, kara mağaraya girdi ve saklandı. Manas da onun peşinden mağaraya girdi.

Manas, mağarada gördüklerine inanamadı. İri yarı, güzel elbiseler giymiş kırk kişi oturmuştu. Kanatlı atları vardı, yüzleri nurluydu.

Manas ile Çeğe Bay koyun kuzularını saydılar, eksik yoktu. Manas gördüklerini iyiye yordu. Beyaz kuzuyu Çeğe Bay'la kızartıp, yediler. Oşpur, tepe boyunca, deredeki çukurda Manas başta olmak üzere kırk çocuğu eğlenirken gördü. Çocukları seyretmek için bir söğüdün altında oturdu.

Çocuklar artık büyümüşlerdi. Onlar durmadan ordo oyunu oynuyorlardı. Kazandaki etleri yediler. Çocukların içinde Manas Opol dağı gibi görünüyordu, o diğerlerinden farklıydı.

Kırk çocuk Manas'ın ona saygı gösterdi. Manas bununla yetinmedi. Törelerde olduğu gibi somurttu. Çocukların "beğim" demelerini sağladı.

Manas söğüdün gölgesinde uykuya daldı. Sonra üst taraftan Kara Malmuk'un seyisi Kancarkol, bastırıp geliyordu. Bu kafirin hesabını Oşpur biliyordu. Kalmuk ve Çin'de, Sibirya parsı gibi, insanın başını eliyle kesebilen, elini göğüse hançer gibi sokan, bu nedenle Kancarkol diye adlandırılan biriydi. Oşpur, fırsat olsa da Kancarkol ile teke tek dövüşsem diye düşünüyordu.

Kancarkol, çocukları görünce fırlayıp, onları kamçılamaya başladı. Çocuklar sağa sola dağıldılar. At üzerinde dövüşemeyen Kalmuk attan indi.

Kuşattığı çocukları vurarak öldürdü. Sonra onların üzerlerine oturdu.

Manas, gürültüden uyandı. O Kancarkol'a doğru kükreyerek geldi. Onun gücünü fark eden Kancarkol da tedbirini almıştı. Manas ile Kancarkol birbirini korkutmaya çalıştı. Kancarkol, Manas'a vurmak istedi. Kahraman Manas, kendini yana attı. Kalmuk'ın eli söğüde saplandı. Manas ayağıyla ona vurdu. Kucaklayarak yere fırlattı. Kancarkol yere serildi.

Oşpur, Manas'tan emin oldu. Çocuk, öğreneceğini öğrenmiş, olgunlaşmıştır, daha sağken Cakıp'a teslim edeyim dedi ve yola koyuldu. Oşpur'u gören Çıyırdı, sevindi. Heyecandan Oşpur'a hediye edecek, giydirebilecek elbise bulamadı.

Derin düşünceli olan Oşpur şöyle dedi:

"Oğlumuz amandır, kimseye yenilmez, güreşte, kimseye boyun eğmez biri oldu, kıvamına geldi. Söyleyeceğimi söyledim, vereceğimi verdim. Artık Kalmuklardan, Çinlilerden korkmaz oldu. Çocuğa ihtiyacınız varsa alabilirsiniz."

Cakıp Bay, Manas'ı almak için Oşpur'la gitti. Cakıp oğlunun olgunlaştığını gördü. Oşpur, elini Manas'ın omzuna koyup vedalaşırken sordu:

Manas öğüdünü bitiren Oşpur'un önünde diz çöktü. Cakıp Bay'la Manas yola koyuldular. Doğuda güneş vardı. Batıda ay kaybolmamıştı. Tepeleri karlı dağlar, kül rengindeydi. Kuş sürüleri göç ediyordu. Otlar sararmıştı.

Cakıp Bay da, at üzerinde gururlu oturan oğlunu, dikkatle süzdü. Daha önce Hanımına çabuk varmak için atın dizginini silkti. Tör-Su nehrini geçip Ak-Ötek'e geldi. Uzaktan yükselen toz duman içinde, at sürüsü göründü. Çakıp atların önünü kesti. Damgalarına baktı. Onların kendi atları olduğunu gördü.

Bunu gören Manas öfkelendi. At çobanı Iyman'ın elindeki sırığı (kement) kaptı. Kükreyen Kortuk'un üzerine attı. Kalmuk'un başı parçalandı. Kalmuklar atlarının dizginlerini çektiler, şaşırdılar. Manas'ı yakalamaya çalıştılar. Mızrak ve kılıçla saldıran Kalmuklar, Manas'ı her yönden kuşattılar. Manas atıyla kaçarak sırıkla onları teker teker yere düşürdü. Kalmukların yedisi düştü. Manas, atının yorgun düşmesine rağmen kaçan Kalmukların peşine düştü.

Cakıp Manas'ın arkasından bağırdı. "Hey, yapma evladım, dur!" diye bağırıyordu Cakıp, "Kendine gel! Arkana bak. Bu yaptığın nedir? Köklü

kabilen mi var senin? Keşke kırk yoldaşını bekleseydin? Tek başına Kalmukları öldürüp bitirebilir misin? Bırak yavrum dur!..”

Manas babasına acıdı, atının dizginin çekti. Cakıp; “Oğlum, Nogoy deden öldüğü zaman hansız kalan halk şaşırdı. Hayvanları talan edildi, kahramanlar köle edildi. Nazlı gelinler, küçük kızlar, cariye oldular. Böyle zilleti Tanrım kimseye vermesin. Zamanında güçlü olan halkın başına felaket geldi. Ocağı söndü. Pis Esen Han “Bu Kırgızlara yardım edenin kim olduğunu anlayamadım. Pek çok kez onları soyup soğana çevirdiysem de yine başını kaldırıyor. Başları bir araya gelirse tekrar dirilip kavga çıkaracak” diye yok edemediklerini, kum gibi dağıttı. Kırgız çocuklarını Çinlilerin, Kalmukların atlarına bakıcı yaptı. Karşılık veren Kırgızların dilini kesti. Usta okçuların gözleri oyuldu. Söz dinlemeyenin kulağına kurşun döküldü. Ata binip kuş gibi dolaşan halk, güneşin doğuşunu batışını görmüyor. Tutsak oldular. Kuma akan su gibi tutunacak yer bulamadılar. Çin Hanı Esen Han göçmen Türk ve Kırgız kahramanlarıyla “vahşiler” diye alay etti. Kalmuk, Moğol ve Tırgotlardan muhafız koyup dağa ve ata alışmış halkı, hayvanlara bakıcı yaptılar. Onlar, ancak yıllar sonra Altay’da birleşebildiler. İşte şimdi sen doğdun. Aklını buldun, kuvvetle doldun. Atalığın gereğini yerine getirdiler. Ben onlar kadar olamadın. Aklım, kuvvetim kafi gelmedi. Şimdi senin zamanın, senin yerine getirmen gerekenler var. Umudum sendedir. Halkın senden beklediklerini yap. Şerefini koru. Korktuğum şudur; artık sırtını dayayabileceğin ataların, o kuvvetli Kırgızlar yok. Etrafında toplanan arkadaşların yok. Yalnızsın, “

Gönlündekini söylediği için rahatladı Cakıp. Manas ise düşünmeye başladı. Manas aklına kırklar düştü. O anda karşısında gaza için var olan Kırklar peyda oldu. Onlar Manas’tan başka kimseye görünmeden, sözleri duyulmadan değişik bir şekilde geldiler. Manas, onlara Kortuk’u öldürdüğünü söyledi.

Kırgızlar, Kalmukların Zulmü Altında Yaşıyordu

Cakıp, avuluna geldiğinde bir kötü haber daha ulaşmıştı. Kalmuklar Kortuk'un kan bedeli olarak Cakıp'ın avulunu yok etmek isterlermiş. Her şey üst üste gelmişti. Cakıp'ın canı sıkışıktı. Akbalta'yı çağırdı. Onu dinledikten sonra kendine geldi. Sırdaş ve komşu Kazak, Nayman, Konguratlardan yardım istemek için adam çıkardı.

Çıyırdı kadın ise, Kalmuklar gelmeden önce Manas'ı görmek istiyordu. Ne yapacağını şaşırmıştı. Kalmuklar atı yedeğe aldılar. Manas iki Kalmuk'u omuzlarından tutup bir çarptı ki, o anda can verdiler. Kalmuklar atlarını bırakıp kaçtılar.

Manas ile Çıyırdı avula geldi zaman Cakıp'ın neredeyse korkudan ödü patlamıştı. Oğlunun sağ olduğunu görünce, şükretti, keyfi yerine geldi.

"Tanrının yazdığını görelim. Artık Kırgızlar güçlendiler. Kalmuklar kahrolsun. Oğlum Manas varken bir savaşıp görelim!..."

Manas, hiçbir şeyi umursamadan, güneş doğuncaya kadar uyudu.

"Kırgızlar kahramanlarımızı öldürdü, kardeşimiz iseniz yardıma gelin, Kırgızları keselim." Diye haber gönderdi Mançular, Altay Kalmuklarına.

Mançular ile Altay Kalmukları birbirlerini çekemiyorlardı. Davet üzerine ancak dört yüz asker geldi. Altay ve Mançu Kalmuklarından yedi yüz asker Kırgızlardan intikam almak için yola çıkmıştı. Altaylı Kalmuklar Cakıp'ın yolda otlamakta olan sekiz bin atını görünce atları alıp götürdüler.

Yolun yarısında Mançu askerleriyle Kalmuk askerleri atları paylaşmak isteyince dövüş başladı. Sayıca üstün olan Altaylılar onların avullarına saldırdılar. Mançular kanımızın son damlasına kadar dövüşeceğiz diye çoluk çocuk, kadın kız ellerine hançer alıp üç yüz askere yardım ettiler, evlerini kale yaparak onların canını kurtardılar. Mançulardan, Manas'ın öldürdüğü Kortuk'un oğlu kurnaz Şakul bir çare buldu:

"Kendi horluğumu görmektense düşmanın horluğunu göreyim, boşu boşuna ölmektense bir şeyler yaparak öleyim" diye Kırgızların üzerine yürüdü.

Kalmukların atlarını götürdüğünü öğrenip sabırsızlanan Cakıp altmış kişiyle birlikte yola çıkmıştı. Karşısına Şakum çıkıp ağladı ve derdini anlatıp Cakıp'ın ayağına kapandı.

"Altaylılar avlumu yağmalıyor. Otlaktaki hayvanlarını almasına engel olmuştu, Kırgızlara acıdın diye benim avulumu yok etmek istiyorlar. Bizi

kurtarın. Ağılından kalayım, komşun, akraban olayım, ölen babamın kan bedelinden vazgeçtim!”

Bu sırada arkasından Kırgızların yardımına gelen Kızık, Nayman, Uyşun, Alçın, Argın ve Türklerden oluşan askerler:

“Babası ölen oğlanın avulunu yağmalatmayalım.” Diyerek savaşa girdiler. Birinci kez her kabileden oluşan yedi yüz seksen asker göğü sarsarcasına “Manas” diye bağırarak hücumu geçtiler.

Manas mızrağını eline alıp atına binip, mızrak vurup bağırıp düşmana vurdu, kırkların koruduğu Manas yolundakileri vurup, ilerledi.. Altaylı Kalmuklar Manas’ın kuvvetine dayanamadılar. Altaylıların reisi ok ile öldürüldükten sonra, vurarak kaçtılar.

Cakıp’ın gözü hep Manas’taydı. Manas gazaba gelmişti. Kalmukların peşinden alana çıktı. Cakıp, bayrağı Akbalta’ya verdi. Manas’a yetişerek atının dizginlerini tuttu.

“Kurban olayım, yeter dur! Kalmukların bayrağı düştü.”

Zaferden sonra Cakıp ve Akbalta, Mançuların avula geldiler. Mançulu Kalmukların reisi Dögön isimli aksakal, Cakıp ile Akbalta’nın önünde diz çöktü:

“Kırgız kardeşler, önce birbirimize düşman olmuştuk. Şimdi huyunuzu, savaşçı olduğunuzu, kahramanlığınızı gördük. Sizinle bir millet olalım. Bizi akrabalığa kabul ettiniz.”

“İyi ise, uzaktaki akrabadan yakındaki komşu iyidir. Artık kimin kim olduğunu öğrendik.” Dedi Cakıp. Akbalta:

“Aksakal haklıdır.” Diyerek kabile reislerini, ileri gelenleri ak otağa davet ederek “Şimdi Mançular ve Kalmuklarla akraba olduk. Yurdumuz bir, ocağımız bir, yaylamız bir, törelerimiz bir, takdirimiz bir oldu.” dedi.

Savaşta ölen yüz kadar kişinin çoğu Mançulardan ve Kalmuklardan idi.

Dögön reis:

“Bu ölenleri nasıl gömelim?” diye Akbalta’nın getirdiği yaşlılara sordu.

Kimseden ses çıkmayınca Manas aklı verdi.

“Eğer uygun görürseniz, dediklerimi yaparsanız, şöyle bilin kardeşlerim. Altaylı Kalmuklarla olan savaşta her halktan kahramanlar öldüler. Onların hepsini, yeni âdetlere göre, birlikte gömelim.”

“Akıl yaşta değil, başlatır, Manas doğru söyledi.” dedi ihtiyarlar.

Alanda bir çukur kazıp kahramanları atı ve eyerleriyle beraber gömdüler. Büyük taşları öküze çektirip, getirdiler. Taşları, kaldırarak

diktiler. Kara taşın yüzüne: “Altay’ın şahinleri, uçup gelip, kondular.” Diye yazdırdılar.

Kırgız, Kazak, Noygut, Kıpçak,Türk, Argın, Mançu ve Kalmuk reisleri toplandılar. Cakıp’ın hayvanlarından kurban kestiler, yaşayacaksak bir tepede yaşayalım, öleceksek bir çukura gömülelim diyerek ant içtiler.

Akbalta’nın önderlik ettiği kabile reisleri, bilgiçler cenaze evlerine gidip taziyelerini bildirdiler. Cakıp Bay cömert davrandı. Kurtardığı atlarından dört yüzünü Mançulardan babası ölen yetimlere ve cenaze çıkan evlere verdi. Orada babası ölen Macik, Mançu Kalmuklarının beyi oldu, babasının yerini aldı.

Kırgızlar Birleşmeye Çalışıyor

Düşmana karşı beraber savaşan halkları Cakıp, avulunda ağırladı, gece misafir ettikten sonra ertesi gün, at hediye etti, üzerlerine elbiseler giydirdi, “Yeni akraba bulduk, yetmiş aile idik, yedi yüz aile olduk, gerisini Tanrıdan dileyeyim.” Dedi.

Cakıp’ın avulu kısa zamanda şehre dönüştü. Mançu Kalmukları toprakla uğraşırdı. Toprağı hamur gibi yoğurup kerpiç yaptılar. Taş topladılar, otları kurutup duvar yaptılar ve oraya kara şehir dediler. Kervanlar, bu şehirden hiç eksik olmuyordu. Halkı ticareti öğrendi. Manas, daha yaşarken, kara toprağın altına girmeyeyim, babalarım gibi özgür olayım dedi. Kara şehirden uzakta dağa çıktı, Kırgızlarla çadırda yaşadı.

On bir yaşına geldiğinde Manas, çocuklarla oynamayı bıraktı; bozkurt oyunu da terk etti. Yaramazlıklarını terk edip büyüklerle ordo atışmaya (bir çeşit oyundur) başladı. Ondan beri dokuz korgol oyunu Manas’tan mirastır diye söylenmektedir.

Çinlilerin, Kalmukların, Tırgotların içine gözcü gönderdi. Onların sırrını öğrenmeyi, orduyu nasıl kurmak gerektiğini, saklanmayı, silahları gizleyip saklamayı, Manas’a akıllı Akbalta öğretti.

Bir keresinde Manas, canı sıkıldığı için yatıyordu. Atların doğum zamanıydı. Manas atlara bakmak için atına binerek dağ yolunu tuttu. Dev gibi muhteşem Aymanboz, daha sekizinci yaşında olmasına rağmen Manas bindiğinde dimdik duruyordu. Manas, karargahta aşık oynarken, o sırada bir kervan geldi. Kervanın içinde Çinli, Kalmuk, Tırgot ve Sart bulunuyordu. Kervanbaşı olan Çinli ile Kalmuk, Sart ile Tırgot Manas’ı umursamadan içeri girdiler.

Altı Çin muhafızı, boynuna ipek sarılı, altın takılı devesini yedeğe almışlardı. Han’ın adamı ile Han’ın devesine karşı gelenler ölümle

cezalandırılırdı. Arada Hanın adamları yoktu. Bu sırada Manas aşıkla bir kenardaki aşığa vurdu. Aşık sıçradı ve önündeki devenin ayağına saplandı. Deve yere düştü. İkinci aşık öndeki eşeğin ayağına girince, o da yıkıldı.

“Hanın devesini yıktı. Bu Kırgız’ı yakalayın.” dedi kervanbaşı. Altı kişi Manas’a girişti. Onları Manas’ın adamları engelledi. İki taraf dövüşe tutuştular. Manas, Çinlilerin kervanbaşını kemerinden tuttu, kaldırıp yere attı; göğsüne basıp, kafasını kopardı. Efendisinin öldüğünü gören Çinli, Kalmuk ve Sartlar bakıp, kaldılar.

“Bize dokunan bu muhafızların cezası ölüm olsun, öldürün!” dedi Manas. Bunu duyan otuz çocuk, Çinli Kalmukları öldürdüler. Kervandan sadece on Sart sağ çıktı.

“Bize kıymayın!” Biz Türk soyundan, üçümüz Uygur’dan. Malımızı alın! Bizde suç yok. Canımızı bağışlayın...” dediler. Sartlar yalvararak ağızlarından bal akıttılar.

“Eğer Türk soyundan iseniz, sırrınızı söyleyin. Yoksa Çinli ve Kalmuklar gibi başınızı koparırım.” Dedi manas kılıcını kınından çıkarıp.

Sartlar sırlarını söylediler. Çinliler ticaret yapmak için Türk illerinin dilini bilen pek çok Uygur’u Kaşgar’dan Terez’e getirmişlerdi. Onlara yıllardır Türk, Kırgız, Kazak ve Nogoy ülkesine gelen kervanların develerini güttürmüşler, tercüman olarak kullanmışlardı.

Manas, ölen Çinli ve Kalmukların silahlarını kahramanlarına verdi. “Kırk beş deveye yüklenen malı babam Cakıp, bilgiç Akbalta gelip hemen Kırgızlara katılan Mançu Kalmuklarına eşit derecede paylaştırıp versin.” Dedi. Etrafa sekiz haberci gönderdi. Ertesi gün halk gelmeye başladı. Öğlenden hemen sonra Cakıp ve Akbalta geldi. Bu olup bitenler Cakıp’ı korkutmuştu.

Akbalta kırk beş deveyi kırk baba oğullu Kırgız’a Türklere, yeni akraba olmuş iki yüz doksan haneli Mançu Kalmuğuna eşit olarak dağıttı. En sonra kemiği kırılan deve Cakıp’a düştü. Cakıp deveyi kesti, yüklerini çözdü, içinde zümrüt, mücevher, beyaz inci ve ipek var. Diğer kırk devede çelik kılıç, lamba, buulum kumaşı, ipek, Çin ipeği, patiska vardı, bunları halka paylaştırdı. Manas kimsenin üzerine gitmedi, bir kuruş bile almadı.

Tüccarlardan biri gece bir at çalarak Kalmuklara kaçtı. Çin Hanı esen Han tarafında öldürülen Nogoy han’ın Orozdu ve Bay adlı iki oğlu, opal dağına yerleştiler. Orozdu’nun on çocuğu arasında ise birlik yoktu. Birbirlerine düşman olmuşlardı. Hayvanları yağmalama kavgası sürüyordu. Seksen yaşında olan Orozdu, çocuklarının kavgası için üzgündü.

Bay'ın Bakay ve Taylak adında iki evladı vardı. İki kardeş birbirleriyle iyi geçindikleri akıllı oldukları için servete boğulmuşlardı. Orozdu'nun oğlu onların hayvanlarını ellerinden aldı. Bay çocuklarıyla beraber Kaşgar'dan kaçıp, Yarkend'in ortasında bulunan şehre geldi.

Kırgızlar Esaret Altındaydı

Zavallı Bay, Basankul adlı adamın yanına gitti. Basankul onun atını kesti, eline kazma verip ark kazdırdı. İki gün çalıştığı için bayılıp düştü. Adamlar ihtiyarı öldü sanarak onu arkın kenarındaki söğüdün altına çekip toprakla üzerini örttüler. Bay, çukurda yarım gün kaldıktan sonra kendine geldi, etrafına bakıp küçücük delikten dışarıdakileri gördü.

Yayını kuşanan Neskara dev, kimseye görünmeden, kimseye kuşkulandırmadan ark kenarına Bay'ın yattığı yere gelip Çabdar atıyla konuştu. Çabdar atın insan gibi konuşan, akıl veren sihirli hayvan olduğunu gördü.

Bu konuşmadan Çabdarın insanın bilmediği bir hileden de bahsettiğini Bay duydu:

"Padişahın köprüsünü boş yere ele geçirdin. Şimdi Esen Han'ın emrini yerine getir. Senin yakalaman gereken Manas adlı çocuk kuvvetlenmektedir. Seni yok edecek kişi, odur. Onu daha küçükken yok et. Arkı kazan altı bin kişiyi doyur, onları altı bin ata bindir. Silahlandır. Senin altı bin atlı, güçlü askerin olur. Sana kimse karşı gelemez. Oraya gecikmeden ulaş!" Neskara dev altı bin kişiyi sürüp Altay'daki Cakıp Bay'ın atlarını ele geçirmek, oğlunu yakalamak için yola düştü. Çölde tozu dumana kattı.

Bu sırada, Bay topraktan çıktı. Katırı yakalayıp bindi, gidenlerin peşlerine düştü. Bay altı gün yol gitti, Uludağ'ın kenarına geldiğinde, kıratını çekerek bir kişi ortaya çıktı. Yaşlı Bay atlının selamına Kalmuk dilinde cevap verdi.

Aksakallıyı gören Cakıp, atını çekerek bu yabancıya tek gözüyle baktı.

"Var ol savaşçı" dedi aksakal katırını çekerek.

"Var olan aksakal" dedi. Cakıp sakalını sıvazlarken.

"Oğlum! Adın sanın nedir?" dedi ihtiyar.

"Adımı sanımı sordunuz:İlk atam Buygur, devlet yöneten kişidir. İkincisi Babir Han, üçüncüsü Tüböy, dördüncüsü Kögöy. Kögöy'den Nogoy, Nogoy'dan ben oldum... Otuz yıldan bire Altay'ın dağlarında yaşadım. Adım Cakıp...

“Ah, aman Tanrım! Cakıp’ım sen misin?” diye Bay çığlık attı. “Ben Bay, ağabeyinim.”

Cakap attan kendini attı. Katır üzerindeki ihtiyarı kucaklayıp indirdi, gözlerinden yaş döktü. Yıllardır birbirinden ayrı düşen iki kardeş çölde ağlayıp dertleşti. Birbirine kavuştuklarına sevindiler.

İki ihtiyar birbirine başlarından geçenleri anlattılar. Sevindiler, bezdiğimizde dağılsak da, ölmediğimiz sürece görüşecekmişiz diye Tanrının takdirine şaşırıp, söylemeye söz bulamadılar. Cakıp avula haber saldı. Neskara’nın askerlerinin binlerce olduğu için korkmaya başlamışlardı.

Manas'ın Çocukluk Dönemi 2

"Bu Çinli ve Kalmukların askeri çokmuş. Bunlar bize saldıracaklarmış. Neskara gördüğünü diri yutan dev imiş. Bunlara at, kız hediye edelim, hayvan ve altın hazırlayalım" dedi Cakıp.

"Ey baba, düşmanı gördüğüm zaman böyle korkup duruyorsun. Yüreğin sökülüp alınmış gibi. Artık korkma! Canını sıkma. Yaşadığım halde halkımı nasıl onlara tutup vereyim. Kaderimde varsa oktan öleyim. Kara canı esirgemeden mücadele edeyim. Bu kudurmuş Kalmukların kahramanlığını deneyeyim. Cezasını vereyim" dedi manas.

Manas'ın düşüncesini Akbalta destekledi, komşu Türk kabilelerine, altı günlük uzaktaki Kazaklara haber gönderdi.

Neskara'nın altı bin askeri yolunu şaşırmış, aç düşmüştü. Cakıp'ın kışlağı olan Keng-Aral'a gelip yol üzerindeki Moğolların yurdunu bastılar. On bin atı yağmaladılar. Sayıları beş yüz olmayan Moğollar "nereden çıktı bu haydutlar, ya savaşmanın yolunu bilmiyorlar, ya da küstahlık ediyorlar" diye onların peşine düştüler.

"Hey, siz kimsiniz? Düşmanınız olan kim?" diyerek hayvanlarını çaldıran Moğol beyi Caysangbay at üzerinden bağırdı.

Dil bilen Sart Basangkul seslendi:

"Hey, Cakıp Bay'ın avulu nerede? Onu arıyoruz"

"Hey, o Kulan yaylasında. Onlar için mi bizim hayvanlarımızı soyup götürüyorsunuz? Onlar çöpünü yedirtmeyen kötü insanlardır. Öç alacaksanız onlardan alınız, hayvanlarımızı geri verin."

Atları çok olan kurnaz ihtiyar Cakıp, oğlunu saklayıp, yolumuzu sapıttı, hile yaptı, bunun atlarını geri verip, Cakıp'ı yakalayalım diye Neskara bir çare düşündü.

"Hey, hayvanlarına dokunmayacağız. Buraya gel. Bize Cakıp'ın oğlu Manas'ı bul," diye Basangkul, Caysang'ı çağırdı.

"Onca insan arasında yol bilen biri yok mudur? Yol bilmeden orda yönetilir mi? Hey, at ve avulumu yağmalamasan bile Manas savaşçıya dokunmam."

Basangkul, Caysang'ı yakalamak için onu kovaladı. Moğol'un okçusu yay ile Sart'ı vurdu. Sanagkul'un öldüğünü gören Neskara, Moğollara saldırdı. Caysang dayanamadan avuldan çıkıp kaçtı.

Neskara Moğolların avulunu yağmaladı. Erkeklerin başını kesti, on beş yaşındaki kızlardan yüz otuzunu, kara kaşlı güzel gelinlerden iki yüzünü seçip, ganimet aldı. Cakıp haber verdikten sonra, davul çalındı, Kırgızlar ayağa kalktı. Cakıp'ın avuluna sığınan Altaylı Türklerden, katılan her kabileden ordu kuruldu, Akbalta asker başı oldu.

Manas'ın altı yüz kişilik ordusu, dağ geçidinde Neskara'nın önüne geldi. Aniden çıkan toplu ordu, Neskara'nın askerini şaşırttı. Arkalarına bakamadan kuşatıldılar. Manas'ın ordusu Kalmuk için Çin'in arasındaki sınırda Neskara'yı yarım gün tuttu. Altaylı Türkler, Kazak, Nayman, Moğol, Uyşunlardan meydana gelen büyük bir ordu, Manas'a yardım için geldi. Neskara öfkelendi.

Çinlilerden Dang-Dang isimli bir pehlivan atını oynatıp, mızrağını uzatıp, gürzünü eline alıp meydana çıktı. Kırgız tarafından Moğol'un savaşçı Künös pehlivan gürzünü sürükleyerek ortaya çıktı. İki savaşçı, mızrak oynatıp birbirlerine saldırdılar. Taraflar birbirlerine üstün gelemediler. Mızraklardan kendilerini kurtaramadılar. Gürzlerini düzeltip vuruştular. Gürzleri ellerinden çıktıktan sonra onu almak için eğildiler.

Dang-Dang pehlivan atının ayağı yere saplanan zavallı Künös'ü kuşatıp yere vurup düşürdü. Künös öldü. "Kuvvetli devinizi öldürdüm. Şimdi eceli gelen çıksın" diye Dang-Dang ensesindeki saçları düğümleyip atını ortada oynattı. Bunu gören kahraman oğlan Kökçö Savaşçı meydana doğru fırladı.

Kökçö babasını kıramadı, atını çevirip yerine döndü. Aydarhan, Altay Kazak halkının savaşçıydı. Mızrağını alıp, atını kamçıladı. Dang-Dang'a bütün saldırdı. Aydarhan, Dang-Dang'ın mızrağına vurdu, bu Çinli deve mızrağını sapladı. Bu sırada Çinlilerden Küdöng isimli pehlivan Aydar Han'a saldırdı. Aydarhan, Küdöng pehlivandan kaçtı. Bunu gören Manas, tahammül edemedi, bayrağı Akbalta'ya verdi. Atını dolu dizgin koşturup, Küdöng'e yöneldi. Küdöng'ü kalpak gibi uçurup, ezdi geçti.

Onların Irangsoo isimli pehlivanı Manas'a mızrak fırlattı. Manas onu devirdi. Yere düşen, uçuruma başı saplanan Irangsoo'ya mızrağıyla vurdu. Çinlilerin nişancısı Manas'a ok attı. Manas ikinci yayı çekene kadar kılıçla Şangmusar'ın kellesini uçurdu. Yaralanan atını amcası Bay'a verdi. Bay dua etti.

Manas, Manas olduktan, Manas adını aldıktan beri yaşı on üç oluncaya kadar onca düşmanı yenmemişti. Bu kadar kan dökmemişti, bu kadar çok öfkelenmemişti, bu kadar çok düşmanın hakkından gelmemişti. Neskara'yı beklemeye başladı.

O zamanlar, karşısına çıkanı sağ koymayan, yaşı on dokuz olan Neskara, Türk oğluna düşman biriydi. Saçları dağınık, çakır gözlü, yassı burunluydu. Kırk Moğol girip oba kurabilecek kadar büyüktü. Dev Neskara, Çabdar'ı kamçıladı.

Neskara askerlerinden uzaklaşıp, kara yola geldi. Pekin'e doğru kaçarken gözleri ateş gibiydi. Ak-kula ile koşmakta olan Manas adlı er arkasından yetişti, omzuna sırlı mızrağını vurdu. Mızrak devin omzuna saplanmıştı. Neskara atını yukarı çekti, yorgun düşen ak-kula yokuşta Manas'ı üzerinde uçuyordu. Çabdar ak bulutlu göğün altında biten otların üzerinde uçuyordu.

Manas inatla onun peşinden kovalayarak gidiyordu. Manas dağ sırtına geldiğinde, babası Cakıp Tuuçunak'ı koşturup, hızla ona yetişti.

Dur oğlum, dur! - diye Cakıp yalvararak arkasından koştu. Çin askeri Neskara kaçtıktan sonra, önderleri öldükten sonra yenildiklerini kabul ettiler. Boşuna çabalama, Manas nefes aldı ve ordusunun başına döndü. Neskara'nın ordusu, Manasın hükmü altına girdi, bayrakları indi. Moğolların Neskara'nın askerinin içindeki 400 civarındaki Sart'ın malını mülkünü zapt ettiklerini duyan Manas kızdı. Cakıp, Tanrı'ya sığınıp, ak boz kısrağı kestirdi. Neskarad'dan kalan ganimet için kalabalık halk akşama kadar bekledi.

Manas, Neskara'nın askerleri arasındaki kızlara, kadınlara, ihtiyar ve koca karılara, çoluk çocuğu zarar veren, mal mülkü yağmalayanları idam ettirdi. Onların atlarını, eşyalarının yağma edilen halka verdi. Çinli askerin silahlarını, atlarını alıp onları bıraktı.

Manas Kendi Ordusunu Kurmaya Başlıyor

Cakıp avuluna giren Altay Türkleri, Kangaylıklar, Moğol, Alçın, Uyşun Argın, Kazark Noygut kabilelerinin reisleri Kuldur'un sözünü doğru buldular. Manas'a can yoldaşı vermek istediler. Büyük küçük bir araya gelip antlaştılar. Manas, yaşı on dörde geldiğinde, köpeğini koyuverdi, kuşunu salıverdi, Altay'ı dolaştı, diğer tarafta Opol dağı, Kangay'a kadar tepeleri aşıp, nehirlerden geçip, ormanları dolaştı, avcılığa kendini verip yoldaşlarıyla on-on beş gün kaybolurdu.

Bir defasında, Manas'ın yedi yoldaşıyla birlikte kayboluşunun üzerinden on bir gün geçmişti. Cakıp'ın gönlü dayanamayarak "onların haberini duyan kimse yok, bu oğula ne oldu, yaramazlık edip Kalmuklarla tutuşup başı derde mi girdi acaba? Niye böyle gecikti?" diye dertlendi.

Cakıp'ın aklı karıştı. On bir asker Manas'ı ortalarına almış olarak geldiler. Manas ise onları hiç umursamadan mağrur duruyordu. Bunu gören Cakıp bayıldı, konuşamadı.

Manas öfkelendi, gözlerinden ateş çıktı. Dördünü yakaladı, gömlek gibi salladı, kaldırıp yere çarptı. Üzerine gelen altısını yere yıktı, ikisini bir eliyle birleştirip tuttu. Manas canlı kalan askerlerden kırmızı perçemlerini kopardı, onları saldı. Manas'ın yanında olan delikanlılar alay ederek askerlerin atlarının kuyruklarını kestiler.

Cakıp Bay ocağını yeniledi. İkinci Hanımı Bakdöölöt bir oğlan doğurdu, "Manas"ımın dayansa dağı, eğilse direği olsun" diye adını Abike koydu. Cakıp Bay'ın sadece hayvanları değil, soyu da çoğaldı, avulu genişledi, otlağı uzadı. Komşusu Kalmuk, Tırgot, Moğollar ile yerleri paylaştı, sınırları sağlamlaştırdı, taş koyup üzerine yazı yazdırdı, kağıda mühür bastırdı, herkes kendi yerine sahip oldu.

Altay'daki yüksek dağlar çok güzel yerlerdi. Kuzeyinde Altın Köl güneyinde Barköl vardı. Buralarda kayberen adlı kuş çok olurdu. Savaşçı Manas avlanmaya çıktı. Beraberinde kırk boz oğlan vardı. Bir o kadar da yoldaş gelmişti. Av kuşunu beraberinde götürdü, ceylan avlamak için yay da aldı, karakuşları da vurmak istedi.

Manas ve arkadaşları Çarkastan'ın çukuruna çadır dikip keçe evi kurdular. Boz oğlanlar yarış yaptılar. Köpeklerini saldılar, yay çektiler, kuşlarını saldılar, sungur kuşu oynadılar, kurt, tilki, mavi tilki avladılar. Güreş yaptılar. İp çekme oyunu yaptılar.

Manas'ın Çinlilerle savaşı.

Manas iki çocuğu Kalmuk ve Çin taraflarına gözcü çıkardı. Bir günlük yola gönderdi onları, tepelere nöbetçi yerleştirdi. Urkul nehri boyunca üç yol kavşağında, ormanda, altı gün vaziyeti yokladılar. Yedinci gün Manas'ın gönderdiği çocuklar geri döndüler.. Esen Han'ın yük yükleyen kırk beş deveden oluşan kervanı, altı şive, on Uygur, on Kalmuk korumasında geliyordu. Dokuz yüz asker Nuuker adlı bir Savaşçının idaresinde, arkadan geliyordu.

Nuuker, bunlara rastladığında asker olsa öldürün, çocuklar ise sürüp gelin diye tecrübeli yüz askeri gönderdi. Urkul nehrinin kıyısına geldiler. Nehirden geçemeyen askerler kıyıda şaşırıp kaldı. Seksen asker aniden Manas'a saldırdı. Manas kıpırdamadan durdu. Askerleri, çocuklar yok ettiler. Manas, hiçbir şey olmamış, hiçbir şey görmemiş gibi seksen çocukla birlikte kaldığı yere gelip, geceledi.

Yüz askerinden haber alamayan Nuuker ordusunu sürerken kara nehire geldi. Manas ve arkadaşları nehrin öteki kıyısında durup Nuuker'in askerlerini saydılar.

"Ormanın her tarafını ateşe verelim. Askerlerimizi çok gösterelim." Manas her tarafta alev alev ateş yaktırdı.

Ertesi gün Nuuker, kavak ve söğüt kestirip sal yaptırdı, adamlarını suya gönderdi. Dört salla suya girenler birbirlerine çarptı. Çoğu suda boğuldu. Nuuker'in askerleri Manas'ı kuşatma altına aldılar. Bu sırada, Kökçö, Kımkar adlı askerle dövüşüyordu. Kökçö mızrağıyla Kımkar'ı Kök katırdan devirdi. Bolcong adlı savaşçı aniden Kökçö'ye vurmak üzereyken savaşçı Manas onu yayla öldürdü.

Bunu gören Nuuker, tahammül edemedi. Manas'a doğru geldi. Manas da korkmadan atına vurdu, Nuuker'in karşısına çıktı. Bu sırada Kökçö'ye saldıran Nuuker, onu attan tutup indirdi. Kökçö'yü taşa vurmak üzereyken, Manas yetişip geldi ve Nuuker'i tutup yukarıya kaldırdı. Kökçö, Nuuker'in elinde, Nuuker Manas'ın elinde dimdik dikilerek gidiyordu. Nuuker'i atın yelesine koydu. Kökçö'nün eli Nuuker'in böğründe kalmıştı.

Manas Daha İlk gençlik Yıllarında Komutandı

Manas, Nuuker'in başını kopardı. Çocuklar "Manas" diye bağırıp, kalan askerlere saldırdılar. Dağlar da Manas, Manas diye haykırdı. Ormanlar da

Manas, Manas diye çığırdı. Aydıng Köl'ün kenarı buz gibi parlıyordu, bulutlara değen sivri dağların göçü geliyordu.

Altay'daki Kırgız Cakıp'ın avulunda zurna ve davul çalındı. Tek davul çalınırsa, kötü haberin işareti diye halk telaşlanırdı. Zurnanın çalınması ise, iyiliğin işareti idi. Sabah erkenden çalınan yulaflı zurna sesi dağı neşelendiriyordu.

Noygut, Totu ve Sartlardan haber geldi. Öğlene doğru yurt reisleri gelecektir" dendi. Akbalta'nın yardımcıları "Türk kardeşlerimizin hepsi gelecek." dedi. Haberdar edilen salabetli avu reisleri, beyzadeleri Cakıp'ın beyaz evine geldiler. Halk bekledi, aksakallar yere baktılar, Kahramanlar suskun suskun durdular. Manas daha kuvvetli daha muhteşem görünüyordu. Aksakal Berdike'nin karşısına geldi. Berdike beyaz keçeyi yere koydu.

"Bizim dediğimiz uygun ise, emrettiğimiz yerine getirilirse, Hanı böyle seçelim." Akbalta ile Berdike Cakıp Bay'ı beyaz keçeye oturttular."

Şimdi bulduk Hanımız Cakıp olsun" diye beyaz keçenin üzerindeki Cakıp'ı kaldırmaya kalktılar. Kalabalık içinden çıkan aksakallar, bilgiçler Cakıp ile Manas'ı beyaz keçeye koyup kaldırdılar. Cakıp keçeden indi, Hanlığa Manas'ı göstermesine halk da razı oldu. Kambar Boz'un atlarından kırmızı kısrak Manas'ın önünde kesildiğinde halk sakindi. Manas Halk kalpağını giyip Toruçaar'a bindi. Nogoy Han'dan kalan bayrağı Cakıp derilere sararak yüklerinin arasında saklamıştı. Onu direğe çekti.

Cakıp Bay, Manas han oldu diye dokuz gün şölen düzenledi. Manas, Bay ile danışıp, delikanlıları gönderdi. Kaşgar tarafından Bakay'ı getirtti. Kaplan Bakay dağ gibi biriydi, kaplan gibi bakardı. Boğanın boynu gibi boynu vardı. Gök tulpar (kanatlı at) a benzeyen bir ata binmişti, mavi elbise giymişti. Sağ omuzunda her şeyi altı ay önceden haber veren, bilmediği şeyleri bildiren, duymadığı şeyleri duyuran melek vardı. Manas, Kalmuk ve Çin'i dolaşarak dilini, sırrını, âdetlerini öğrenen, sözü kesen bilge Bakay'ı han kendine danışman yaptı.

Argın'ın Hanı Acıbay babasına darıldığı için sarayını terk etmişti. Kendisi gibi birini arıyordu, Manas'ın kahramanlığını duymuştu. Savaşçıyı rüyasında görmüştü. Arkadaş olacağım diyerek at sürdü. Sonunda Bakay'a rastladı.

Han manas, akıllılara ve bilgelere danışarak kırk kahraman seçti. Kırk yiğide başka kabilelerden Moğol Caysang'ı, Kuldurdan Çalıbay'ı Mançudan Macik'ı, Kangaylı Keldikey'i, Danggıt'tan gelen Kayıp Han'ı, Dağalık'tan Munar'ı, yine Altaylıların hepsinden; Alçın, Uyşun Nayman,

Abak, Kırgız, Kıpçak, Noygut, Nogoy, Özbek, Totu, Nabat, Andıcanlı, Kazak, Karakalpak, Döölös topladı. Kırk yiğide baş olarak Kırgıl tayin edildi.

Kırk kahraman, Han Manas'ın etrafında dolaşıp durdu. Manas, gökten inen, altı kılıcı arkadaşlarına verdi. Zülfikar'ı kendisi aldı. Kambarboz'un atlarından kısrak aldırdı. Han Manas , dedesi Nogoy'dan kalan bulat kılıcını aldırdı. Düşmana doğru sallandığı zaman kırk yedi arşın uzayan kılıcı; Açalbars'ı Bakay'ın eline verdi, kırk kahraman diz üstünde oturup, ant içtiler. Her biri albars kılıcı öptü, kanını değdirdi.

Manas'ın kırk yiğidinin hepsi savaşçı diye adlandırıldı. Her birine at otağ verildi. Kırk yiğidin atların muska takıldı. Manas iki dizgin bir yuları elinde tuttu. Kırgız'ın ocağını düzeltti, kopanları birleştirdi, çevresini genişletti. Kalmuk ve Moğol'u eşit yaptı. Halkı, dertlerinden kurtulup, sıkıntılarını çözüp, "Tanrım, Han Manas'ı koru" diyerek yaşamaya başladı.

Manas, dokuz yıl han oldu. Manas halkı muhtaçlıktan kurtardı. Savaşçısı arttı. Altay, Kazak, Türk, Uygur, Moğol ve komşu kabileler arasında saygın oldu. Kırgızlar onlardan kız alıp, verdiler. Onları ata bindirdiler, onlarla mal mülk değiştirdiler, kervan kurup ticaret yaptılar. Manas'ın toprağı, Altay'dan Kaşgar'a, Kaşgar'dan Tibet'e, Tibet'ten Semerkand'a kadar vardı.

Manas'ın saltanatını, Kalmuk Hanı olan yalancı Alevke, Çin Hanı olan kurnaz Esen Han, Mançu Hanı Neskara çekemediler. Kinini, üç kez gönderdiği ordusundan ayrılıp kaldığını hatırladılar. "Bekleyin de görün Kırgızlar" diyerek haberin gelmesini beklediler. Kendi aralarında anlaşıp "Türkleri iple boğmaktansa, onları birbirine düşürmek lazım" dediler. Kalmuk ve Çin'in rahipleri, casusluk yapmak için avulları dolaştılar. Kaşgar, Moğol, Samarkand'a giden kervan Kırgız elinden geçiyordu. Bunlar Alevke ile Esen Han'ın gönderdiği adamlar idi.

Esen Han, birbirine yakın olan Türkleri, Uygur ve Kalmukları Kırgızlara karşı kışkırttı. Manas'ın gücünü, gazabını bilen komşuları başkaldırdılar, düşman olmaktan vazgeçebildi. Altay'daki durumu iyi bilen Manas, Çin ve Kalmukların hesaplarını sezerek Kalmuk ile Kırgız sınırına nöbetçi koydu. Ordusunu hazır tuttu.

Manas'ın Savaşları

Kalmuk hanı Alevke, Dangu hükümdarı Kayıp Dangı'ı saraya çağırdı. Kayıp Dang, gitmeyi kabul etti. Şehir yöneticilerini çağırıp, Karaşehir'in

suyunu kestirmek için adam gönderdi. Alevke’nin emrini duyan rahipler bu haberi Manas’a ulaştırdı.

Manas, Karaşehir’in suyuna zehir koyacak olan Kalmuk ve Moğol’ u öldürdü. O gün Dangu şehrine akın yaptılar. Kayıp Dang’ın kızı Karaberk, kırk kız arkadaşıyla halk arasında kalıp düşmana direndi ve kahramanları atlarından devirdi. Karaberk, Makay’ı da yaraladı. Manas, nişancı kızı canlı yakalatıp getirtti. Manas, han kızının güzelliğini görünce, onunla evlenmek istedi.

Kız, babasının öldüğünü öğrenince; “Manas’a varmak değil, babamın intikamını almak istiyorum.” Dedi.

“Kız nazı ile sevilir.” diyen Manas, Karaberk’in karşı koyuşundan, kahramanlığından hoşnut oldu. Ele geçen Kayıp Dang’ı kızının yanına getirdiler, Kayıp Dang ile Manas barıştı. Üç kahraman dost oldular. Kayıp Dang düğün düzenledi. Bay, Akbalta, Berdike, Bakay, Dangu şehrine baş dünür olarak geldiler. Han, Manas şanına yakışır bir şekilde Karaberk ile evlendi. Kayıp Dang, Türk ustalarına kızı Karaberk için on iki katlı ev yaptırdı. İçerisini türlü eşyalarla süsledi.

Cakıp avuldan altmış akıllıyı topladı. Aksakallılarla kurultay yaptı. Bu yine ne diyecek acaba diye Bay’ın sözünü dinlediler. Beş gün sonra Manas’ın karşısına çeşitli boylar tarafından kurulmuş sekiz yüz bin kişilik ordu çıktı. Manas, ilk seferini Altay’daki büyük hana karşı, Tekes Han’a karşı yaptı.

Han Manas, Tekes Han’a mektup gönderdi: Tekes Han, adamına Doğudaki Kırgızları gözleyin, düşmanı görürseniz haber verin.” diye onu casusluğa gönderdi. Yedi gün sonra casuslar gelerek: “Kuyas gece yola koyuldu. Kırgızların saldıracağı yere varıp sihir yaptı, söğüt ve kavakların hepsini insan şekline getirip çok asker varmış gibi gösterdi.

Ertesi gün Kuyaz gelip Tekes’in gönlünü avuttu. Tekes, sınıra gelip baktı ki düşmana karşı kılıçlarını hazır tutan sayısız asker var. Tekes Kuyas’ın hünerinden memnun oldu. Bunu gören Kırgızlar ölecektir diye yardım istemeden yattı.

Dördüncü gün Manas büyük ordusuyla Tekes’in topraklarına girdi. Manas, onların karşısına ben varayım, ben gidip bakayım. Kalmuklar yakalasa beni yakalasın, sen kurtulursun. Onlara göründükten sonra kaçalım, sırrını bilelim.”

Kalmuklar ile Kırgızlar Arasındaki Çatışma Her Zaman Sürdü

Bakay, düşmana görünerek yürüdü. Kalmuk askerleri kımıldamadılar. Bakay buna şaşırdı. Bakay mızrağını uzatsa onlar da hepsi birden mızraklarını uzattılar. Bakay eline kılıç alsan, kalabalık asker de aynı hareketi yaptı. Bağırsa bağırdılar.

Bunun hile olduğunu anlayan Bakay, gelip durumu Manas'a bildirdi. Kırgızlar büyülü askerlerle dövüşmedi. Askerlerin ayağına barut koyup ateşlediler. Alandaki kalabalık askerler, kamış, çiğ ile beraber yandı.

Manas'ın askerlerinin sarayını kuşattığını duyan Tekes Han, Sihirbaz Kuyas'ı öldürüp, kendisi de kalbine hançer saplayıp intihar etti. Manas, Tekes han'ın halkını ve askerini saraya toplayıp emretti. Manas Aydarkan'ı yanına alarak askerlerini denetledi. Han Manas, Tekes Han'ın halkını tamamını Tötön'ün geçidine çağırttı. Karaça tereddüt etti yanına Saykal isimli kızı, yetişip geldi. Kız çubuk gibi ince belli, erkeksi giyinen, kızıl kaş, düğme baş, süt gibi beyaz tenli, yuttuğu boğazından görünen, güzel biriydi.

Han Manas bundan memnun olmadı. Teyiş'i beyaz keçeye oturtu. Han adetince her taraftan tutup kaldırttı. Tekes'in, nakışları altından olan kızıl sancağı çekildi ve hanlığı ilan edildi. Temir han'ın en küçük oğlu Teyiş Han, babasının şehrinin idaresini ele aldıktan sonra büyük bir şölen düzenledi. Kalmuklar, bu kez Altaylara, Kagayara ve Mançurya'daki Türk kabilelerine Kırgızlara, Moğollara ve pek çok halka kendilerini göstermek istediler.

"Türk kabilelerinden neyimiz eksikmiş? Deyip Kırgızlar şölen düzenlediler. Biz de doğuda bir gürültü koparalım" dediler Kalmukların gençleri ve ihtiyarları. Şölen kıvamına geldiğinde, sarı beyaz ata binen, düğme saçlı, on yedi yaşındaki Kalmuk kızı Saykal, ortaya çıktı. Kız olmasına rağmen, savaş silahlarını kuşanıp, yürük atına binip, mızrak alan Saykal, heybeti ile duruyordu.

Erkekler çevrilmiş olarak durdular. Saykal ile tutuşmak için kimse çıkmadı. Kırgızlar Tekes'in yanında pehlivanlığıyla savaşçılığı bir arada olan Saykal'a karşı koyan insanın olmadığını duymuşlardı. Kız dövüşmeye devam etti. Savaşçının mızrağına vurup, kalbine nişan eyleyip göğsüne mızrak vurdu.

Sendeleyen Manas'ın, bindiği atı da bir yana eğerek kendini düzeltti. İkinci karşılaşmada kız, Saykal bağırarak, gelip mızrak vurdu. Mızrağın ucu Manas'ın sağ koltuğunda girip arkasından çıktı. Mızraklarını bırakıp, tutuşup erkek güreşine geçtiler. Saplanan mızrağın arkasından sallanıp

durmasına aldırmayan Manas Saykal ile dövüşmeye devam etti. Sağ tarafına gelen Saykal kuvvetli Manas'ı göğsünden aldığında arslan çoktan gevşemişti. Kız Saykal, Manas'ın sağ omzuna vurdu, kamçıyla vurup onu at üzerinden devirmek istedi.

Akbalta'nın aslanlarından biri olan Çubak atını, ok gibi hızlı koşturarak ortaya geldi, "Hey bu engiş (birbiri at üzerinde çekmek ve eyerden düşürmeye çalışmak) değil, dövüştür" diye Saykal'ın bindiği atın başına vurdu. Saykal'ın atı ürküp bir yana saptığında Çubak, Manas'ın sol omzundan doğrulttu.

Akbalta ok gibi hızlı bir şekilde ortaya geldi.

"Kavga çıkacak, savaşçılar durun!"

Bu esnada Kalmuk'un Dogo adlı savaşçısı çıkıp Akbalta'ya saldırdı. Kazaklardan Aydarkan, Kırgızlardan Bakay çıkıp beklenmedik olaylar meydana gelmesin diye araya hakem koydular. Teyiş hakem oldu. Hakem oyunu durdurdu, direnenlere sert davrandı.

Savaşçı Manas üzerine saplanan mızrağın ucundaki kılları temizleyip etinden çekip çıkardı. Yiğidin yan kısmında açılan yaradan kan akıyordu. Bu Manas'ın zoruna gitmişti. Orcemin adlı ilacını yara üzerine örttü, akan kan durdu, gözleri açıldı. Manas, ateşlenip atını oynatıp, tekrar meydana çıktı. Kız Saykal da erkek gibi haykırdı. "Niye güzelliğine kapılıp kurtardım ki kadını. Düşmana acıyan kendisi yaralanır," diye kendine kızarak mızrak uzattı Manas.

İki dev, ardı ardına tutuştu. Üçüncü kez tutuşmada Saykal atın sağrısına gitti. Manas, atının sendelendiğine bakmadan Saykal'a mızrak savurdu. Saykal şaşırdı. Bir yana çevrilerek kendi adamlarının arasına kaçtı. Manas, Aksargıl atını koşturup peşine düştü. Manas babasının himayesine sığınan Saykal'a yetişemedi. Askerleri yarıp giremedi, "Savaşçınızı çıkarınız!" diye Kalmukların karşısına çıkıp bağırdı. Teyiş, Aydarkan öfkeli Manas'a geldiler.

Kız Saykal, Manas'ın gözüne görünmedi. Manas, geçen ki tutuşmayı unutup, kızın kahramanlığından memnun oldu. "Tanrı kısmet eylese alınacak kadın imiş" dedi. Karaça'nın evine sık sık bakıp, Kız Saykal'ı kalabalık içinde aradı. Şölen bitmek üzereyken atlar geldi. Yarışı Manas'ın Akkulası kazandı. Manas Akkula'nın kazandığı ödülü dört kabile halkına dağıttı. Altı gün süren şölen bittikten sonra Manas kalabalık askeriyle Aral'a geldi, askerler mola verdiler.

Kara-Köl denen yeri, Orgo Han yönetiyordu. Orgo Han Türk kabileleriyle fazla savaşmış biri değildi. Bu defa haberci kötü haberle gelir. “Altaylı Kırgızlar baş kaldırıp boyun eğen kabileler ile ordu kurdular, Turgout, Moğol, Uygur ve Kalmular’ı kaplayıp Pekin’e yürüyorlar. Gafil Kalmuklara “Kırgızların yolunu kesin. Tedbir alın” diye haber geldi.

Orgo Han davul çaldırdı. Adamlarından, valilere ve komutanlara mektup gönderdi, onları haberdar etti. Asker topladı. Kalabalık Kalmukların askerlerinin sayısı yedi yüz bine ulaştı.

Orgo Han’ın ordusu saraydan uzakta, Kırgız ordusunun önünü kesip karşılaşmayı beklediler. Manas’ın ordusu gözüktü. İki tarafın askerleri burun buruna gelerek durdular. Orgo Han, tarafından Atan isimli pehlivan çıktı. O bir dev idi.

Orgo Han’ın askerleri iki tarafa bölünüp Atan’a hürmeti için yol açtılar. Bu sırada Orgo Han’ın askerlerinin içinden bir ihtiyar sıyrılıp çıkarak pehlivan Atan’ın önüne geldi. İhtiyar, inat ederek Atan’a yol vermedi. Bu sırada Atan eğilerek ihtiyarı almak istedi. Atan’ın bindiği at, ürkerek ihtiyara yaklaşmadı. Atan, atını tepip kamçıladı, ihtiyara ulaştı ve onu omzundan tutup aldı.

Bu sırada ihtiyar kıyamet kopardı. Atan’ın belinden tutup, attan alarak kaldırıp yere attı. Göğsüne bastı. Atan’ın başını kopardı. İhtiyar Dankara’ya binip Kırgızlara doğru gitti. Kalmuklar, ihtiyar insan mıdır, cin midir diye şaşkın kaldılar. Baktılar ihtiyar, Kırgızların Köyüş isimli sihirbazıymış. O sabah Kalmukların arasına girip casusluk yapıyordu. Sonunda Altan’ı yenerek dönmüştü.

Kendine gelen Kalmuklar, Orgo Han’ın yanına gelerek, askerlerini Kırgızların üzerine sevk ettiler. Dövüş başladı. Kalkanlar parçalanıp, kanlar döküldü, oklar vızlayıp, yer sarsıldı, büyük bir gürültü koptu. Manas, Orgo Han’ı yarı canlı halde bıraktı. Bayrağı devrildi, Han öldü. Hansız savaşmayan Kalmuk askerleri kaçtılar. Manas, Orgo Han’ın askerlerinin peşine düşmedi. Manas’ın acısı vardı, onun da çok askeri ölmüştü. O, dövüşten sonra bu yerleri görmek istemedi. Manas Bakay’ın peşinden dışarıya çıktı.

Savaşan iki tarafın kaybı aynıydı. Savaş alanı insan kanıyla çamur olmuştu. Yerden çıkan toz dumandan, güneş görünmüyordu. Cesetler dağ gibi olmuştu. Kahramanlar ölmüştü, atlar uzanıp yatıyordu. Toprakta eyer, kırılmış mızrak, sapsız balta, kınsız kılıç, Kalmuk Kırgız karışık çamur gibi yoğrulup yatıyordu.

Manas bu manzaraya bakarken gençler gözüne iliști. Oradan uzaklaşmak istedi. Manas yedek atını saldı. Bakay'ın yanına geldi, başını ağabeyinin omzuna koyup kemikleri sızlayarak ağladı. Manas, kıvrıldı. Bilgiç Bakay konuşmaya başladı:

"Yenmek, düşmanı öldürmek demek değildir. Yenmek halkın kurtulması demektir. Halkı kurtarmak erkeğin işidir. Tanrı bunu herkesin alnına yazmış değildir. Nadiren birilerine yazar. Senin alnına işte bu yazılmıştır. Ne zaman halkını muradına erdirirsen, o zaman görevini yerine getirmiş olursun. Seni bunun için Tanrıdan istedi halk. Ağlama! Sen erkeksin, savaşçısın! Erkekler milletinin ocağını mızrak ve kılıcın ucuyla genişletir. Halk savaşçılığı, kılavuzluğu ile altın sırık olup destekler."

Bir Kırgız savaşçısı.

Manas'ın Şöhreti Yayılıyor

Sabah Han Manas savaşta ölen kahramanlarını, silahlarıyla birlikte bir çukura gömdürdü. Her birinin başına bir taş koymuştu, taşlar Opol dağı gibi birikti. Gökte, çoban yıldızı parlarken, tan yeri ağarırken, Manas Han'ın karargahına Orgo Han'ın hatunu Samankul hanım Kırgız sarığını giydi. İki çocuğunu yanına aldı. Saraydan on boz atı seçip, danışmanı Iraman'ı tercümanı yaptı. Araba dolusu değerli hediyelerle geldi. Kırgızların adetince, oğlu Karatay'ı öne çıkarıp Iraman'ın oğluna şarkı söyletti. Iraman'ın oğlu Manas'ın kırk yiğidinden biri oldu. Karatay adı yerine Irçı oğlan diye adlandırıldı.

Opol dağının içinde, ıssız bir yerde bulunan Akun şehri, kırk beş sene han olarak yönetmişti. Dokuz yolun kavşağında olan bu şehre her yandan gelen kervanlar eksik olmazdı. Halk zenginleşmişti. Şehir refahlıydı. Akunbeşim'in Kalmuk ve Çin'de itibarı vardı.. Tekes Han ile Orgon Han, kardeş gibiydiler.

Bunu bilen Manas, Tekes Han'dan sonra Orol Han, rahat durmaz, diye Akun Han tarafına adamlarının gönderip yol durumunu ve düşmanın hareketini öğrendi. Akun daha önce yola nöbetçi koyup, asker toplayıp, Kalmuk ve Çinlilere mektup yazıp habercisiyle göndermişti.

Akun Han, oğulları, kadın ve kızları, kocakarı ve ihtiyarları şehirden çıkardı. Surdan uzakta bir yerde Kırgız ordusunu bekledi. Baltanın sapına gibi bıyıkları, doru aygırın yelesine benzer örgüsü, göğsünde zırhı, başında miğferi, saçında takısı, elinde topuzu, yanında kalkanı, koynunda yeleği olan sert belli savaşçıları topladı.

Manas ise aksakallıları, akıllıları, kırk yiğidini ve komutanlarını topladı, onlara danıştı. Manas, ordusunu çukur ve düzlüklerden uzak tutarak, dağ geçidinden değil ama dağ sırtından geçerek, ıssız yollardan zamanından evvel Akun Han'ın şehrine vardı. Akun Han'ın büyük ordusu ise gelenin önünü kesmek için hazırdı. Savaş, erkek dövüşü ile başladı. Çok erkeğin kanı aktı, kahramanların kellesi düştü.

Manas, atına binip, ayakkabısını geçirdi, belinde kılıcı,baltası parlıyordu. Bağırarak alana girdi. Manas Tulus'un vurduğu gürze, kalkanıyla karşı koydu. Manas, savaşçı Tulus'un, Açalbars ile sağ elini kesti, kaçmak isterken de baltasıyla vurdu. Kalmuk ve Çinlilerin on iki

pehlivanı öfkelenip Manas'ı kuşattı. Her iki tarafın askerleri alana geldiler. Kıyasıya dövüş iki gün iki gece sürdü. Kırgızlar Akun Han'ın askerlerini yok ettiler.

Yenildiğini gören Akun Han, kaçtı. Manas, atına kamçı vurup Akun Han'ın peşine düştü. Akun Han'ın atına yetişti. Manas, mızrak savurdu. Arkasından gelen Aynakul, Akun Han'ın başını kılıçla uçurup mızrağının ucuna geçirdi ve han'ın ordusunun karşısına gelip attı. Altay'a, mavi bayraklı ordu girdi. Zurnalar dağları sarsıyordu. Manas'ın avuluna zaferle döndüğünün işaretiydi.

Manas, Altay'da, beyaz çadırın arkasında bulunan tepede oturup, danışmanı Akbalta'ya danıştı. Altay'da ak bulutlar da Manas'ı yolcu ediyordu. Manas, Ala-Dağ yolunu tuttu. Düz yolda gidiyordu.

Manas yanına erzak almıştı, iyi yerlere dikkat kesiliyordu. Kabileleri, ormanları, tepeleri dolaştı. Uzanan dağları, maralı koyun kadar olan bereketli Karkıra'ya rastladı. Karkıra'yı geçtikten sonra, yüksek dağların ortasındaki bin pınar akan Isık-Köl'ü gördü.

Manas attan inip mağrur duran Ala-dağ'a, mübarek Isık-Köl'e doya doya baktı, toprağı öptü, toprağa ağzını değdirdi. Manas, gölde yüzünü yıkadı, balıkları seyretti, gözleri doldu:

Buralar dar olmasaydı, Kırgızların kısmetine yazılan yer imiş dedi. Bu yerlere sahiplenen atalarına şükretti. Şimdiye kadar Kalmukların elinde kaldığı için üzüldü. Akbalta'nın gösterdiği aklı hatırlayıp, onun tarif ettiği yol ile aziz Koşoy amcası ile görüşmek için tepeleri çukurları aştı. Rüzgarla yarıştı.

Akıllı Koşoy yaşlılığa boyun eğmedi. Delikanlı gibi görünüyordu. Önceki karakterinden, hiçbir şey kaybetmemişti. Gayreti yerindeydi. Onun yarı yaşında olanların gözlerinde çapak vardı. Kuvvetten düşmüşlerdi, ata binemez haldeydiler. O Koşoş Han'ın, gözleri keskin, karakuş gibi uyanıktı, hikmetli sözleri kaideye uygun şekilde söylerdi, yemeğini nezaketli yerdi, zihni açıktı. Ona "Koşoy Han", "Koşay Ata", "Han Ata" der, saygı gösterirlerdi.

Koşoy, Manas'ın geleceğini bildi. Yedi bölgedeki Kırgızları halk yapan, kahraman, akıllı, keskin bakışlı Koşoy, hanımına rüyasını yorumlattı. Koşoy han'ın hanımı önceden söyleyebilen kadın idi. Manas, askerlere doğru hiç sallanmadan geldi.

Koşoy atına binmişti. Uzun bıyığı sarkmış, gözü yıldız gibi parlıyordu. Silahlarını kuşanıp, bileğine baltasını takmıştı. Opal dağı gibiydi. Manas'ın

karşısına çıktı. Koşoy kucağını açarak Manas'ı bağrına bastı. Koşoy'un gözyaşları yağmur gibi akıyordu.

Manas, Koşoy'un karargahına gelince halk ona selam vererek bağırdı: Koşoy, dua etti. Kurban olarak kısrak, inek kesti. Koşoy'un kalesinde şölen düzenlendi. Koşoy ile Manas gece uyumadılar, birbirlerine anlattılar. Yüreklerindeki sıkıntıları çıkarıp boşaldılar. Koşoy, Altay'a giden Kırgızların haberini alınca ne yapacağını şaşırdı.

Kalmukların han Coloy'u ordusunu harekete geçirdi. Bu biçimsiz kafir geniş omuzlu bir boğanın etine doymayan acayip pehlivan biriydi. Coloy'un peşinde iri yarı Neskara, onun peşinde doru katırına binen Döödür Alp, onun peşinde nişancı Karacoy, Kırgızların kökünü kurutmak için geliyordu.

Bu ordunun içinde devler, pehlivanlar vardı. Bir kısmı süvari, bir kısmı yaya olan, kargı ile silahlanmış askerler, mızrakçılar, yaycılar, baltacılar, kementçiler, nişancılar, büyücü, yakarışçı olup, yeri sallandırarak geliyorlardı.

Çinliler, Manas'ın En Büyük Düşmanı

Çin hanı Esen Han'ın askerlerinin geldiğini, Altay'daki Kırgızlar iki gün önce öğrendi. Ala-Dağ'a, Koşoy'a giden Manas'tan haber gelmediği için telaşlanan Akbalta, iki Kutubiy birbirine danıştılar. Çam ormanlarını gezdiler. Ulu dağ'a göç ettirdiler. Kuvvetli kahramanlar düşmanın önünü engellediler. Kutibiy Oralma dağında düşmanları gözetliyordu.

Çok sayıda asker yeri göğü sarsarak ak sancakla akın akın geliyordu. Kutubiy yeşil sahradan bulduğu atını kamçılayarak Kırgızlara geldi ve haberi ulaştırdı. Yetmiş aile Kırgız içinde düşmandan kaçan sadece Cakıp oldu. Akbalta gelen düşmanı görüp Kırgız askerlerini idare etti. Coloy, askerlerini Kutubiy'e doğru harekete geçirip akını başlattı. Oklar yağdı. Yay okları değdiği yeri yakıyordu. Askerlerin topuzu ve zırhları parçalanıyordu.

Kutubiy'in atı ermiş bir tulpar idi, yiğidin atı kahramanla eş idi. Kalabalığa kendisi girerdi, dört ayağıyla sıçrayıp dövüşürdü. Kendini bir yana atıp düşmana fırsat vermezdi. Düşmanla savaşan Kutubiy'i gören Akbalta "Canımız bir, kader ahbabım, ecel gelmişse ölürüm, ölmezsem seni kurtarırım" diyerek atını kamçıladı kalabalık arasına girdi.

Savaş yedi gün sürdü. Balta amca, yedi yerinden yaralandı. Kutubiy, doksan yerinden yaralandı. Askerler kuvvetten düştü. Çinliler demir iple kuşatıp belini bükerken, Akbalta vasiyetini söyledi. Akbalta'nın sözünü duyan Kutubiy bir şey batmış gibi fırladı. Kahramanlar, atların kişnemeleriyle uyandılar. Sevinen, sadece Kutubiy ile Akbalta değildi, onların iki atı da kişneyip ön ayaklarıyla yere vuruyordu. Kişneyen Manas'ın atı Teltoru idi.

Gök yeleli Bozkurt manas güneş gibi parladı. Onu gören Akbalta ile Kutubiy'in sönen ateşi yeniden tutuştu. Gayrete gelen iki kahraman Çin ve Kalmukların kalabalık askerinin önüne atıldı.Gelenleri saf dışı ettiler. Bu sırada Cakıp, çıkageldi. Manas'a iki yiğidin Çinlilere karşı gösterdiği kahramanlığı anlattı. Cakıp Bay'ın sözünü duyan Manas düşmana atıldı. Manas, sır mızrağını eline alıp Çinli ve Kalmuklara saldırdı.

Manas, Cakıp geldiğinde Balta zırhını giyip bağırdı: Akbalta utandı. Halsizleşen Akbalta telaşlandı, gözü doldu. Ellerini kaldırıp Tanrıya yalvardı: Akbalta'yı Manas'ın çorosu evine götürdü.

Manas, kılıcını kuşanıp, kırklar ve Kutubiy ile atının yönünü çevirip gelmekte olan kalabalık düşmana yöneldi. Çinlilerin yiğidi Neskara

Manas'ı gördüğünde, kendini kaybedip atından düşecekti. Coloy ile Neskara kurulup duran Manas'a önce askerlerini sürdü.

Karacoy'un komuta ettiği bin yürük atlı, Döödür Alp'ın komuta ettiği bin savaşçı, Boroonçu'nun komuta ettiği bin yaycı, kılıç kullanan bin askeri idare eden Neskara ve Coloy askerlerin arkasından bağırıyordu "İleri! Pis Kırgızları yakalayın!..

Bunları işittikçe Manas'a kudurmuşçasına saldırıyordu. Manas daha cesaretlendi, kendini yenilmez hissetti. Manas, atını okun delemediği zırhla örttü. Çinlilere karşı savaşa girdi. Düşman her yanı duman gibi kaplamıştı. Çinlilerin çokluğundan toprak görünmüyordu.

Manas, atıyla saldırıya geçti. Pehlivanları saf dışı etti, kılıcıyla kesti, dalgalar gibi gelen Çinlileri tarumar etti. Her yer toz duman oldu. Manas, Hızır'ın duası ile kalabalığa girdi. Çinlilerin, onun kırk pehlivanını ortaya alarak yağmur gibi ok yağdırdığını görmedi.

Kırk oğlanın öldüğünü sonra öğrendi. Kırk oğlandan ayrıldığı için, onları kurtaramadığı için yaş döktü. Kemikleri sızladı. Kırk arkadaşının intikamı için Çinlilerin kahramanlarını sırasıyla gebertmeye başladı. Kutubiy hızla Kalmukların Borunçu denen savaşçısına sırlı mızrağını sapladı.

Savaşçısının ölmesine öfkelenen Neskara ve Coloy "Esenhan'ın karşısına canlı gitmeyelim" diye kalabalık Çinlilere bağırıp Kutubiy'i kuşattı. Kutubiy hayattan umudunu kesti. Manas Kutubiy'i görüp, onu kurtarmak için kalabalık askerin arasına girdi. Kan akıttı, gittikçe hırslandı. Manas'ın heybetinden, binlerce Manas olup görünen korkan Çinlilerin savaşçıları kaçtılar.

Manas Çinlilerle Savaşıyor

Manas'ın haykırışı taşları parçalıyordu, Çinli ve Kalmuk'u saf dışı ederek savaşçı Kutubiy'i azaptan kurtardı. Ölen atların leşi dağ oldu. Çok kahraman ölmüştü. Ovalar toz oldu. Çukurlarda kanlar akıyordu. Ölümden kurtulan Çinliler şaşırıp, kaçtılar. Düşman Altay'daki Kara Dağ'a dayandığında Çinli ve Kalmukların savaşçısı Neskara, Manas'ın önüne geçti.

Neskara böyle dediğinde, üç gün ara verdi. Manas çarpışmayı durdurdu. Neskara, askerlerinin yanına gitti ve yelek giyen Kalmuk ve Mançuların kuvvetlerini, Çinlilerin ünlü devlerini topladı. Neskara'nın sözünü işiten büyükleri, kahramanları yelek giyen kuvvetlileri, onun sözünü uygun buldular. Neskara nişancı Karacoy'u yanına çağırdı. Devlet memuru olan

Karacoy güzel ata binmişti. Düşmanı tilki gibi avlayan, çevik Karacoy geldi. Karacoy söz verdi. Çinli ve Kalmuklar taştan barikat kurup düşmana karşı üç gün hazırlandılar.

Çinlilerin aldattığını Manas, geç anladı. Zaman dolduğunda, Çinli ve Kalmukların ordusunda davul çalınıp, askerler Kırgızları kuşattılar. Manas kemerini bağlayıp düşmana tek başına saldırdı. Mızrağıyla devirdi, baltasıyla parçaladı, onları karıştırıp şaşkına çevirdi. Manas Kalmukları nehire döktü, Kutubiy çoğunu yok etti.

Nehirden geçemeyen Coloy, sersem gibi kaçtı. Ata binen Karacoy üç bin askeriyle kurtuldu. Nehrin diğer kıyısında duran Coloy geçidi engelleyip, çarpışmaya sevk etti, kaçanları öldürdü. İki tarafın askerleri nehrin iki kıyısında yay çekiştiler, topyekun savaştılar, çarpışma çok şiddetli sürdü.

Kalabalık düşmanın karşısına, Manas yalnız başına dikildi. Toruçar düşmanı alt üst etti. Canavar gibi atı kahraman Manas ile aynı gün doğmuştu. O Manas'a layık, yorulmaz, büyük toynaklı, geniş sağrılı at idi.Kanatlı tulpar (at) gibi uçarak koşuyordu. Karacoy gözü dönüp Manas'ı bekledi.

Yürük at Toruçar yere düştü. Manas sıçrayarak atının başını kaldırdı. Oku çekip aldığında kan fışkırdı. Bozkurt, etrafını kuşatan Toruçar atından ayrıldığına çok üzüldü. Davullar çalındı. Coloy bağırdı. Manas iki tarafına bakındı. Kendine gelerek silahını eline aldı. Onun cesareti aldırış etmeden, Kalmuk, Çinli ve Mançu'ya gözlerinden ateş saçmasıdır. Cesareti olan Çinliler, ona saldırdıkları zaman büyük yangına tutulmuş gibi kaçtı. Manas'a hedef olanlar, can verdiler.

Çinli ve Kalmuk askerleri onu canlı yakalayacağız diye taş üzerinde duran Manas'ı kuşattılar. Bu sırada Manas'ın aklına Çeç-Töbüsü'ndeki Han Koşoy geldi. "Han Koşoy amca, peşinden geleceğim demişti. Gelme zamanı gelmişti. Şimdi gelse ne iyi olurdu, unutmuş olmasın, amcacığım" dedi Manas.

Manas söylenirken, ağzını kapatmadan, yüksek yayvandan toz yükseldi. Bakınca gördü ki, insandan farklı bir ermiş, bayrak tutan ak sakallı ihtiyar Koşoy çıkageldi. Atını kamçılayıp, ecelim gelmişse öleyim, Altay'daki Manas'a destek olayım diye atını Manas'a hediye etmek için onu yedeğe aldı. On iki bin askeriyle gelmekte idi. Koşoy askerleriyle tam zamanında geldi. Koşoy amca haykırarak yay çekip çarpışmaya başladı. Han Koşoy taş

üzerine sıkışıp kalan Manas'a doğru geldi, Aymanboz'u yedeğe alıp haykırarak girdi.

Manas gökte aradığını yerde bulmuştu. Kayalı dağ gibi göründü. Moğol eğerini Aymanboz'a yerleştirdi. Üzengisine basmadan sıçrayarak yetmiş bin Çinliye karşı tek başına saldırdı. Manas narasını atarken, Kırgız ve Kazaklar da Çinli ve Kalmuklara saldırdılar. Manas, Koşay ve Kutubiy düşmanı perişan ettiler. Çinlilere haykırdılar. Çinlilerin kuvvetlileri ve beylerin cesetleri alanı doldurdu.

Manas, Çinlileri sürdü. Altay'daki dokuz dağında, dokuz yol kavşağına, dar yola geldiğinde Koşoy Han, Manas'a bağırdı. Manas, ihtiyar Koşoy'un askerleri nehir kenarında gecelemek için durdular. Kutubiy, adamlarını saydı. Nice kahramanlar ölmüştü. Kırgızlar Tal-Mazardan, Kara-Kırçından taş getirip, üzerine şiir yazdırıp diktiler. Şehit kahramanları eyerleriyle beraber gömüp, yer suya tapındılar.

Manas'tan, Kırgız erenlerinden kurtulan Çinliler Pekin'e kaçtılar. Kaçanların başında yetmiş yerinden yaralanan Neskara, altı yerinden yaralı Coloy, Karacoy ve Döödür vardı. Onlar ordusuna bakmadan halsizlenip altmış gün yol yürüdü. Esen Han'ın huzuruna şaşkın bir halde girdiler.

Kule ışıklandırıldı, çanlar çalındı. Manas'ı öldürsün diye gönderdiği savaşçıların halini gören Esen Han'ın saçları diken oldu. Esenhan kaplan gibi atıldı ve adamların göğsündeki belgeleri, başlarındaki perçemlerini yoldu. Onları han sarayından kovdu. Esen Han kahin danışmanı ile üç gün danışıp sonunda komutanların hepsini değiştirdi.

Ata Yurduna Dönüş 1

Kış gitti, yaz geldi. Bir yıl geçmesine rağmen Manas'a Kırgızlara ne Kalmuk askeri ne de Çin askeri geldi. Manas halkını Kalmuklardan ve Çinlilerden kurtarıp birleştirdi.

Otuz iki yaşına giren Manas heybetini gösterir, buz gibi soğuk görünürdü. Evinde yalın kılıcına yaslanıp kaldı, uyumadı kimseyi kabul etmedi. Kalmukların elçisi, İranlı tüccar başı ve Arap'ın kervan başısıyla da görüşmedi. Kırk çorası: "Savaşçı boşa sinirlenmez, bir şey olmuştur, ya Çin'den haber gelmiştir ya da birliği olmayan soydaş Türklerden bir şey geçmiştir? Savaşçıyı rahatsız eden bir şey var. Bu bir felaket de olabilir." Diye korktular. Manas sakinleşmeden ona sormaya cesaret edemediler.

Dördüncü gün, Han Manas Kırgız'ı, Türk kabilelerin reislerine, komutanlara yedi gün sonra gelsin diye haber gönderdi. Haberi alanlar, ben Kırgızım diyenler söylenen günde Manas'ın avuluna geldi. Manas'ın beyaz

çadırı önünde iki arslan vardı. Kurultaya, Altay'daki altmış kabile reisi, altı yüz akıllı ihtiyar gelmişti.

Halkın tümü heybeyi tezek gibi taşlarla doldurdu. Altay'daki Kırgızlar Ala-Dağ'a hep birlikte göç etmeye karar verdiler. Manas Altay'da kalacak Kırgızlara "Sizden ayrılıyoruz, yine buluşuruz" diye Türk soydaşlarının reislerine, akıllılarına, beylerine, savaşçılarına, her baba-oğula elbise giydirdi.

Kırgızların beklediği an geldi. Manas'ın çadırında borazan öttürüldü, davul çalındı. Altay'ın dağları muhteşem bir şekil aldı. Yurtta insanlar kaynadı. Altay'daki Kırgızlar ustalıkla, kaidesiyle göçmeye başladılar. Göç edenler altmış bin aileye ulaştı. Büyük obadan yola düşen kafile doğrulup sıra haline geldi. Kafilenin başında Manas, Kutubiy, Han Koşoy idaresindeki aksakallılar ve kırk kahraman vardı.

Arkalarından yavaş yürüyen ata binen Çıyırdı hamın ve kadınlar vardı. Deve yedekleyen kızlar, gelinler vardı. Arkalarında, beyaz çadırın eşyaları yüklü altı yüz deve vardı. Develerin önünde siyah deve gidiyordu. Cakıp Bay ay şeklinde damgalı atlarının peşinden gidiyordu. Bakay yolun ilerisine bakıp, mola verilecek bir yer gördü.

Büyük kafileyi her yandan Koşoy'un askerleri idi. Manas'ı Ala-Dağ'a, ata yurduna getireceğim diyen Han Koşoy değil miydi?

Altay'dan yazda yola çıkan Kırgız kafilesi, mola verip konaklayıp, kaç gün kaç gece yol yürüdü. Hedeflediği yeni yurduna güzün ulaştı. İki ay boyunca yolda Akbalta suskun yürüdü. Manas bunu bilmezlikten geldi. Bir gün Akbalta Manas'a kendisi geldi. Geniş havzaya geldiğinde, iki gün ara verip üçüncü gün savaşçılar Akbalta ile Kutubiy, Koşoy Han, Cakıp ile Er Manas ekmeği yiyerek kelamı-şerif getirdiler.

Yolda olsun izimiz, Düşmanla olsun işimiz, Gökte olsun canımız, Kapta olsun kanımız.

Üç hanın halkı üç tarafa: Er Koşoy At-Başı'na, Akbalta Sarı-Köl'e, Manas Kakşal ve Andican'a ayrıldılar. Manas birkaç ay yol yürüdü. Yorulan kafileye, Kakşal'ın dağında sekiz ay mola verdi. Zaman dolduğunda "Şimdi Kalmuklarla tutuşayım." diye niyet etti. Andican'daki Alevke'nin halkına heybetini gösterip, Otuz-Adır'a basıp girip konakladı. Otuz-Adır'da dokuz gün mola verdi .

Manas İlk Düşmanlarından Biri olan Alevke ile Savaş Halinde

Manas eğlenceden döndü. Avlanmayı seven Manas'ın bu hareketine arkadaşları şaşırdı. Savaşçı tepeye beyaz çadır diktirip, kısrak kestirip,

kımızdan şarap içip eğlenmiyordu. Bakay'ı çağırıp akıl sordu. Bakay avuldaki Döögör'ün idaresindeki ustalara çoraların süslerini yaptırdı, atları nallattı, askerleri disipline alıştırıp savaşa hazırlık yaptırdı.

Manas Alevke adlı düşmanından öç almak istiyordu, saldırıya geçmek için sabırsızlanıyordu. Altın dolu hazinesi vardı Alevke Ala-Dağ, Andican, Yedisu, Kan-Dağ'da vahşiliğiyle tanınıyordu. Altı şehrin hanı Alevke'nin açık gözlüleri, yer dinleyicileri vardı. Nogoy Han'ın yenip, Kırgızları'ı Andican, Alay, Ala-Dağ'da bu toprakların köpekleri Alevke diye havlayıp, kuşları Alevke diye öttü. Her yerden kadın alan Alevke'nin altmış oğlu vardı.

Alevke'ye Manas'ın geldiğini, hazırlık yaptığını casusları haber vermişlerdi. O ordu kurup, barikata nöbetçi koydu, savaşçıları giysilerini çıkarmadılar. Beş yüz bin kişilik ordu kurdu. Manas'a ona gözdağı vermek için Alevke savaşçılarıyla birlikte yine elli savaşçıyı gönderdi.

Alevke'nin gönderdiği Tizelik adlı savaşçı Manas'ın avuluna gelip tehdit etti: Alevke'nin buyruğunu okuyan elçinin sözünü kesmediler. Eski adetleri bozmadılar. Han adamına saygı gösterdiler. Kırgızlar "Cevabını Manas'tan al, onu bekle" diye Tizeklik'i ürküttüler.

Manas iki gün gelmedi. Üçüncü gün Cakıp, Manas'ı bulsunlar diye altı kişiyi gönderdi. Manas'ı buldular ama Manas "Avula düşman geldi, Alevke'nin ordusu geliyor." Lafını umursamadı, geniş kır ve dağlara doyamamıştı, kayadan çıkan geyiğin peşinden gitti.

Kırgızlara gelen savaşçı Tizelik: "Kırgızlar, dağ haydutları, Alevke'nin sözünü dinlemediniz, öcümü alacağım, sizi keseceğim." Diye öfkelendi. Bu sırada Andican'dan Aykoco hediyeler alıp Cakıp'ın önüne geldi.

Cakıp, dağa geldiğinde Manas dağlara ve derelere bağırıp kahramanlarıyla av avlıyordu. Cakıp bağırıp Manas'ı ancak durdurdu. Cakıp'ı işiten Manas babasını kızdırmadan avuluna getirdi. Manas, ordusunu topladı. Dört yüz bin kahraman gelmişti.. Manas, ordusunu dörde bölüp dört komutan tayin etti. Mavi elbise giyip, tulpar atına binip, sancağı tutan Bakay'ı önüne alıp Alevke'ye doğru atlandı.

Ölümden başka her şeyi bilen Alevke, Çinli ve Kalmukların hilelerini bilirdi. O çevik alpleri seçip nehirde Manas'ın yolunu kestirdi. Manas Alevke'den daha iyi bir yol buldu. Savaşmaya geliyor gibi yaptı ama Çinli ve Kalmuk askerlerine saldırmadı. Manas askerlerini kendisi yönetti, en kuvvetli kahramanlar atlarını oynattılar, düşmanı umursamadılar. Çinli ve

Kalmukların komutanları Manas'ın askerlerinden ürktüler. Dokunmayana dokunmadan yol verdiler. Alevke'nin muhafızlarını bıraktılar.

Manas, ordusunu bahçeye bırakıp, birkaç yiğidiyle bahçeyi ata çiğneterek eğlenmekte olan Alevke'ye doğru geldi. Saray muhafızları Manas'ı çıkarmadan geçirdiler. Manas'ın önünde yedi kahraman, çevresinde kırk kahraman vardı. O gün Alevke han, seksen cariyenin şarkısını dinleyip, dansını seyrediyordu.

Alevke'nin veziri ile büyücüleri Manas'ın, Kırgızların han sarayına geldiğini haber verdiler. Alevke bunu beklemiyordu. Alevke insanın göremediğini gören bir insandı. Manas'ı uzaktan tanıyıp heybetine hayran kaldı. Manas, bir yanına gök kır kaplan, arkasına bozkurdu alıp gelmekteydi. Onun heybetini gören Alevke'nin sarayındaki köpekler de karşısına çıkamadı.

Alevke han'ın dili tutuldu. Manas'a elini uzattı. Saygıyla diz çöktü. Kendi tahtını gösterdi. Alevke han, bir çok kez işittiği, kutsal kitapta okuduğu, Altay'ı altüst eden Manas'ın heybetini bizzat görmüştü. Alevke, savaşçıyı görüp hayran kaldı. Manas gazaba geldiğinde onun kahrına hiçbir adam dayanamazdı.

Alevke Korkunç Bir Han'dı

Alevke'nin çadırı rengarenk idi, bahçesinde kuşlar ötüyordu, pınarı akıyordu, her türlü çiçek açmıştı, kızlar dans ederek girdiler. Avlanmaya düşkün Manas, Alevke'nin hayvanat bahçesini görmek istedi. Alevke karşılık vermedi. Han sarayının önünde, pek çok kuşun ve hayvanın olduğu bir hayvanat bahçesi vardı. Alevke pars, kaplan, fil maymun, gergedan, ayı, Sibirya parsı, kızılkurt, ejderha, yılan, yabani eşek, köpekbalığı gibi canlıları getirip, saltanat sürüyordu. Düşmanlarını bunlarla korkuturdu Alevke. O, köleleri, tutsak savaşçıları yırtıcılarına bırakırdı, insan etine alışmış yırtıcılar ganimeti kapmaya hazır idiler.

Manas, Alevke'yi de, adamlarını da, arkasındaki seksen yiğidini de dışarıda bırakıp, bahçeye silahsız, tek başına girdi. Alevke'nin dileği kabul oldu. Kaplanların Manas'ı parçalayıp yediğini görmek istiyordu. Manas bir çok kaplanın olduğu kafesin kapısını açtı. Kaplanlar savaşçıya dokunmadı, kuyruklarını kısıp kaçtılar. Manas kaplanların birinin kuyruğundan tuttu. Kaplanlar başlarını eğip saygı gösterdiler.

Bunu gören Alevke'nin hayali yıkıldı, altınları aklından uçtu, saltanatı elinden gitti. Alemi daraldı, canından umudunu kesti, aklını oynattı. Bahçesindeki ejderler, ayılar, yılanlar, kurtlar Manas'ı gördüklerinde eğilip,

kafeslerine başlarını soktular. Bir çok asker ile Manas'ı yakalamak isteyen Alevke: "Onunla tutuşmaya gücüm yetmez, bu Kırgız'la başa çıkmak imkansız, ona dokunmayalım. Onu zehirleyelim. Eğer bu da olmazsa, Kakşal taraflarına döneyim." dedi.

Alevke dalkavuğunu yanına katıp, Manas'ın önüne geldi. İtaat gösterdi. Manas, Alevke'nin zulmünü hatırladı. Şimdi, canını kurtarmak için yalvaran Alevke, Kırgızlara karşı her kötülüğü yapmıştı. Altay'a sürülen halkını düşündü. Alevke'nin gözlerinden kan akmaya başladı, aklı durdu. Çaresiz koşulu kabul etti.

Manas, Andican'daki Kalmuk ve Kırgızların hanı ilan edildi. Manas, altı şehrin eski han ve beylerini çağırdı. Onları mevkilerine tayin etti; Alevke'nin servetini herkese saçtı. Manas iki çorayı alıp yoluna koyuldu.

Manas Altay'dan geldiğinde Altay'ın güneyinde, bulunan Kezek'in oğlu Şooruk han idare ediyordu. Elli sekiz yaşındaki Şooruk'un iki kahraman oğlu, iki kızı vardı. Akılay denen kızı on altı yaşında olup, dünya güzeli idi. Kalçalar, deveye binerlerdi. Şehrine tüccarlar gelip gittiği için çok zengindi. Mala, düşkün Şooruk bir gün Manas'ı ele geçireceğim diye inat ediyordu.

Yollarda yürüyüp, ticaret ile geçinen Kalçalar savaşmayı bilmezdi. İki yüz doksan bin asker topladılar. Şooruk cesaret taslayıp debdebeyle askerlerini toplayıp yola koyulmak istedi. Şooruk han Alay'daki Kırgızlara gündüz saldırdı. Kara Tegin tarafındaki Noygutlara saldırdı. Noygut hana Akbalta hiçbir şeyden habersiz yatıyordu. Zavallı Akbalta Alay'a, halkının arasına göçüp Noygutları toplayıp halk kıldı, halkına Kutubiy'i han yaptı.

Mükemmel bir kişi idi. Zenginliği bilinirdi. Atları yetmiş bine, Çin mandası bine ulaştı. Altmış yaşındaki Akbalta'nın hanımı çocuksuzdu. Oysul ata heybesinden gayipten çocuk sahibi oldu. Sönen ateşi tutuşup, çocuk sahibi oldu, Hızır derviş, çocuğa Çubak adını verdi.

Şooruk hanın askerleri Noygutlara soluk aldırmadılar, yedi bin atını sürüp gitti. Bu sefer Manas'ı yağma edeceğim dedi. Noygutlar himaye aradılar, Noygutların hanı Akbalta kaçıp sağ kalan kahramanlarıyla beraber avlanmaya çıkan Manas'ı aradı.

Akbalta, Alevke Kırgızları yağmaladığında Altay'da gördüğü horluklara da direnmişti. Akboz atının boynunu çevirip, beyaz sakalını tutup gözlerinden yaş akıttı. Dertli kaçıp gelmekte idi.

Onlara av avlamakta olan Manas rastladı. Manas Şooruk'un askerlerine avulun içinde saldırmayayım diye onların önünü dağda kesti. Ala-Dağ sanki

Altay'ı hatırlatıyordu. Alay davulun acılı çalınışıyla uyandı. Manas elbisesini giydi. Ok sadağını astı, demiri sekiz kenarlı, on iki çeşit boyanmış ucu zehire batırılmış mızrağını omzuna koydu. Vurduğu zaman uzayan, değdiği zaman öldüren kılıcını eline aldı. Kapı kadar baltasını beline taktı. Gürzünü eyerin yanına taktı. Akkulasına binerek er meydanına hazırlanıp durdu.

Savaş silahlarını kuşanan iki ordu karşı karşıya geldi. Kalçalar savaş kurallarını bilmiyorlardı. Tutuşmayı bırakıp, halkının önüne savaşçılarını çıkarıp, deve üzerinde bağırıp çağırdılar.

Dögöşö adlı savaşçı dört bin askeri ile kıyasıya bağırıp Manas'a yöneldi. Manas'ın benzerinin bulunmadığı anlaşıldı. Manas, yağan oklar arasında tek başına dolaşıyordu. Mızrağıyla devirip, baltasıyla gebertti. Kan döküp, saf dışı etti, su gibi kan akıttı, üç binini yok etti, kalabalık askeri karıştırıp şaşkına çevirdi.

Savaş iki gün sürdü. İkinci gündeki savaşta sağ kalan altmış bin askeri ile korkak Şooruk han süslü koltuğuna kıyamadan arkadaşlarını bırakıp başını alarak atlı kaçıp kurtuldu.

Şooruk han, gözlerinden yaş akıtıp kızı Akılay'ın ayağına kapandığı zaman kızı:"Han baba! Bundan da ağı azaplara dayanmıştın! Gayretine gel! Başkaları görmesin!" dedi. Akıllı kız Akılay, yatmaya mezar bulamayan babasını teselli etti. Şooruk, başını kaldırıp, kızına danıştı.

Iraman'ın Irçı oğlu, kızları överek şarkı söyledi. Iraman'ın Irçı oğlu övmezse de, Şooruk Han'ın kızı güzeller güzeli idi. Uzun saçları dizlerine kadar sarkmıştı. Sarayda yetişen otuz kız da birbirinden güzeldi. Güler yüzlü, kaide bilen, erkeklerin aklını başından alan neşeli kızlar idi.

Yaşlı, genç demeden, şakalaştılar, kalpaklarını giyip, çeki düzen verdiler, değnekleri gizlediler, dilsizleri sustular, körleri gözlerini örttüler, "Eyvah, Kalça'nın kızı beni tutar mı acaba" diye birbirlerini itip bakıp durdular. Manas da onun kırk yiğidi de sıraya girip ortadaki kızları birbirisinden kıskandılar. Zurna, kopuz çalındı, şölen başladı. Düğün bir hafta sürdü. Geleneklere uygun geçti. At yarışı yapıldı, pehlivanlar güreştiler, bozkurtlar yeteneklerini gösterdiler. Kırgızlar düğünü otuz gün uzattılar. Manas'ın Şooruk'u yenip, kızı Akılay'ı alıp, gelmekte olduğu, takviye kuvvete çoktan ulaştırılmıştı.

Manas Kıpçak ve Diğer Türk Kavimleri İle Yakınlaşıyor

Manas Kıpçak'a akraba olup, Kara-Ötök'ten arazi aldı. Manas Şooruk han ile savaşmaya gittiğinde Alevke gizlice padişahından izin almıştı. O

avulu ile sarayını bırakıp Pekin’e doğru Tırgotlarla kaçmıştı. Kırgızlara casuslar anlattılar. Arabalarını sürüp, yavaş ilerleyen Alevke’nin kafilesinin karşısına Kalmuk beş yıl görmediği, harp ilmi öğrenen Kongurbay adlı küçük oğlu can dostuyla beraber çıkageldi.

Kongurbay babasını görüp ağladı. Alevke’nin oğlu Pekin’e gitmeden Çin Seddi’ni takip ederek Sarı Nehir boyunca göçüp şehir kurdu. Pekin Hanı Esen Han’a hediyeler gönderdi.

Kırk hanın Hanı Esen Han, Ala-Dağ, Kaşgar, Andıcan’ı, Yedisu’yu idare ederken Manas’tan kaçıp Çin Seddi’nin civarı, Sarı Nehir’in kenarına yerleşen Alevke’ye mektup gönderdi. Esen Han, ona hoş bir mektup yazdı.

Bir zamandan sonra Alevke, oğlu Kongurbay ile Çin hanı Esen Han’ın bulunduğu kırk kapılı Pekin’deki han sarayına girdi. Akrabalar saygıyla selamla görüştüler. Alevke ile Kongurbay’ın geleceklerini nöbetçileri biliyordu. Alevke’nin altmış yiğidinin küçüğü Kongurbay herkesçe biliniyordu. On iki yaşında Çin beylerini döven bu genç, Pekin halkını bezdirmişti. On üç yaşında akıllanıp okudu. Savaş hilesini iyi bilen bir kişi olduğu söyleniyordu.

Han sarayına, Esen Han’ın yanına çadır kurdular. Çin padişahı Esen Han, Er Kongurbay’ı Çet-Beecin’e han tayin etti, Beylik tacını giydirdi. Eser Han, Korgurbay’ı boşuna han tayin etmemişti. Alevke, Çin hanının hudutlarında hanlık yaptığı için Kırgızlarla savaşmış, onların sırrını, savaştaki durumlarını biliyordu. Alevke’nin oğlu Kongurbay da diğer halkların âdetlerini, savaş yeteneklerini bilen bir savaşçı idi.

Manas’a karşı koyabilecek kişi Kongurbay idi. Kırgızların gözdesi Manas, Pekin’e gelecektir. Kırgızların yolunu Kongurbay’ın engelleyebileceğini, Esen Han önceden düşünmüştü. Han sarayında, Kongurbay Han’ın şerefine eğlence düzenlendi. Esen han, Alevke han ve Kongurbay gün baş başa konuştular.

Kongurbay, Çet-Beecin’e geldikten sonra Çin’in bazı bölgelerinde güvenlik tedbirleri aldı. Taştan destek koydurdu. Manas’ın geleceği yönlere adam koydu. Devriye çıkardı. Ördekli gölün bulunduğu yerlere nöbetçi koydu. Yüksek dağlı yerlere haberci koydu. Düzlüklere, tepelere Esen Han’ın bahçesinde yetişen kızıl tilkiyi bekçi yaptı. Manas’ın gelebileceği yola domuzun etine doymayan obur tek gözlü kör dev Makel’i kırk rahiple beraber yerleştirdi.

Alevke’nin oğlu Kongurbay, atına bindi, ona karşılık veren çıkmadı, büyük ülke Hakan Çin ile Çin-Maçin’in yarısını yönetti. Dayanıklı duvarı

olan, karışık sokaklı Tangşa denen şehrin tam ortasında Sooranduk'un muhteşem bir sarayı vardı. Pekin'e az gidip gelen Sooronduk, elli dört yıllık ömrünü bu şehirde geçirmişti.

Sooronduk'un üç eşinden dört kızı dünyaya gelmişti. Askerlikten anlayan, kendine destek olacak bir oğlan arzu ediyordu Sooronduk. Falcılar, hekimler ve büyücüler getirdi. Tibet'e Çeşitli şifalı bitkiler toplattırdı. Tapınağa gidip mum yakı,p arzusunu dile getirip çocuk istedi. Hangisinin şifa oldu, bilinmez bir yıl sonra eşi Ekzer, hamile kaldı, doğurdu. Çocuk doğarken Pekin'de güneş tutuldu. Savaşçı Sooronduk'un gökten aldığı erkek çocuk idi. Sooranduk, Pekin'den misafir çağırıp ziyafet düzenledi.

Çin’de Bir Yiğit Doğuyor; Almambet

Sooronduk, misafirlerden oğluna ad vermelerini rica etti. Onlar, komutanın oğluna verdiğimiz ad, belki yakışmayabilir diye suskun durdular. Bir derviş gelip: “Oğlunun adını Almambet koy” dedi. Almambet küçüklüğünden kabiliyetli çıktı. Gün geçtikçe büyüdü. Büyüklerin bilmediği şeyleri öğrenmeye, esrarlı dünyayı tanımaya, zayıfken güçlüleri nüfuzu altına almaya, çirkinden güzelliği bulmaya yeltendi.

Sooronduk, onu ileri gelenlerin çocuklarıyla birlikte dört yıl hocaya verdi. Almambet iki yıl Celpinis’teki yetmiş katlı mağarada yatan ejderhadan yay kullanmayı, taktiği, harp ilmini okudu. Ejderde okumak için altı bin çocuk gelmişti, altı çocuk eğitimini tamamlayabildi. Alimlerden gök ile yeri, karanlık ile aydınlığı, akıl ile kabiliyeti, korkunç dünyanın değerini öğrendi. Bilimde derinleştikçe çınar ağacı gibi yayıldı, sağlam oldu.

Almambet beyliğe oturdu. Hanlar, elçiler savaşçılar hediyelerle geldiler. Almambet, söz ile gelen misafirlerin gönlünü alıp, akıllıca, ustalıkla yolcu etti. Onun ünü yayıldı. Hanlıklardan kaçanlar tarafsız Almambet’in himayesine sığındı. Almambet’in sevilmesi bazı hanları sevindirmedi. Onu Esenhan’a şikayet ettiler.

Padişahlar, komutanlar da Almambet’i davet ederek şerefine ziyafet verdiler. Almambet Çin’in ordu komutanı olarak askeri birlikleri, onların koşullarını denetledi. Çin padişahı Esen Han, Almambet’i Pekin’e çağırdı. Han sarayının kapısında Esen Han’ın askerleri Almambet’i alıp götürdüler. Esen Han’ın yanındaki beyler, rahipler komutana saygı gösterdiler. Ejderha işlenmiş kaftan giyen, Almambet’i çağırdılar.

Hanın fermanı okundu. Almambet’e ferman kağıdı verildi. Ona kaftan giydirilip, kuşak kuşatıldı. Çin’in kırk padişahının biri olan Azizhan, Sooronduk’un kayınbiraderi idi. Almambet Azizhan’ın karargahında hüner öğrendi. “Göğün oğlu komutan Almambet’in şerefine insan kurban edilirse kutsal kitaba göre Göğe karşı günaha gireceğim. Uğursuzluk gelecektir. İyisi mi bu köleleri elime verin” dedi Almambet Esen Han’a.

Esen Han Almambet’in kurban edilecek olan köleleri ona verdi. Han sarayındaki tutuk beyleri, askeri komutanlar, şehrin büyükleri, ulema ve rahipler Almambet’in davranışını beğenmediler. Esen Han, Almambet’e dinlenmesi ve askerini sayması için altı gün izin verdi.

Esen Han fark ettirmeden Almambet'e dikkatlice baktı. Almambet kargaşa ve karışıklıklara dayanabilecek karakterde, tuttuğunu koparan, insandan canını alan alp idi. Altı gün içinde Almambet'i çekemeyen beyler, vezirleri kışkırtıp onu Esen Han'a şikayet ettiler. Niyeti bozuğun ta kendisidir. Bu gözünden de okunuyor. Ona zehir verip biran önce ortadan kaldıralım" dedi basiretli kişiler. Almambet Çin'in ordu komutanı olup altmış günde Tangşa şehrine, kendi sarayına ulaştı.

Sooranduk oğlu Almambet'e yakındı : Almambet Kongurbay'a gitti. Kangay'a tanılan Kongurbay altı bin askerle bin beyi idare ediyor, pamuk bel bağı kuşanmış geniş çizme giymiş gururla yürüyordu.

"Kongurbay, sözümü dinle. Babacığım Kan-Caylak'ını kendine geri ver. Büyüklük edeyim deme" dedi Almambet.

Bunu işiten Almambet mızrağını uzatıp haykırarak Kongurbay'a hücum etti. Onun ejder gibi heybetinden korkan Kongurbay, kaçtı. Almambet yetişip Kongurbay'a vurdu. Kongurbay'ın hızlı koşan bir at idi. Almambet ona ulaşamadı. Esen Han hükmü imzalayıp, adamlarıyla Sooronduk'a gönderdi.

Han sarayına Almambet iki gün geç geldi. Esen Han Almambet'i kabul etmedi. Bu hanın gazabına uğrayanlar için uygulanan kaide idi. Han Esen Han kabul eder umuduyla Almambet karargahın kapısında yedi gün bekledi. Almambet'e gönlü yakın Burulça kız, Almambet'e gizlice sır verdi.

Almambet Tangşa'ya, babasının karargahına döndü. Sooranduk şimdi Tanrı'ya karşı değişmişti. Oğlunu gördüğünde ayı gibi bağırıp Almambet'e atıldı. "Öyle kötü konuşma! Ulu Göğün oğlunun karşısında beni utandırdın".

Almambet, Kendi Yurdundan Kaçıyor

Almambet uyumadan düşündü, sonunda bir karar vardı. Burada kalıp ne yapayım? Çin bana göre değil, Kırgızlara gideyim". Düşüncesini annesi Ekzer'e söylemek istedi. Canı sıkılan, içindeki acıyı kimseye söylemeden ıstırap çeken Almambet ava çıkarsam rahatlarım diye Aral denen yere vardı. Etekleri ormanlık olan Aral dağına yerleşip av avladı. Almambet, ormanın kenarı boyunca kaçan karacayı canlı yakalayacağım diye takip eder. Karaca ormana girip açık alana çıkar. Almambet karşısında atlı adamları görür. Demin kaçan karaca atlı kırk adamın yanına doğru gelip silkinerek adam kılığına girer.

Almambet ejderden iki yıl büyücülük okumuş idiyse de böyle kerameti ne işitmiş ne görmüştü. Almambet'in ağzı açık kaldı. "Siz kimlersiniz, kahramanlar? Nereden çıkan ruhlarsınız?" dedi Almambet.

Almambet geri dönerken etrafı daha güzel göründü. Doğanın bu güzelliğini önce fark etmediği için eseflendi. Doğanın bu güzelliği karşısında Almambet'in vücudu gevşedi, şarkı söylemek istedi. Göklere yükselen dağlar üzerinden, kuş gibi uçmak, bulutlar gibi yayılmak istedi. Almambet doğayı seyrederken insan karaltısı fark etti.

Almambet avcılara yol sorayım diye onlara doğru hareket etti. O evvel atlı, elinde iyi kapan kuş tutan, silahlı, geniş göğüslü, kabusundan ata binen adama vardı. Almambet görmemezlikten gelip kımıldamayan adama "kaoma" diye selam verdi. Adamdan ses çıkmadı. Almambet atlıya tekrar selam verdi. Adam in mi, cin mi olduğunu söylemedi. Almambet sinirlenerek bulut gibi bozulup, arslan gibi atılarak adamın üzerine yürüdü.

Almambet de atından indi. Onlar ,kımızdan yapılmış şarabı içip uzun uzun konuştular. Savaşçı Almambet Esen Han ve Kongurbay'la olan ihtilafını, memnuniyetsizliğini Er Kökçö'den saklamadan anlattı. "Günahkar gibi saklanarak kaçmayacağım! Baba anneme söyleyeceğim! İzin verirse benimle gelecekleri can yoldaş edinip götüreceğim! Tesadüfen söylediğim ayda gelemezsem, bizim dine girdi diye, bizden biri diye gereğini yap" dedi Almambet. Almambet'in sözüne Kökçö inandı.

İki kahraman kılıçlarıyla ellerinden kan çıkarıp, kılıcın tığına kan sürüp göğüslerini değdirerek vedalaştı. Almambet Tangşa'ya geldi. Sooronduk'un sarayı karışmıştı. Sooronduk, Almambet'i koruyan askerleri suçlayıp zindana atmıştı.

Almambet gelir gelmez Türklere gönül verdiğini, onlara gideceğini annesi Ekzer'e anlattı. Ekzer, oğlunun sözü üzerine ç dövündü. Almambet annem beni bırakmayacak, babam anlayış gösterip kahramanca davranabilir diye Sooronduk'a vardı. Babasının etrafında büyükler oturuyorlardı. Toplananlar Almambet'e saygı gösterdi. Çin sınırındaki bütün hanlara haber gönderip seni bulamadık." Almambet hemen kılıcı alıp, üzerine gelenleri gebertip karargahtan çıkarak direğe bağlanan atına bindi.

Öfkelenen babası sarayı sarsacak kadar bağırıp çağırdı. "Yakalayın! Öldürün! Gebertin!" diye bağıran Sooronduk'un sesi şehirde yankılandı. Almambet sağa sola bakmadan yola koyuldu. Sooronduk oğlunun peşinden asker gönderdi. Esen Han ve Batıdaki hanlara mektup yazıp, güvercinlerle gönderdi.

Sarayına bir güvercin mektup bıraktı diye Esen Han’a küçücük bir kağıdı verdiler. Kağıtta şöyle yazılıydı: Bugün sabaha karşı Sooronduk’un oğlu Almambet Kırgızlara kaçtı. Batı yönüne doğru gidiyor. Esen Han öfkelenip haykırışlarla bağırdı. Yakasız zırh gömleği, giyen, memur Kongurbay ile Savaşçı Neskara’yı ve Büyük Yoloy’u kalabalık askerle takibe gönderdi Esen Han. Kongurbay’ın askerleri Almambet’e beş günde vardılar.

Kalabalık asker Almambet’i uzaktan kuşattılar. Kuvvetten düşen Almambet gelen askerlere tek başına karşı koydu. Savaşçı bekleyen Kongurbay’a oktan önce ulaşıp böbreğini yumruklayarak geçti. Kongurbay atından düşmek üzereyken arkadaşları onu kurtardılar.

Almambet savaşçılığını gösterdi; kalabalık içine girip kılıcıyla mızrağıyla nicesinin canına okudu, kellelerini kopardı, askerleri atmaca gibi kovaladı. Almambet uyumadan yedi gün yedi gece savaştı. O karşısına çıkan Çin hanı Neskara, Kalmuk hanı Coloy ve onların yanındaki pehlivanlar ile dövüşüp çoğunu saf dışı etti. Kalabalık orduyu alt üst etti.

Bir anda atı halsizlenip bir çukura düştü. Almambet eyerinden bir yana sarktı, üzengiden ayağı kaydı. Alevke’nin oğlu Kongurbay atını kamçılayıp saldırıya geçti. Almambet hayatından umudunu kesmişti. Almambet’e Gök yardım etti. Kızıl perçemli mızrağı olan biri doğruca Kongurbay’a saldırıp, atına mızrağını sapladı. Kongurbay’ın atı kuvvetten düştü, Kongurbay hayatından umudunu kesip telaşla aşağıya doğru kaçtı.

Almambet “Bana yardım eden hangi kahraman acaba?” diye dikkatle baktı ki annesi Ekzer’i gördü. Anne doru kısrağa binip, erkek kıyafeti giyinmişti, Oğluna yardım etmek için, eline mızrak alarak oğlunun peşinden gelmişti. Yerinden kımıldamayan arslan, sevincinden kabına sığmıyordu, annesine acıyordu. Almambet daha da cesaretlendi. Soğuksuyu geçip, atına binerek Kongurbay’ı takip etti. Kongurbay’ın kara atına Almambet yetişemedi. Kaçanların arkasından kovalayan Almambet yakaladığını öldürdü.

Almambet kaçanların arasında kuşluk vaktindeki askeri görünce, önce onu öldürmek için mızrak vurdu. Üzengiden kayan asker başını çevirdi. O, Almambet’in babası Sooronduk idi. Onu gören Almambet’in vücudu deprem olmuş gibi sarsıldı.

“Sen miydin baba, sağ kal!” dedi. Atının boynuna asılıp, ocağına su basmış gibi elinden kuşunu uçurmuş gibi atını geri çekti.

Almambet yürürken çukurda doru kısrağın boş olduğunu gördü. Almambet'in dağ gibi atı sallandı. O uçarcasına, kısrağı yedeğe alarak "Asil Ekzer anneciğim." diye bağırmaya başladı. Annesinden ses çıkmadı. Kalabalık Çinli'nin Ekzer'in cesedini katıra yükleyip, Pekin'e doğru götürmekte olduklarını gördü Almambet. Yetişip annesinin cesedini kurtardı. Almambet mızrağını yere vurup, gözlerinden yaş dökerek, kemikleri sızlayıp üzüntüden halsizlendi.

Düşman, Almambet'i dört tarafından kuşatmış, geliyordu. Almambet atını gerip çekip annesinin cesedini belinden tutarak doğru kısrağa yükledi. Ormana girdi. Annesinin cesedini büyük bir acı içinde toprağa verdi, üzerine büyük bir taşla işaret koydu. Şafak söküp yeryüzü aydınlandı. Almambet gitmek istedi ama düzlüğü düşman örtmüştü. Almambet, dindar biri idi, bir fırsatını bulup bu sıcakta dağ deresine dolu yağdırdı, ormana sel bastırdı, düzlüğü kara dumanla örttürdü. Kılceyren'e binen Almambet yağmurdan kaçan askerler arasında atlarını beraberinde sürerek ormandan çıkıp Altay'ın yolunu tuttu. Tam on bir gün yol yürüdü.

Kökçö ile vaatleştiği günün üzerinden altmış gün geçmişken yoldaşlarıyla atlanan Kökçö "Almambet verdiği sözü tutacak, dost için ateşe girecek savaşçı sözünden dönmez, vaatleştiğimiz yere gelmişti" diye nehrin kıyısını takip etti. Öğlen olduğunda toz duman çıktı. Kökçö bakınca gelenin Almambet olduğunu gördü. Güz aylarının sonunda Er Kökçö Almambet'i babası Aydarkan'ın avuluna götürdü.

Almambet Kökçö'nun karargahında barınıp, dokuz yıl bekar yaşadı. O halkın sefil yaşamına acıyıp, bir yararım dokunsun diye, Moğolların, Tırgotların, Kalmukların sığırlarını ve develerini getirerek yoksullara paylaştırdı. Yılda üç dört kez at getirip yoksulu zengin kıldı.

Manas döneminde Aksakallılar.

Almambet Kazaklara Sığınıyor

Almambet ‘diliği, dürüstlüğü, obacakta değer kazanmaya başladı. Fakirler, şikayetçiler, baylara ileri gelenlere, efendilere, beylere değil, Çinli Almambet’e gelmeye başladılar. Almambet herkesin derdini dinliyordu. Kimsenin zenginliğine, şöhretine bakmıyordu. Herkesle konuşup, davanın köküne iniyor, adil bir şekilde çözüyordu.

Kazakların, adillik taslayan bilgiçleri, hakimleri ganimetten mahrum kaldılar. Bir defasında altmış kişi bir araya gelip anlaştılar. Hile düşünüp, Almambet’e denk gelemeyeceğine kanaat getirdiler. Kökçö ile Almambet’in arasını açtılar.

Babasını, askerlerini öldüren bu Çinli sana acır mı, Almambet seni öldürüp tahtına oturup Ak-Erkeç’’ almak istiyor, onu ortadan kaldır” diye hep birlikte bir masal uydurup Kökçö’yü sarhoş ederek Almambet’e karşı çıktılar. Kadınlara düşkün, Kökçö, mümtaz beylerin dedikodusuna inanarak Almambet’i kalabalığa öldürtmek isterken, o kılıcını çıkarıp kendini korudu, bir kaçını yıkıp ölümden kurtuldu.

Öfkelenen Almambet’e beyaz sarıklıların akıllısı, şöyle akıl verdi: “Yolda Kırgızların savaşçıyı Manas’a uğra, senin kıymetini bilse bilse o bilir, sözümü unutma.”

Almambet epey yürüdükten sonra “Kökçö sarhoşluğundan bana bunu yaptı, kendine gelip gerçeği öğrenirse peşimden adam gönderir” diye pek uzağa gitmeden, yollara bakıp bir gün yattı, iki gün yattı, üç gün yattı. “Kökçö değişmiş, niyeti bozulmuş” diye dertlenip ondan umudunu kesen Almambet atının başını sahraya çevirdi.

Hazret dağında. Ahşap dairesi ardıç ağacıyla tutturulmuş, Karabörk’ün, adetlere göre yapılan beyaz çadırında uyumakta olan Er Manas rüya görüyordu.

Manas uyanıp “gece gördüğüm rüya iyi değil. Bunu halka anlatıp yordurayım” diye Kırgızlara haber gönderdi. Kırk gün sonra haber ulaşan yerlerin hepsinden halk geldi. Ya düşmanını yenememiş, ya da hanımı erkek doğuramamış, durup dururken ziyafet vermesinin anlamı nedir? Diye şaşıranlar oldu.

Manas eğlence düzenleyerek ziyafet verdi. Karargahına aksakallıları, bilgiçleri, halkı yöneten beyleri, çağırıp rüyasını anlattı. Yaz geçti, güz

geçti. Manas'ın karargahında altı yıldan beri kötülükten haber veren davul çalınmamıştı. Bugün davul çalındı. Manas'ın kahramanları atlarını esirgeyip, bindikleri toburçak koşu atlarına bindiler, atlanıp düşman yerine av, gece yerine tan arayıp çıktılar. Manas doyasıya eğlendi, pek çok geyik avlattı. Doğuya doğru yürüye yürüye on beş gün yol gittiler.

Manas yüksek dağlarla çevrili, at ayağı değmemiş otlara, Talas'a merak salıp, buraları tam karargah kurulacak yer imiş diye çok beğendi. Ceylanı fazla olan geniş havzaya karargah kurup satranç, aşık oynatıp altı gün eğlendi. Kahramanların hepsi eğlenirken Manas rahat uyuyamadı, gönlü eminlik bulmadı, bir gök çadıra giriyor, bir dağa çıkıyordu, kalbi çarpıp, yer bakmaya giden kahramanlarını gözetliyordu.

Dağ eteğine çıkan yolda bir karaltı gözüktü. Bindiği at, değişik bir tulpar idi, kendisi geniş göğüslü, öküz beli gibi dağa benzer bir alp idi. O başına hanlarınki gibi altın işlemeli kalpak giyen, insandan farklı heybeti olan, ölümden çekinmeyen, savaşçılık boynuzuna sahip bir kahraman idi.

Manas , "Sevgili Er Almambet işte odur" diye tahmin etti. Dosta susamış gibi aceleyle yanına gitmekten çekindi. Onun gerçek kahramanlığını deneyeyim, kurallara göre iş göreyim, halkın adetini göstereyim diye Almambet'e görünmeden dereye girdi. Manas, arkadaşlarını yerinde bırakıp su kıyısındaki altın sadaklı beş savaşçısına Almambet'i gördüğünü söyledi. "Belindeki bağ gibi beş savaşçı, sözümü dinleyin. Aşağıdan gelen Almambet'e benziyor. Onu kuşatıp fark ettirmeden yaygara edip ona saldırın, savaşçılığı o zaman bilinir. Yiğidin yüreğini deneyelim" dedi.

Beş savaşçı dağ deresini takip ederek yola koyuldular. Savaşçılar aniden tüfek atıp, davul çalarak, Almambet'e saldırdı. Almambet bu haykırışına değer vermedi, gerçekten kurşun yürekli, fil bilekli savaşçı idi. Arkasına bakmadı bile. Yöneldiği taraftan sapmadan mızrağı belinde sallanıp, bastırıp gelmesin mi? Bağırıp çağıran, beş delikanlı Almambet'in heybetinden çekindiler, dilleri tutulup, sustular. Silahlarını indirdiler, alaya kaldılar, selam verdikten sonra sıraya girip durdular. Savaşçılık taslayan Sırgak Almambet'e yol başlıyordu. Almambet çadıra yaklaşırken karşısına akıllı Acıbay çıkıp atının dizginini tutarak konuşmaya başladı.

"Büyük olsan da alçak gönüllü ol savaşçı, sözüme kulak ver. Tanrının emriyle Kırgızların mukaddes topraklarına, hanın kapısına rastladın. Halkımızın adetlerine göre davran. Hanımız bizi cezalandırmasın, canımız sağ kalsın. Attan inde hürmetle hana selam er..."

Hakan Çin’de hanın Adetleri öğrenmiş, Türk hanlarının köşkünde bulunmuş Almambet atından inip, han çadırına gelip, selam verdi Manas’ın amcası Bakay’la el sıkıştı. Kırgızlar, adetlerine göre kımız alıp geldiler. Almambet fincanı veren yiğide “evvel büyüklere sun” diye Bakay’ı gösterdi. Bizim adetlerimizi biliyormuş diye oturanlar şaşırdılar.

Bakay kaseye dudağını bandırıp büyüklük işaretini yaptı. Almambet fincanı eline aldı. Almambet açlığını göstermemek için azıcık içmişti, kımız midesini yakmış olmalıdır ki, kamburlaşıp ter içinde kaldı, sonra başını kaldırdı.

Almambet kederlenerek şöyle dedi:

Adını sanımı sorma savaşçı, Halkından vazgeçen bir yalnızım. Gözüme alıp ölümü, Cevap verecek halim yok? Şaşkın dolaşan insan gibi, Yol sorsam ne fayda eder? Böbürlenecek halim yok? Budala dolaşır her yerde, Yalnız gezen bir kimseye Halkını sormak ne fayda eder? Gideceğim bir yer yok, Şöyle dolaşan biriyim. Sığınacak halkım yok, Şaşkın gezen biriyim. Hayalde yok iş arayıp, Şaşalayan biriyim. At ulaşmaz yol arayıp, Yol şaşıran biriyim.

Almambet, Manas’a Sığınıyor

Manas’ın ordusundaki kahramanlar koşuşup, hakim beyler telaştan şaşırdılar. Manas sözünü bitirir bitirmez, kahramanlar Ak-kula’yı yedeğe alarak, dokuz ünlü koşu atını getirdiler. Atların hepsi eyerlenmişti. Ak-Kula’daki altın eyerin başına balta bağlanmıştı.

Kırgızlar Almambet şerefine kurban kestiler. Manas hazineci yiğide büyük heybeyi açtırdı. Almambet’in başın para serpti. Yuvarlak başlı insanların talihi için kahramanlarına talan ettirdi. Yağları Almambet’in başından çevirip, köpeklere yalattı. Üç canlının etini Almambet’in başında çevirip, kuşlara yedirdi. Almambet’in eski giysilerini gariplere pay etti.

Yürük atların önü geldi. Birinci yarışı toynaklarının bırakan Almambet’in Sarala atı kazındı. Birinci yarışın mükafatı Almambet’e verildi, onlar sahiplerinin hizmetine girdiler. Savaşçı yedi kahraman Almambet’in emrine geçti. Manas yeni dostuna değer verip onu iki gün kırda dinlendirdi.

Kahramana yandaş yatan, kuşlar ile bir arada uyuyan Almambet ile Manas; iki kahraman rahatladılar. İki gün iki gece yattıktan sonra kalbindeki sözleri birbirlerine anlatıp dost oldular. Keçe evinin önündeki kahramanlardan üçü ‘Almambet oğlun geldi’ diye Cakıp Bay’a müjde

vermek için koştular. Cakıp Bay Manas ile Almambet'e herkesten önce ulaştı.

Almambet, babasını hatırlamış Bay'dan memnun olmuş gibi Cakıp'ın göğsünü öptü ve ağladı. Bu sırada, arkadan Çıyırdı hanımın sesi geldi. Hanım altmış ihtiyarın arasından geçerek geldi. "Tanrım bana verdi. Biriciğim çifti geldi." Çıyırdı Almambet'e sarılmıştı. Hanımın memelerinden gelininki gibi süt fışkırıp aktı. Şöhretli hanım Çıyırdı iki memesini çıkarıp sağ yanına Manas'ı, sol yanına Almambet'i alarak ikizleri emzirir gibi emzirdi.

Cakıp Almambet'in gelmesi münasebetiyle kırk bir hayvanı gariplere ve fakirlere sadaka verdi. Manas Almambet'i kutlamak için sekiz kabile halkına ziyafet verdi. Çıyırdı hanımın beyaz evinde, sofrayı çevreleyip oturanlar arasındaki Almambet şöyle dedi:

"Savaşçı Manas, halkını gördüm, Tanrı bahtını vermiş. Ak-kula atını mertlik edip bana verdiğin için memnunum. Ak-kula'yı sana verdim. Bana Sarala yeter." Almambet'in akıllılığını gören Kırgızlar çok sevindiler. Kalabalık halkın ortasında Manas, yanında Almambet ve kabile reisleri yer almıştı. İki kahraman beyaz söğüt çubuğunun uçlarından tutup durdular. Cakıp çelik bıçakla çubuğu tam ortasından kesti.

Ata Yurduna Dönüş 2

Anlaşma sona erip halk dağıldıktan sonra herkes kendi evine giderken Almambet Ak Otağa yalnız gitti. Bunu gören Manas Almambet'e kız bulmayı düşündü. Manas sonunda Almambet'e kız bulmadan önce evvel kendisinin evlenmesi gerektiğini düşündü. Manas babası Cakıp'ın sırrını söyledi: Manas gönlündeki sırrı şaka yoluyla Cakıp'a anlattı.

"Baba, dostum Almambet'e de kız ara. Beraber evlenip, beraber düğün yapalım" Almambet'in nasıl bir kız istediğini bilmiyorum? Dedi Cakıp savaşçıya gülerek.

Almambet yere baktı. "Baba" dedi Manas. "Bana layık bulduğun kızdan üstün olursa olsun, eksik olmasın!" Bunu işiten Cakıp Bay yanına yoldaş alıp, Manas ile Almambet'e kız aramak için yola koyuldu. Cakıp Bay iki oğlumu evlendirip babalık farzımı yerine getireyim, uzaklara gidip kız aramalı demesinler diye Çarcuy ve Fergana'dan başlayıp Semerkant, Taşkent, Buhara'ya kadar dolaşıp kız aradı. Sonunda Tacik yurduna geçerek otuz şehrin hanı Atemir'in Sanirabiyga denen kızını beğenip döndü.

Cakıp, halkına geldi, onlara haber verdi. Manas Büyük Tepe'ye avlanmaya gitmişti, ona haber verdiler. Halk toplandıktan sonra Cakıp acele

etmeden başından geçenleri anlatmaya başladı. Kenarları kırık olan bir ayı tutup yatmışım. Almambet de böyle bir rüya görmüş. Bakay amcaya yordurduk: “Eline gelen ay aldığın yardır, kenarlarının kırık olması çocuk doğurmayacağına işarettir. Sonra dolgunlaşması da eşinin gecikip doğurmasını bildirir” diye yordu. Kökötöy at vereceğini, Alımbek inek vereceğini, Oşpur koyun vereceğini bildirdiler.

Ak otağda taş koymak suretiyle saydılar, on iki taifa Kırgızdan altı yüz on dört kişi vardı, hiç biri boş kalmadan Manas ile Almambet’e yapacağı yardımı bildirdi, sonunda Atemir’in söylediğinden üç kat fazla hayvan bulundu.

Kırgızlar, şarkı söyleyerek Atemir hanın şehrine Kanıkey’i almak için yola koyuldular. Damat olacak Manas on iki bin seçkin savaşçıyı yanına aldı. Dünür evine doğru yola koyulan kalabalığa göz ulaşmıyordu. Deveci Dörbön önünde üç yüz deve sürdü, atçı Salamar üç bin atı sürdü, inekçi Deldeş dokuz yüz ineği idare etti, koyuncu Kongurat otuz bin koyunu sürdü. Hüda göstermesin ki, göğe yükselen tozdan ve dumandan yol gözükmüyordu, gökte yıldızlar görünmüyordu.On üç gün yürüyüp, on iki kapılı keyip-Badan şehrine ulaştılar. Atemir hanın kahramanları hana “Şehire düşman geldi.” diye haber verdiler. Şehir halkı korkup askerleri telaşlanırken Manas’ın çoraları geldiler.

Düğün umuduyla gelen halkı adet gereği de saygı selamla karşılamadı ya da gelen hayvanları tutup almadı, altmış bir Keyipli şaşakaldı. Atemir han aklını başına topladı, şarkıcılardan şarkısını dinleyip, dünürü olan Kırgızların aklı selim ihtiyarlarını davet edip ağırlayarak örf ve adetlere göre hürmet gösterdi.

Manas Evleniyor

Damat olarak geldiği ilk gün çadırdaki Manas'ın yanına Atemir'in adamları çekinip giremedi. İkinci gün de Manas'la kimse ilgilenmedi. Savaşçı sinirlenmeye başladı. Ak-kulasını çekti yanına Acıbay'ı alıp arzuladığı kızı görmeye gitmek istiyordu. Atemir'in kızının aklındakini öğrenmeye, güzelliğini görmeye niyetlendi. Manas, Acıbay'la beraber kaleye bir çaresini bulup girdi. Hanın gölünü dolaşıp Altın saraydaki Melike kızın karargahına geldi.

Acıbay kapıya bakan yedi kadın cariyeyi parayla kandırıp, Manas'ı odaya soktu. Manas, kadınların böyle zarifini görmemişti. Sanirabiyga tam buluğ çağında idi. Sanirabiyga'ya Manas dikilip baktı. Manas'ın kalbi küt küt çarpıp vücudunu titretiyordu.

Sanırabiyga Manas'tan ürküp perdesini çekti. Lambayı alarak yabancı adamın yüzüne baktı ki, iki gözü ateş gibi yanıyor, karşısında değişik yüzlü, dağ gibi kocaman, heybetli bir kişi duruyordu. Manas kızın eline engellerken fırlayan hançer bileğini çizip geçti. Sinirlenen Manas Sanırabiyga'yı itti. Sanırabiyga'nın dikkati dağılıp, gözlerinden yaş dökülüp "Başıma geleni görürüm" diye direnip ses çıkarmadı. Manas başka bir şey söylemeden han karargahından çıkıp askerlerinin yanına geldi.

Manas, ordusundaki davulları aniden çaldırdı. Kalenin iki başına savaşa çağıran davul sesi hemen ulaştı. Davulun ardı ardına çalındığını duyduğunda dünürlüğe gelen Kırgızlar şehir civarındaki Manas'ın ordusuna dalga dalga yığıldılar. Kalabalık ordu atlandı. Yaylara ok yerleştirildi. Mızraklar uzatılıp savaşa hazırlanılarak şehre gözdağı verildi.

Cakıp Bay ile Kökötöy savaşçıların önünü engellediler."Dünüre iyi niyetle gelip, kız yerine karargahını basmak hangi atanın adetinde vardır? Durun! Atlarınızı geri çevirin!" Cakıp Bay Manas'a söz dinletemeyip çoralarına bağırdı.

Manas yalnız bırakıldı. Atemir koşuşturmaktan belalı Manas'ı unutmuştu. İki gün, iki gece kimseyi göremeyen savaşçı Manas aklını oynatacak gibi oldu, yalnız kaldı. Yanında ne kırk yiğidi var, ne de gönlünü açacak kızlar var. Manas savaşmaya düşman arayıp dururken dışarıda kırk çorasının başı Kırgıl gözüktü. Manas ona eziyet etti, Kırgılı söze getiremeyen Er Manas, onu kaldırıp yere vurdu. Bu esnada Serek Çora girmişti, ona da bağırdı.

Atemir’in üzüldüğünü duyan, pak Sanırabiyga kız babasının yüzüne baktı. Zarif, Sanırabiyga hem cinslerinden daha çekici idi: kurumuş dallara bakarsa hemen yeşerirdi, kanadı. Kurumuş kelebeklere dokunursa kelebekler dirilirdi. Sanırabiyga kuşunki gibi sesleriyle kız olduğu halde babasına akıl verirdi.

Kırgızların önderi Manas.

Kız Sanirabiyga, kırk kızı yanına alarak ay yüzüyle göz kamaştırarak yola koyuldu. Beyaz bayrağı ve dizili kızları gören, ordunun önünde yürüyen kulağı delik, gözü keskin Bakay "Durun", işareti verdikten sonra sallana sallana gelmekte olan askerler atlarını geri çektiler. Bu sırada ordunun önüne Manas geldi. Sanırabiyga kızın akıllıca söylediği söz ilaç gibi geldi, Savaşçı Manas'ın buz gibi olan yüreği eriyip, sakinleşti kıza bir şey söylemeden durakaldı.

Yağmaya gelen askerlerin önünde Abılkasım beğ şöyle duyurdu:

"Millet! Yol verin, dünürler geliyorlar. Kara Kırgız'ın hanı Manas, Atemir hanın kızı Sanırabiyga'nın ziyaretine geliyor. Adet gereğince Sanırabiyga'yı üç gün sonra göndereceğiz! Düğüne davet ediyoruz. Atemir Han, Tacik halkının adetleriyle kızını kocaya vermek istedi. Hazinesini açtırdı. Kızın ve damadın önüne Kırgızların getirdiği üç yüz deveye yüklenen kızıl altın sadaka olarak saçıldı. Atemir yüz bin altını da Allah rızası için saçtı. Atemir han Manas için ev diktirdi. Nikah hutbesi okutup kız ile damadı eve bıraktı. Savaşçı Manas alacağı kızı, yatacağı evi buldu. Usta olan Serek eğlenceyi başlattı. Atemir Sanırabiyga kızının kırk hizmetçisini Manas'ın kırk çorasına vermek istedi.

Almambet'in Sarala atı Aruuke'nin evine geldi. Almambet boz eve girdi, gördü ki, çirkin, zenci gibi perişan bir kara kız oturuyordu. "Eyvah, şanssızlığıma bak, söz birdir, adeti bozmayayım" Almambet gönlünde böyle düşündükten sonra endişeyle evde otura kaldı. Baktı ki, Aruuke dua bilen, büyücü bir kız imiş, Almambet'i denemek için görünüşünü değiştirmişti. Savaşçı Bakay miskin ama güzel kız Naarkül'ün evine Kökçoloğunu bağladı. Kılavuz Sırgık kökkazığını koşturup, Siyagül'ün evine ulaştı. Acıbay Karala atını Ulugat kızın evine çevirdi. Çubak Seyilkan kızın evine yerleşti. Serek Narkızıl atını Talapbübü evine çevirdi. Kırk dördüncü olarak Ak-kula atıyla sallana sallana Manas geldi. Manas beyaz saraya ulaşınca önüne Sanırabiyga çıktı.

Ertesi gün düğün başladı. Düğünden memnun olmayan sadece Almambet idi, "Belalı kara kız nereden çıktı karşıma. Başkalarına güzel kızlar düştü" diye gönlü soğuyup kıza sırt çevirdi. Aruuke'nin sırrını Sanırabıyga biliyordu. Kızı yanına çağırıp kulağına fısıldadı: "Aruuke,

Almambet hanı mahcup etme, Hakanın gözde adamıdır. Ona var. O savaşçı Manas'tan eksik değil, yoksa Almambet beni alsın!"

Almambet söze uyarak Aruuke'ye gitti. Gidip gördü ki Almambet gözlerine inanamadı. Kara kıv evvelkinden de kararıp kazan kurumu gibi olmuştu. Almambet toza bulanmış yüzü buz kesilen kızın yanında durmaya dayanamadı. Tekrar Manas'ın yanına vardı.

" Manas, o kara kız ışıktan yaratılmışsa da kadınlığa almayacağım. Atım kazandı diye o kızı alırsam mutsuz olacağım. Almambet ellerini silkerek atına binmeye kalktı. Sanırabiyga kız bir boyunca uyumadan Aruuken ile konuşmasına rağmen ona söz geçiremedi. Manas çok kızdı. Manas ile Almambet'in öfkelendiğini öğrenen Akbalta ve ihtiyarlar çadıra geldiler. Manas'ı araya alarak teskin etmeye çalıştılar. Atemir Han Sanırabiyga kızın hizmetçileriyle bir süre konuştu. Aruuke çok akıllı bir kız idi, söz dinlerdi.

Aruuke dikelen evine girip efsun okuyup eski güzel kız haline dönüşmüştü. Şimdi Aruuke'nin güzelliğine yalnız Almambet değil, onu görenler bayıldılar. Almambet ile mutsuz Aruuke yan yana durdukları zaman düğünün tadı çıkmaya başladı. Taciklerin dansı oynandı, şarkısı söylendi. Manas'ın idaresindeki kırk üç çoraya nikah kıyıldı.

Büyük dünür Çıyırdı Hanım Atemir han ile hatununa döndü. Narin belli, akıllı, tatlı sözlü Kanikey şimdi Kırgız ihtiyarlarına hürmet gösterdi. İhtiyarlar yeni gelin için hayır dua ettiler. Kanikey'in akıllılığı Tacikler ile Kırgızlar arasında duyuldu. Çeyiz sadece kendi başına değil, hizmetçisi olan kırk kıza da yetti.

Manas ile Kanikey'in düğünü kırk gün sürdü. Böylece renge renk katıldı, her şey mükemmel gitti. Almambet'in darılarak Manas'a geldiğinden midir nedir? Aydarkan'ın oğlu Kökçö uzun süredir ne haberleşti, ne de mektuplaştı. Manas üzüldüğünü belli etmeden içinde sakladı. "Günah Kökçödedir, ordusuna dokunmadım, ya otlağını zapt etmedim yahut kahramanlarını öldürmedin, niye darılsın ki. Başına iş geldiği gün gelir" diye içinden üzülüyordu.

Derken bir gün karargaha Kökçö'den haber geldi. " Manas, sözüme şahit, Er Kökçö'nün mührü işte bu, yazdığı mektup da budur" dedi haberci. Savaşçı Kökçö mektubunda: "Altay'daki Kalmuklar yer kapmak için Kazakları kovuyorlar. Manas yardıma gel" diye yazmıştı.

Manas Kökçö'nün yardım istediği için memnun oldu, Manas zaten göbek kanının aktığı, çocukluk günlerini geçirdiği güzel Altay'ı özlüyordu.

Tekrar gitmek istiyordu. Atı soluk aldıktan sonra haberciyi erkenden atlandırdı.

İki ay sonra Savaşçı Manas ordusuyla Er Kökçö'nün Altay'daki avuluna davul çalarak gelip indi. Kökçö, Manas'ın önünde eğlence düzenleyip ,onu türküyle karşıladı. Kalmuklar Manas'a haber gittiğini öğrenince Kazaklarla çoktan barışmışlardı.

Almambet ile Kökçö, birbirlerini özlemişlerdi, sarılarak görüştüler. Savaşmaya düşman bulamayınca avcılık yapalım, diye Torbagoy dağına geldiler. Yedi gün kartal avladılar, at yarışı yaptılar. Hakan Çin tarafından çıkan kervanı gördüler, en önde yaşlı bir kervanbaşı vardı. İhtiyar onları görünce ağlamaya başladı. Kalmuk ve Hıtay, Kırgız bizi köle olarak götürmüşlerdi. Altay'da Cakıp kardeşimin oğlu Manas'ın han olup Kırgız halkını kurtardığını duyup yurdumuza dönüyorduk. Manas, dinledi. Bakay, dayanamadı, bağırıp Üsön'e sarılarak düştü. Üsön dede halka yalvardı.

Manas, İleride Kendine İhanet Edecek Akrabalarına Kucak Açıyor

Yaratan lütfetmiş Üsön ağabey, kardeşleri kavuşturdu. Üsön dede ağlamaya başladı. Manas, Kalmuklardan yorgun gelen akrabalarını davet etti, kısrak kesip, misafir etti. Üsö'nün başından geçenleri dinledi. Nogoy hanın oğlu Üsön yirmi dört yaşında Kalmuklara esir düşmüştü. Sonunda Kalmuktan kadın alıp, altı çocuk sahibi olmuştu. Közkaman'ın çocuklarının büyüğü ve akıllı olan Kökçögöz idi. Üsön adını Kalmukça Közkaman olarak değiştirmişti. Közkaman Manas'ın haberini duyup oğullarıyla anlaşıp göç etmişti.

Manas akrabalarımı buldum diye, müjde verdi babası Cakıp Han'a. Manas, Ala-Dağ'a döndükten sonra Kalmuktan gelen akrabalarına ev diktirdi. Manas'ın zeki hanımı Kanıkey, onlardan şüphelendiğini söyledi yalnız kaldıklarında.

Manas'ın kahramanlığı avuldan avula, Altay'dan Ala-Dağ'a, hanlardan padişahlara yayıldı. Manas'ın şanını şöhretini Kalmuk'tan gelen akrabaları, Közkaman'ın oğulları kıskandı. Kanıkey'in dediği doğru çıktı, Kalmuktan gelen akrabalar toplandığında Manas'a razı olmayanlar:" Akraba diye geldik fakat bizim eşyamızı yaktı, oradan getirmiş olduğumuz eşyalarımızı yaktı. Sıcak yerlere hapis etti." Sonunda kimsenin haberi olmadan Manas'ı öldürmeye karar verdiler. Öldürürsek istediğimizi yaparız, diye birbirlerine kimseye söylemeyeceklerine dair söz verdiler.

İhtiyar Üsön oğullarının kötü niyetini, saçmalıklarını işittikten sonra:

“Ben ölmek üzereyim, babanın sözünü dinlemeyen günah işler. Tanrının yazdığını nasıl olsa da bir gördüm” diye oğullarına beddua ederek evine döndü Üsön.

Savaşçı Manas toplantı yapıp, danışmanlarıyla danışarak Kalmuk’tan gelen akrabalarına dağı yüksek, yeri serin olan Kaşgar ile Andican’a yakın Sayan Caylak, Üç-su denen yeri ayırıp verdi. Közkamanlar At-başı tarafa çabucak taşındılar. Manas, danışmanlarıyla akıllıları toplayıp, uzun zamandır düşündüklerini söyledi. Toplananlar Manas’ın söylediklerini doğru buldular.

Manas Talas’a taşındı. Derede bulunan orman koyu söğütlerden oluşuyordu, dalları çınarın dallarına, kuşları da Altay’ın kuşlarına benziyordu. Talas’a göç eden Kırgızlar şimdi ebedi ocağımız burası olacak diye Tanrı’ya yalvardılar. Böylece âdetlerinin gereğini yerine getirdiler. Hızır’ın himayesindeki Büyük Manas karargahını, barikatlı kalesini yaptırdı, kuş salıp, av avladı, karargahına bakıp oyun eğlenceyle yatıp bekledi. Issız yerin kurdu olan Kökçögöz kötü niyetini açığa çıkarıp kardeşlerine hilesini anlattı. Közkaman’ın oğulları Manas’ın hazinesini, kadınlarını, servetini kapışmak için birbirlerinin yakalarına asılıp yumruklaşmaya başladılar. Kökçögöz, Manas’ı kırk çorasıyla birlikte davet edip adam gönderdi. Manas’ın karargahına akrabası Kökçögöz’den adam geldi. Manas akrabasına misafir olup, iltifatını görüp gönlünü açmak için hazırlandı.

Manas kırk çorasıyla birlikte dinlenmeden yol yürüyüp Çeç-Döbö ovasındaki çadıra geldi, akrabalarıyla görüştü. Üsön oğullarını niyetini sezip, zehire karşı otlardan yaptığı ilacı gizlice kımıza katıp Savaşçının önüne getirdi. Uzun yol yürümüş ve susamış misafirlere ot kattığı kımızı içirdi. Közkaman Manas’ı çoralarıyla birlikte evine çağırıp misafir etti. Çoralar, Manas’la birlikte Közkaman’a misafir oldular.

Közkaman misafirleri ağırlamak için hiçbir şeyini esirgemeden hazırlık yapmıştı. Kalmuk ve Çin yemekleri çoktu, kımız, boza, şarap yetip aşıyordu. Kırk çora silahlarını çıkarmış keyifle hiçbir şeyden habersiz oturuyordu. Çoralardan Baymak ile Bozuul atlarını otlatmaya götürürlerken karşısından Mengdibay çıkıp fısıldayarak “yemekleri yemeyin, zehir koydu” deyip yanlarından geçti. Manas’a söylemeye cesaret edemediler, kendileri kımız, boza içiyor gibi gözüküp saklandılar.

Manas ve kırk çora içtikçe susayıp, bozayı, şarabı ve kımız karıştırıp içtiler, içleri yanıp gözleri karardı. Başları dönüp, şuurları gitti, dilleri

tutulup bayıldılar. Gerçekte ise iki çoro iyi idi, Közkaman'ın kahramanlarının kuşkulanmaması için mahsus böyle yapmışlardı. Közkaman kardeşlerini Baymat ile Bozuul'un bulunduğu yere çağırıp danıştı.

Manas bitkin bir halde sağa solo sallanıyordu, başı döndüğü için çok zor oturabildi. Kökçögöz eline kılıç alıp, Manas'ın üzerine atıldıysa da arkasına dolanıp yaklaşamıyordu. Üsön'ün yarı sarhoş oğullarının bazıları ikiye ayrıldılar, ikişer ikişer tutuşup yumruklaştılar, her şeyi altüst edip birbirlerini sürükleyerek evden çıktılar. Gizlice bakaduran Bozuul, çabucak eve girip:

Manas Bozuul'un sözünü işittikten sonra kendine gelip etrafına bakındı. Çoralarını görüp kuvvetini toplayarak yerinden kalktı. Bozuul, savaşçıyı koltuklayarak kimseye sezdirmeden atları yanına götürdü. Baymat'ın hazırladığı ata Manas'ı bindirdi.

Kökçögöz Manas'ın boz evde kalan yay ile okunu alıp üzerine ok yağdırdı ve Manas'ın peşinden gitti. Manas at üzerinde eskisi gibi oturamadığı için nehrin kıyısına geldiğinde oturakaldı. Kökçögöz arkasından yetişip geldi. Manas hemen yerinden kalkıp Kökçögöz'den kaçtığına üzülüp Tanrıya yalvardı. Manas atına binerek kaçıp taşlı kayalı dar bir yola girerken Kökçögöz yayı savaşçıya attı.

Manas Ölümle Pençeleşiyor

Manas atıyla yuvarlanarak bir ardıç ağacının üzerine düştü. Kökçögöz ardıç ağacına varıp Manas'a bakmadan onu öldürdüm diye atının başını çevirdi. Kökçögöz gelip baktı ki, avlu alt üst olmuştu. Manas'ın kırk çorasını yer mi yuttu. Yoksa kendilerine gelip kaçtılar mı, hiç izleri yoktu. Kimse onları görmemişti. Küçük kardeşleri kırk çorayı değil, servet kapışmakla uğraşıyorlardı. Kökçögöz Manas'ın karargahına Mendibay ile Mazeke'yi gönderdi

Sırgak ile Serek avula saldırmaya cesaret edemeden, Manas'ın durumunu öğrenelim, yaşıyorsa ölmüşse cesedini bulup götürelim diye koşturdular. İki çora izi takip ederek dağ geçidindeki gelerek durakaldılar. Taşta kan damlası vardı. Bir ardıç ağacının üzerinde Manas yatıyordu, yanında Ak-kula başını eğip duruyordu.

İki kahraman atlarını bırakıp dağdan aşağıya yuvarlanan taş gibi telaşla, Manas'a ulaştılar. Manas çok kan kaybetmişti, ok omzundan girip, akciğerinin üst tarafına saplanmıştı. Onun ölmemesini sağlayan gök ardıç ağacı idi. İki çora Manas'a su verdiler, yarasına ilaç sürerek ayılttılar.

Savaşçı Manas üzüldü. Manas yatıyordu, ağaçlar hışıldadı. Çırpınan birinin sesi duyuldu. Manas'ın sekiz yaşındayken rastladığı kırklar geliyor gibiydiler, acılar içinde yatan Manas'ın yanına gelip her biri savaşçıya bir ilaç sundular. İçmesini beklediler. Manas onların verdikleri ilaçları içtikten sonra gözlerini açtı, iyileşti, ağrısı da kesildi. Eskisi gibi oldu.

Kökçögöz, Manas'ın karargahında Kanıkey'den cevap almaya giden kahramanlarını bekledi. Kahramanları perişan bir halde döndüler. Kalçasına hançer yiyen Mengdibay feryat ederek: Kökçögöz Manas'ın karargahına saldırıp, han sarayını yağmalamak, halkını aç ve çıplak bırakıp zulmetmek, Kanıkey'le evlenip tahta oturmak istedi. Kökçögöz avulunu Talas'a taşıdıktan sonra, Manas'ın karargahına askerleriyle beraber geldi.

Karargahtaki halk ne kımıldadı, ne de telaş gösterdi. Halk Manas'ın öldüğüne inanmadı. Kökçögöz, han karargahının malını yağmalatıp Manas'ın mülküne el uzattı. Kökçögöz, Ceti-Tör'deki Kanıkey'e adam gönderip "benimle evlensin, cevabını açıkça versin, yoksa iki karargahını yakarım" dedi. Çaresiz kalan Kanıkey "yetmiş gün sonra Kökçögöz alacağım derse kabul ederim" diye süreyi uzattı. O zamana kadar Manas'ın durumunu öğrenirim, savaşçı yeryüzünde sağ ise haber ulaşır diye umutlanıp aracıyı geri gönderdi.

Kanıkey'in ileri sürdüğü şartı Kökçögöz kabul etmedi. Kökçögöz askerleriyle Manas'ın karargahını bastı, karargahtaki Çıyırdı'yı beyaz çadırından kovdu. Söz dinlemeyen Kanikey'i karargaha getirtip ona gündüz koyun güttürdü, gece ona ağılda gecelemeye zorladı. Manas'ın iki kadınına Karabök ve Akılav'a saldırdı. Halk aciz kaldı.

Manas kırk çorayı bulmak için dolaşmadığı yer, gitmediği dağ kalmadı. Sonunda arayıp tarayıp onları ormanın civarındaki iki çınarın gözünden buldu. Kırk çora yarı uyku halinde yatıyordu. Manas onlara su içirip, ilaç verdi, geyik eti yedirerek onları ayılttı. Közkaman'ın oğulları birbirlerine girdikleri zaman hasiyetli kırklar kırk dua ile bir günlük uzaktaki bir yere atlarıyla beraber uçurup bırakmışlardı. Akılları başlarına gelip Manas'ı görünce birbirlerine sarılıp ağlaştılar. Kırk çoranın atları, Ak Kula'nın kişnemesini işitince onun kokusunu alıp her taraftan çıka geldiler.

Manas kırk çorasını bulduğuna sevinip biran evvel halka ulaşayım diye atının dizginini serbest bıraktı. Durup dinlenmeden doğruca Talas'a girdi. Talas'a vardığı zaman Kökçögöz'ün kendi hazinesini, malını mülkünü, kadınlarını kardeşleri aralarında paylaştırdığını öğrendi:

Manas çoralarıyla beraber Kanıkey'in beyaz çadırını bularak önce avulun baş tarafına yerleşti. Kanıkey gözyaşları içinde çektiği eziyetleri anlattı. Manas danışmanlarını ve yakın akrabalarını çağırıp Közkaman'ın oğullarının defin işleri hakkında onlara danıştı. Bütün millet toplandı ve söylenenleri doğru buldular. Közkaman'ın oğullarının cesetleri, silahları, atları, aletleri, giysileri ve servetleriyle gömüldü. Üzerlerine Talas'ın ormanında toplanmış kuru ağaçlar konularak yakıldı. Ateş söndükten sonra üzerini toprakla kapatıp sonra da taşla örttüler.

Manas kırk çorasına akıl danıştıktan sonra, Tanrıya dua edip ak boz kısrağı kurban kesti. Kanıkey adetlere göre Manas'ın eski giysilerini yoksul ve zavallı kimselere dağıttı.

Kökötöy Han'ın Aşı (Cenaze Yemeği)

Taşkent'te Türk kabilelerini yöneten Canadil'in oğlu kökötöy sadece Kırgızlar arasında değil, Tacik, Oogan, Araplar arasında da, sevilen gözde bir adam idi. Aç Kırgız'ın dayanacak dağı idi, düşmanına ok idi. Saldırdığını canlı bırakmayan atmaca idi, gerçek hazine de o idi. Enenmiş deveye havut vurup yük yükler, at koşturup dünyayı dolaşırdı. Büyük servet sahibi idi.

kökötöy'ün serveti büyümüş, çoğalmıştı. Onun Alay'da yüz bin, Karakulca'da yüz bin sarı başlı koyunu, iki yüz bin devesi vardı. Ambarında biriktirdiği paraları dağ gibi olmuştu. kökötöy'ün altın hazinesinde altın dolu kırk adet demir sandığı olup, onların yüz dili dokuz anahtarı vardı.

Kökötöy seksen dört yaşına gelene kadar pek çok kez evlendi, bu yönden bir derdi yoktu. Evlendiği kadınlardan on bir kızı ve Bokmurun adında yalnız bir oğlu olmuştu. Bir oğluna nazar değmesin diye kimsenin dikkatini çekmeyen nahoş bir ad verdi. Başkalarının eski giysilerini getirip ona giydirdi, avul reisi olduğu halde oğluna ateş istetti, böylece oğlunu nazardan uzak tutarak büyüttü.

Beş yaşına girip olgunluk çağına ermiş olan Bokmurun akıllı bir adam olmuştu. Oogan'ın kızıyla nişanlanmak için gittiği günden beri kendisinden haber alınamadı. Üzüntülerin ardı ardına gelmesi yüzünden ihtiyar kökötöy hastalandı. Ecelinin geldiğini sezen kökötöy dünyadan giderken Kırgızların ağası, Bay'ın oğlu Baymırza'yı yanına alıp vasiyetini söyledi.

Kökötöy bayın çadırında, Iraman'ın Irçı oğlu, halk adetine göre kopuzun eline alıp kökötöy bayın ölümüne, ilk olarak sağu söyledi. Kökötöy hanın hayattayken biriktirip topladığı Ceti-Su dolusu kadar vefasız mal, biricik oğlu ve yedi ev dolusu altın ile gümüş kaldı. Kökötöy'ün oğlu

Bokmurun Tülkü bayın kızı Kanışay’ı alıp geldiğinde babası ölmüştü. Babasının vasiyetini dinleyemediğine üzülen Bokmurun hıçkırdı.

Yeni gelinin, ay yüzü yaşla ıslandı, gönlü karardı. Baymırza Bokmurun’u yanına çağırıp babasının vasiyetini ona anlattı. Bokmurun babasının atına binip, kimseye söylemeden Talas’taki Manas’a doğru yola koyuldu. Manas, Altay’dan göç edip Ala Dağ’a birazcık hayvanı ve dağınık halkıyla geldiğinde zaman karşısına çıkıp, sungur, boz at ve çok sayıda hayvan hediye eden, yetecek kadar yer veren, düşmanın beraber kovulmasına yardım eden kökötöy idi. Manas, kökötöy’den çok iyilik görmüştü.

Bokmurun bütün gece yol yürüyerek evine ulaştı. Onun Manas’a gittiğini kimse bilmedi. Bokmurun kaleden ak otağ dikti. Babasının naaşını kokulu otlar ve ardıç ağacıyla örtüp koydu. Bokmurun babamın mezarına toprak atsınlar diye Kırgızlara, el ayak olarak yaşayan Kazaklara, avuldaş Noygutlara, özel olarak Savaşçı Manas’a, Er Kökçö’ye ve bütün Türklere haber saldı.

Otuz altı gün sonra Savaşçı Manas, seksen bin adamıyla geldi. Otuz bin yoldaşıyla Erkökçö de geldi. Rahat içinde yaşayan, halk arasında sayılan kökötöy’e halkın tümü gözyaşı döktü. Bey oğlu Bokmurun, naaşını toprağa vermek için gelen halk içindeki öksüzlere yemekler yedirdi. Kökötöy Baya, saygı göstermek için kabire atılan toprak dağ gibi yükseldi.

Kökötöy Bayın aşı, Kırgızların ileri gelenlerince verildi, diğer halklar gittikten sonra Bokmurun yakınlarını toplayıp Tanrı adına aş vermek için sohbet kurdu. Hazırlıkları bittiğinde Bokmurun han kalesine kökötöy Bayın gök sancağını uzun direğe geçirip, her yere beyaz çadır diktirdi. Toplantıdakiler tartışa tartışa sonunda eğlence düzenlemeye, at yarışı yapmaya elverişli yer olarak Koşoy’un seçtiği geniş Karkıra’yı beğendiler.

Kırgızlar Göçüyor

Kazak ve Kırgızlardan üç yüz bin boz ev toplattı, yüz elli bin halkı seferber edip yeryüzünün toz duman ederek Karkıra'ya göç ettiler. Göçün başında bulunan yurt büyüğü Er Koşoş hayvanlar bitkin düşmesin diye yavaş gitmeyi yeğledi. Kalabalık göçün başına ve ayağına göz ulaşmıyordu. Göçün başında Ak otak'ta yas tutan kökötöy'ün sevdiği Ayımkan, Gülkanış, Külayım, Külcar, Aykanış adlı eşleri bağırarak sağu söyleyip girdiler. Altmış kadın da onlara katılarak karşılıklı şiir söylediler.

Bereketli Karkıra, dağları otla örtülen, havzası yayla, aş vermeyen elverişli bir yer idi. İhtiyar Koşoy sancağı göğe kaldırıp, atına binip, baltasını beline bağlayıp, bir ay at üzerinden inmeden aş gamını yedi. Bereketli Karkıra'ya otuz günde üç yüz bin boz ev dikildi. Ünlü hanların kalacağı boz evlerin dikildiği yer dize kadar kazılıp, sırıkları üst üste tutturuldu.

Verilecek yemeğin etini, odununu hazırlamaya, yer ayarlamaya hizmet etmesi için doksan bin kahraman görevlendirildi. Bokmurun bilginlerinin en iyi olanlarıyla danışıp, babamın malını mülkünü azaltmayayım. Haber iletmede halk arasında Caş Aydardan iyisi yoktu. Kısa boylu Caş Aydar altmış çeşit dil bilen, akıllıca cevap verebilen, bir kahraman idi.

Eh Maaniker, atların arasından çıkan beyaz benekli, birbirine girmiş otun üstünde, bulutlu göğün altında uçan kuş ile yarışan, yaygara duysa şaşmayan, gürültü duyunca saklanan, ayın karanlığında bir izin üstüne tekrar basmayan, taşa basan maral gibiydi, üç ayda gidip geldi.

Ardından Kökötöy'ün aşını hazırlayan, aşa saygıyla ve selamla geleceğim diye avuluna dönen Er Koşoy beyaz atına binerek geldi.. Kokan hanı Kozu Beğ, Margulan'dan Malabeğ, Altı Şaar'dan Alabeğ, Buhara hanı Temirhan olmak üzere dört han 20 bin askerle geldi. Catkal denen yerden mızrağını eline alan Telkazıl adlı atına binen, Muzburçak geldi. Noygut'tan Karaça boz ala atına binip 90 bin askeriyle birlikte Lop nehrinin kıyısından, aşarak geldi.

Kutha tarafından çok dil bilen, Eybit Han'ın oğlu Er Ürbü 6 bin askeriyle birlikte geldi. Kazakların başı Kökçö kagala atına binerek, gök bayrağını dalgalatıp 40 bin askeriyle birlikte geldi. Karkıra atlarla doldu, halk karıncalar gibi kaynıyordu. Bokmurun gelen misafirleri karşılayıp her geleni koyun, inek, at keserek ağırlıyordu.

Er Töştük “kökötöy babam bana çok iyilik etmişti, peşine alıp geniş dünyayı göstermişti, aşına gitmezsem olmaz” diye Çal-Kuyruk atına binip dört bin kuvvetli askerini alarak geldi. Arkasından tuttuğunu sağ koymayan Eştek oğlu Camgırcı yedi bin askerle geldi. Konuklar on iki gün kaldılar. Gelen konukların en azı Aykoco’nun üç adamı iken, en fazlası yetmiş bine ulaştı. Altmış yere birbirinden farklı bayrak dikildi. Kalabalık Kalmuk ve Mançu büyük bir gürültüyle geldi. Gelenler Çong Coloy (Büyük Coloy)un ordusu idi. Kökötöy’ün oğlu Bokmurun Coloy Han’a gelip selam verdi.

Görünüşü insandan farklı, ünlü kamları bulunan, Kakançin hanı Kongurbay Algara adlı tulpar atını oynatarak geldi. Kakançin Hanı Kongurbay karşı konulmaz, yürük atını oynatan, karanlıkta hiç şaşmadan atan çok iyi nişancı, tedbirli, yaman bir savaşçı idi. Kongurbay topaç atan askerleri, yaycı, kemend atan kahramanları yanına almıştı.

Han Kongurbay’ın önüne kökötöy’ün oğlu Bokmurun saygıyla selam vererek geldi, altmış deve hediye etti, kesmesi için sekiz bin koç, beş bin kısrak verdi. Kongurbay ordusunu karargahtan çıkarıp bir parça uzakta özel olarak dikilen ak otağa varıp yerleşti. Yedi sancak daha geldi. Bu Mançu Hanı Neskara’nın ordusu idi.

Neşkara Eski Kinin Sürdürüyor

Kırgızları adam yerine koymayan Altay’daki Manas’tan gördüğü horluğu kursağında saklayıp fırsat geldiği zaman “Kırgızlardan öcümü alacağım, canlarına okuyacağım” diye bekleyen Neskara, aşa geldi. Bokmurun kalabalık Çinli’nin başı Neskara’nın önüne gelip kökötöy’ün çok sayıda koç ve atlarını ona kesmesi için verdi. Neskara buna razı olmadı, Bokmurun’u çağırdı. Bokmurun saygıyla hana eğildi.

Baktı ki, aş vereceğim diye hayvanlarına güvenen Kökötöy’ün, kendisini azarlayan han Manas’a küserek babasının büyük aşında ona haber göndermemişti. Yirmi günü geçti, ama Manas’tan bir haber gelmedi. Neskara laf dinleyecek gibi değildi, söylenerek Çong Küröng atına bindi.Halkın huzurunu bozup ziyafetin, aşın bereketini kaçırdı.

Savaşçı Manas’ın olmadığını öğrenince daha da kudurmaya başladı. Neskara, Bokmurun’a sövdü. Bokmurun güveneceği Manas’ı yanında bulamadığından aklına korku geldi, bileğinden kuvvet, yüreğinden kan gitti. Bokmurun Koşoy’a varıp derdini söyledi. Er Koşoy küçücük bir mektup yazıp akşamüstü, Caş Aydar’ı Maaniker’e bindirerek kimseye sezdirmeden Manas’a haber ulaştırmaya gönderdi. Caş Aydar gündüz Talas’a ulaştı, han Manas’ın beyaz çadırına geldi.

Han Manas’ın gözleri ateş parladı, hırslandı, yüzü bembeyaz oldu, dişlerini gıcırdatıp Caş Aydar’ı karakuş tavşanı almış gibi yolup aldı. Manas’ın sinirlendiğini öğrenen Kanıkey ağır ağır yürüyerek çadıra geldi. Tatlı tatlı konuşup yalvardı

Han Manas kılıcını kınına sert bir şekilde sokup, davul değneğiyle altın oyuklu davula vurmaya başladı. Davulun k yüksek sesle çalınması düşman geldiğinin ya da düşmana karşı atlanmak gerektiğinin işareti idi. Han karargahı gürültüden sallandı. Kalabalık halk harekete geçti, askerler atlarını eyerleyip, silahlarını kuşandılar. Onbaşı, yüzbaşı, binbaşıları toplanıp harekete hazırlandılar. Manas’ın karargahında patırtı gürültü uzun sürmedi, kırk çora atlarına binip sıraya girerek Savaşçının emrini bekliyordu.

Manas Ak-kula’yı eyerledi. Ak-kula müthiş gözüküyordu Manas’a yakışan tulpar bir at idi. Manas atına binip, kırk çorasını peşine takıp Kanıkey’i de yanını alarak Karkıra’ya doğru acele hareket etti. Gök demirden zırh giyinmiş kahramanlar Manas’ı ortalarına alıp, ordunun önünde olduğu halde ilerliyorlardı. Manas farklı gözüküyordu, çelik gibi bilekleri vardı. Mızrağı parlıyordu,

Manas otuz gün sonra aşa geldi. kökötöy’ün oğlu Bokmurun ozanlarına Er Manas’ı övdürdü, önünde oğlak kestirip kızıl altın serptirdi, Arçatoru tulparını yedeğe alıp hediye sunarak karşıladı. Bokmurun savaşçıyla görüşeyim diye yürürken, Manas’ı görünce ne diyeceğini şaşırıp dona kaldı. Kalabalık arasına saklanıp söyleyeceğini Koşoy’a söyleterek Manas’ın gözüne gözükmemeye çalıştı.

Savaşçı Manas Karkıra’nın geniş ovasında akan ırmağın kenarında dikilen duvar keresteleri ve sırıkları her türlü boya ile boyanan, nakışları ipekle işlenmiş, ipleri zarif beyaz çupa ile kaplı beyaz çadıra girdi.

Manas’ı yakından görelim diye aşa gelen başka yurtların adamları savaşçının kalktığı ak otağa geldiler. Muhafızlar, bekçiler kamçı vurup, kılıç kaldırıp yolunu kestiler. Halk deniz gibi taşarak temizleyip geçti. Halkın arzusunu gören Kalmuklar, Çinliler ve Mançuların kahramanları Manas’tan çekindiler.

Manas, Kırgızlar İçin yeniden Umut Oluyor

Savaşçı Manas aşa gelince umutlarını yitirmiş olan Kırgızlar yeniden toplanmaya başladılar. Kahraman Bakay da kırk bin askeriyle gelince bütün halk daha da cesaretlendi. Neskara ocak başında dolaşıp yiyecek bir şey var

mı diye kalabalığa katılarak varıp Manas'ı görmüştü. İki han Neskara'yı sövüp sayarak ortaya aldılar.

Kongurbay, Coloy, Neskara Kırgızlara felaket yağdırmak, yıkıp yakmak için anlaştılar. Kalmukların, Mançuların ve Çinlilerin hanları Bokmurun'u sıkıştırdılar. Bokmurun'un bileğinden güç, yüreğinden kan gitti. Savaşçı Manas'ın önünü Coloy ile Kongurbay kesti. Manas onlara bağırdı.

Gözü patlak, yüzü şişkin, çenesi kalın Neskara'nın kalpağı başından uçtu, yüzü kanla boyandı. Bunu gören kalabalık Çinliler laçinin saldırdığı kargalar gibi dağılıp kaçtılar. Manas kaçışan Kalmuk, Mançu ve Çinlilerin canına okudu. Savaşçı Manas'ın harekete geçtiğini gören kırk çora tabii ki bakıp duramazdı. Onlar da saldırıya geçtiler. Kongurbay kırılan adamlarını gördüğünde fazla dayanamadı, atından inerek Kılkara adlı atını Manas'a hediye sundu. Kongurbay han adetiyle diz çökerek Manas'a tazim eyledi. Manas'ın hırsını bilen Koşoy ile Bakay araya girdiler.

Manas dizginini geri çekerken davul sesi de kesildi. Bütün milletin önüne at alacağım diye tutturan açgöz Kalmuklar ve Çinliler atlarını vermek zorunda kaldı. Savaşçıların barışmasından sonra Karkıra'da kökötöy'ün bayrağı dalgalandı. Saklanmaya çalışan Bokmurun atını ileri geri koşturup tekrar canlandı. Babasının hazinesinin ağzını açtı. Iraman'ın Irçı oğlu air olarak ün yapmıştı, ozanlığını gösterdi. Karkıra'nın halkı kıpırdamadan onu dinliyordu.

Karkıra'nın açık havası tutuldu, bulutlar gürleyip dolu yağdı, kar kasırgası yükselip soğuk vurdu, insanlar donup, atlar titremeye başladı. Atlarını bırakıp kaçan insanlar evlerine saklandılar. Sonra, hava büsbütün açıldı. Güneş yükselip kuşluk vakti olduğunda vadiler kurudu, tarla kuşu ötmeye başladı, ter temiz olan otlar sallanıp güzel bir manzara peyda oldu. Bokmurun dünkü yarlığına bugün her at başına yine bin hayvan ilave edeceğini duyurdu.

Caş Aydar atları resmi geçide getirdi. At uzmanıyım diyen açık gözlerin sesi çıkarmadı. Birbirinden mükemmel yürük atlar her taraftan, gün doğusuyla gün batısının bucaklarından seçilerek getirilmişti. Kendisi zayıf olsa da dişiliği ulu derler ya, Oronggu'nun zıplayan Kulabee'si, yanı kurulup yürüyen kısrağı resmi geçide başladı. Ardından resmi geçide Manas'ın altından kasırgadan türeyen Ak-kulası girdi. Kalmukların hanı Coloy Açbuudanının perçemini düğümleyip, muskasını takıp çıkageldi.

Mançuların hanı Neskara da yarışı kazanacağım diye coştu. Er-Töşkük'ün Çal-kuyruğu, onun arkasında Muradil'in Kılceyren'i,

Muzburçak'ın Telküröng'ü, Er Koşoy'un Çong Sarı Atı, Ürbü'nün Koş Karat'ı, Kökçö'nün Köğala'sı, er Bagış'ın Surkiyiği başta olmak üzere bin at listeye kaydedildi.

Manas atları sürün diye buyruk verdi. Dağınık örgülü Caş Aydar, Maaniker'e binip yanına iki yüz pehlivanı alarak atları altı günlük bir yola sürdü. Manas'ın emriyle atların geleceği yolda, atların yoldan sapmaması için, beyaz bayraklı keskin mızraklı altı bin adam nöbet tuttu.

Taşa tapınan Kalmuklar, yenilmelerinden dolayı kaderlerine küserek utandılar. Pis Kırgızların aşa davet edip bizi incitmelerinin anlamı nedir? Pehlivanın başından atlamak hangi adette var? Bunun anlamı ne?" Çinliler, Kalmuklar, Mançular Tanrının lanetine kaldılar herhalde. Davul çalındı ve gürültüyle patırtıyla askerler saf olup savaşa hazırlandılar.

Kaplan Manas, arslan gibi kükreyerek, atını kamçılayarak öfkeyle şöyle dedi: Manas'ı, Bakay engelledi. Manas'ın öfkesini görüp korkan Çinli, Kalmuk ve Mançu hanları atlarından inip toplandılar. Kalmuk, Çinli, Mançu'lar para cezasına çarptırılıp, kökötöy'ün aşına devam ettiler. Gürültü basıldıktan sonra Er Koşoy başına altın tacını giydi, Coloy'u yenip kazandığı ödülü garip ve zavallılara paylaştırıp verdi.

Koşu atları daha gelmemişti. Atlar gelinceye kadar halkın canı sıkılır diye Iraman'ın Irçı oğlu sıradaki mızrak yarışını ilan edip kahramanları ortaya çağırdı. Bokmurun mızrak yarışı için yüz savaş atı, ayrıca dokuz yüz at ödül koydu. Mızrak yarışına iki taraftan yarışacak kimse çıkmadı.

Manas, Çinliler İle Karşılaşıyor

Halkın fısıltılarını duyan Çin hanı Kongurbay'ın canı dayanamadan mızrağını eline aldı. Algarasıyla gözdağı verdi. Pekinden çıkan bu pehlivan bu yıl yirmi beş yaşındaydı, geniş göğüslü idi, yüzü pişmiş akciğer gibiydi. Kaşları köpeğin kaşları, burnu dağın burnu, bıyıkları büyük baltanın sapı gibiydi. O sönük gözlerini Manas'a dikti.

Manas, korkunç bir kahraman idi. Gözlerinden alev saçarak Kongurbay'a ürpererek baktı. Manas dudaklarını ısırıp Coloy'a kandığına çok kızdı. Manas'ın karısı güzeller güzeli Kanıkey altın takılarını şakırdatıp yavaş adımlarla, boynunu kıvırıp, beyaz memelerini sarkıtarak mağrur kaplan için altı yılını sarf ederek yaptığı Akolpok'u alıp geldi.

Manas dişlerini çıkararak güldü. Kanıkey'den memnun oldu. Onun alnını okşadı ve yakası altından yenleri bakırdan yapılan, ok işlemeyen mızrak ucu delemeyen, içi çelikle doldurulmuş Akolpok'u giydi. Çalışkan Kanıkey Akolpok'u ilikledi, düğümledi, dışına gökten inen boz bıçak kınını

taktı. “Savaşçı, Umay Ana yardım etsin. Tanrım sana güç versin!” diye hayır dua etti.

Tecrübeli Koşoy, şüphe ettiği Manas’ın yarışta binebileceği at olarak Kazak Alımsarık’ın siyah akıtma alınlı atını beğendi ve ona Ak-Kula’nın eyerini koydu. Manas’ı, başına beyaz mendil bağlamış Bakay ile Er Töştük destekleyip çıktılar. İki savaşçı alana girerken birbirini görüp atlarını kamçıladılar.

İki kahraman, birbirlerini hedef alarak vurdular. Mızraklar birbirine değince atlar kıçları üstüne oturuverdiler. Savaşçılar kırılan mızraklarını fırlatıp birbirlerine yöneldiler, şimdi gürzle dövüşmeye başladılar, birkaç kez kılıçla vuruştular, üzerlerine balta savurdular. Yarış hakemleri, iki yiğidi ayırıp atlarını yedeğe alarak birbirinden uzaklaştırdılar, sonra tekrar ellerine mızrak vererek bıraktılar. Manas, hırslanıp tazı sıfatlı atını koşturdu. Dağ gibi yeri devirip arkasında toz duman bırakarak düşmanın mızrağını hedef aldı. Kongurbay’ın vurduğu mızraklı, Er Manas’ın kıçı yerden çıkıp üzengiden ayağı kaydı, kötü durumdan kendini zor kurtardı. Mızrak kullanmada çevik olan Manas yakından geçerken Korgurbay’ın miğferinin ensesine mızrakla vurdu. Kongurbay atından devrildi. Tozlar içinde kaldı. Manas Kongurbay’ın Algara atını beraberinde alıp götürdü. Manas kazandığı ödülü gariplere dağıttı.

Gece olmuş Er Koşoy yatağına yeni yatmıştı. On üç han geldi. Bu hanların memnuniyetsizliğinin gittikçe arttığını, onların sözlerinde gerçek payı bulunduğunu sezen Koşoy düşünüp taşınıp gelenlere şöyle dedi: Dinlemezseniz kendiniz bilirsiniz. Söz dinlemeyen gidip Manas’ın başını alsın. Manas zaten öfkeden kahrolup duruyor. Kızdırırsanız hepinizi öldürecektir.

Koşu atlarının geleceği zaman yaklaşırken halk yollara bakmak için birbirleriyle yarışarak atlarına binip hareket ettiler. Manas Çinliler ile Kalmuklardan kuşkulanarak kırk çorasıyla atların geleceği yolu kesip karşıladı. Manas Topurçak atı uzaktan tanıdı. Ak-kula ise iki atın sonundaydı, yetişmek üzere idi. Kongurbay atını kamçılayarak kahramanlarıyla Ak-kula’nın önünü kesti. Bunu gören Manas bakıp durur muydu, o da atını teperek haykırıp ucuna kurşun takılan kamçısıyla Ak-kula’yı engelleyen Kongurbay’ın üzerine çaldı. Kongurbay dengesini kaybederek düşmek üzereyken atının yelesine tutundu.

Atları yarışı kazanıp birinci dereceli ödülü alan Kırgızlar bayraklarını göklerde dalgalandırıp bağırdılar, Şerefimizi gösterdik diye sevinçlerinden

uçtular. Sakinleşen Koşoy ve Manas altmış ata karşı yarışı kazanıp ödülü pay etmekle uğraşıp geç vakit döndüler.

Manas düşmanı her taraftan kara bulut gibi kuşattı. Gafil yatan Kalmuk ve Çinlilerin çoğu Kırgızların mızraklarının ucuyla, keskin kılıçlarının tığıyla, fırlayan okuyla cezalarını bulup helak oldular. Atlarına binerek kaçanlar ecelden kurtuldular. Kongurbay büyük aşta Manas'la dövüşürken teçhizatı büyük ölçüde zarar görmüştü. Bu seferki karşılaşmada Bokmurun'dan mızrak yiyince bir çare bulup canını kurtardı.

Çinli ve Kalmukların ölümünden kurtulan askerleri tekrar bir araya gelip cesaretlendilerse de Kırgızların kasırga gibi gelen ordusuna direnemediler. Kırk çoranın askerleriyle Coloy'un avuluna felaket yağdıracağından gözü korkan Manas davul çaldı. Er Koşoy'ün gönlünü kıramayan Savaşçı Manas, Aç-albars kılıcıyla yerde yatan Coloy'un hanlık arması takılmış çelik miğferini parçaladıktan sonra kılıcını kınına soktu.

Kırgızların ve Manas’ın Çinliler ile Büyük Savaşı 1

Katagan hanı Koşoy’un karargahı, yüksek kaleli bu şehir, Kaşgar, Semerkant, İstanbul, Mısır, Altı Şehir ve Kara Şehir arasında dolaşan tüccarların, yolcuların ve kervanların uğrak yeri idi. Altı han hiç haber vermeden kardeş oğlunun büyüğü Er Töştük’ün ziyafetine gideceğiz diye geldiler.

On üç han Kökötöy’ün aşında Manas’a karşı kargaşalığı başlattıklarında Koşoy onları sözle caydırmıştı. Yedi han Koşoy’un sözünü dinleyerek Manas’a dokunmamaya yemin etmişti. Han Koşoy öteki altı hanın nasihati almadığını fark etse de büyüklüğünü gösterip, ağırlayarak usulüyle karşıladı. Altı han toplanıp, Kökötöy’ün aşında Manas hakkında şikayeti tekrar dile getirince Er Koşoy hiddetten kendini tutamadı.

Aynı atanın oğulları olan altı han, yani Kazaklardan Er Kökçö, Taz’ın oğlu Ürbü, Buudayık’ın oğlu Muzburçak, Andıcanlı Sancıbeğ, Eştek’in oğlu Camgırcı ziyafet veren Er Töştök’ün beyaz çadırına geldiler.

Savaşçıya fenalık besleyen altı han, tulumdan bal, kımız ve şarap içip yedi gün yatarak nasıl bir kavga çıkarıp Manas’tan öç alacaklarını düşündüler. Hanlar geveze Ürbü’nün söylediğini uygun bulup ona inandılar.

Kuduran altı hanın altı elçisi atlarını koşturup yedi gün yol yürüyüp Manas’ın Talas’taki karargahına geldiler. Han karargahı, kapısı altından yapılmış yüksek bir kale idi.

Altı hanın elçileri savaşçı Manas’ı hep ordu başında, savaşta görmüşlerdi. Karargaha geldiklerinde Savaşçıdan çekindiler. Manas başımıza neler getirir diye korktular. Altı hanın elçileri ne yapacaklarını şaşırıp Er Manas’ın yanına girmeye cesaret edemeden şaşırıp kaldılar. Kapıcı başı Cooronçu bunların elçi olduğunu öğrendikten sonra Han Manas’a eğilerek söyledi.

Altı eren altı elçiyi arkasına alıp hanın bulunduğu hareme getirip kapıdan içeri aldılar ve başlarına yere değdirip “Han huzuruna varırken eğilip selam veriniz” diye öğrettiler. Kabaran altı elçinin nefesi kısıldı, dili tutuldu, ağızlarındaki sözler uçup gitti. Sırayla oturan savaşçıları görünce akıllarının kaçıran elçiler dizlerine kadar eğilip usluca selam verdiler. Oturanlar sadece Bakay onları selamını kabul etti. Tatlı sözlü, akıllı, birkaç dil bilen zeki Acıbay konuştu. Elçiler konuşamadan ellerini ceplerine

sokup, hanlarının verdiği kağıdı çıkarıp arslan Manas'ın huzuruna sundular. Kudretli Han Manas, mektubu okuduktan sonra bıyık altında güldü.

Yedinci gün savaşçı Manas altı hanın elçilerine merhamet gösterdi, her birine altın yakalı kaftan giydirip, at verdi. Elçiler sırayla oturan büyüklere, görüp geçirdikleri olayları Manas'ın kahramanlığını, anlatıp Manas'ın mektubunu verdiler.

Manas, mektubunda şöyle yazmıştı: "Ben Manas Han emrediyorum ki, bütün halk kırk gün içinde karargaha gelsin! Gazaya çıkmak isteyen hazırlığını yapsın, bu işe yaramayan yatıp kalsın".

Bu bir hiledir diye, gitmeye karar veremediler.Hanların yüzleri sarardı. Kederlenerek kaygıya daldılar. Savaşçıların içinde Eleman'ın oğlu Er Töştük ilk olarak söz aldı. Altı Han kırk gün içinde kalabalık bir ordu kurup Manas'ın Han karargahına geldiler. Han sarayının kulesindeki nöbetçi muhafızlar Manas'ın cebesini giyip büyük kulat'ına binip tek başına çıktığını gördüler. Okun ulaşabildiği Boz Tepe'ye çıkan han, elindeki davula dünyayı sarsacak şekilde şiddetle vurdu.

Savaş Kanlı Bir Şekilde Sürüyor

Atın davuldan gümbür gümbür ses çıktı. Kibirli beyler döşeklerinden fırladılar, beşikteki çocuklar ağladılar, bağlanan atlar oltaya takılan balık gibi sıçradılar. Altın karargah sarsıldı. Lanet olsun, yine kavga çıktı diye bütün millet karıştı.

Tepede sekerek koşan deve gibi kula atın yelesi ve kuyruğu rüzgarda sancak gibi yayılıyor. Savaşçının etek ve yenleri rüzgarda çırpınıyordu, heybeti gittikçe artıp ejder halini alıyordu, suratı kapalı hava gibi soğuk gözüküyordu, böyle iken hangi insan evinde rahat uyuyabilirdi ki. Bakay başta olmak üzere kırk çora cesur Manas'ın karşısına derhal toplandılar.

Başlarını kaldırıp "Savaşçı ne iş var" diye sormaya cesaret edemeden beklediler. Han Manas ordusunu alıp Doğuya hareket etti. Kuşluk vakti olmadan karşısında kalabalık bir ordu göründü. Manas altı hanın atlanıp yola çıktığını çoktan öğrenmişti. Karşılarında Manas'ı görünce kahramanlık taslayan altı han atlarından yuvarlandılar. Manas'ın kırk çorası altı hanın kalabalık askerlerini evlere paylaştırdılar. Askerleri pilav ve şarapla ağırladılar.

Ertesi gün Savaşçı Manas altın tahta oturup kırk çorasını, hanları ve bilgiç kılavuzlarını toplayıp kurultay yaptı. Altı Han Manas'ı avlamak için çok sayıda askerle gelip şimdi avullarına dönemeden orduya katılmak zorunda kalmalarına şaşkındı. Manas Pekin'e gidecek kalabalık orduyu

Talas'a topladı. Karargahtan bir parça uzakta artçı koydu. Soydaş Türk oğullarına, ünlü hanlara altı yürük atlı habercilerle küçük birer mektup gönderdi. Ordu seksen günde hazır oldu.

Manas, Altay'dan geldikten beri yer değiştirerek beslediği atlarını askerlerine dağıttı. Her bölük başına kesmesi için bir kısrak, her kahraman başına bir yedek at verdi. Askerler savaşa çıkacakları günün gecesinde kutsal dağa çıktılar. Kula kısrağı kurban kestiler. Neşeyle tan attırdılar. Şafak sökmeye başlarken davul çalındı. Manas ordunun önünde yürüdüğü zaman şans getiren, düşmana saldırdığı zaman kalabalık askere bedel olan Bakay'ı gazaya han tayin etti.

Katagay hanı Koşoy hayır duasını okudu. Her avul sarı başlı beyaz koyun kurban kesti. Ordu harekete geçti. Davul çalındı. Koyu doru ata binen, bol paçalı geniş şalvar, geniş kolsuz kürk giyen Han Koşoy'un yönettiği ordu kapıdan çıktı. Kırk yiğidin başı Kırgıl davul çaldı. Almambet atını oynatarak gitti.

Ordunun başında Han Bakay gidiyordu, onun arkasında hanların idare ettiği askerler gidiyorlardı. Otuz bayrak taşıyan, üç yüz düdük, üç bin zurna alan kalabalık ordu han yoluna koyuldu.

Kalabalık ordunun başında, kırk çorası yanında, elli iki yaşında olan asilzade Er Manas, beyaz atmaca gibi nara atarak gidiyordu. Altındaki Ak-kulası uzmanların uzmanı tarafından denenmiş, göz nuru bir asil hayvan idi.Geyiğin boynu gibi boynunu kıvıran, kurşun gibi duraklamadan koşan hakiki yürük bir at idi. Yeryüzünde onun benzeri yoktu, ağzına geçirilen gem dişleri arasında çatırdıyordu. Dümdüz beli eğiliyor, geceleyin teke gibi koşuyordu. Olukçuklarla kaplanan ön dişleri çelik gibi kısılıyordu, yanına kimseyi yaklaştırmıyordu, başını çevirip bakışı, hareketleri atlardan farklıydı, güzel bir tavırla etrafına bakınarak sağlam adımlarla ilerliyordu, yelmesine rüzgâr yetişemezdi, koşusuna ok yetişemezdi, yüksek sesle bağırsanız sesiniz de yetişemezdi o böyle bir hayvandı.

Çin Ordusu Çok Kalabalıktı

Halk söylese de yalan söylemez derler ya. Hanlık tahtına sahip olan Almambet Çin'in Pekin ordusunu görmüş bir kahraman idi, o sağ yanına doksan hizmetçi, sol yanına almış muhafız alarak orduyu kontrol etti. Asker sayısını yeniden tam olarak aldı, askerleri seçerek ayırdı. On kişiye onbaşı, yüz kişiye yüzbaşı, bin kişiye binbaşı konuldu. On bini, yani bir tümeni savaşçı yönetti. Yüz bine birer bey konuldu. Yüz binlerce kişilik orduya otuz bey, otuz beye birer de sancak verildi.

Almambet adam sayısını aldıktan sonra ilk olarak hanlık emrini verdi:

Zavallı halk kaygılansa da ertesi günkü sefere hazırlandı.

Karanlık gidip şafak sökerken Almambet'in davulu dağ deresinde, ot gibi uyuyup yatan orduyu ürkütüp uyandırdı.

Sel gibi akan asker gece dahi soluk almadan, çan, zurna çalarak, gündüz de mola vermeden, at kesmeden, uyumadan, çölde on gün yol yürüdü. Duraklamaya izin vermedi Almambet. Kalabalık ordu, ıssız bucaksız çölde atlarına dayanarak, yolda uyuyarak, gözlerine kum, ağızlarına toz dolarak, kuvvetten düşmüş vaziyette on gün yol yürüdü, atlar yoruldu, kahramanların gözleri kamaştı. Almambet mola vermedi, kırk günde çölü arkada bırakıp, geniş Altay'ın dağlarına dayandılar. Uygun bir yer olan Kobulduu havzasına gelindiğinde ordunun peşindeki turnaya benzeyen Han Bakay, ordunun önündeki Almambet'e gelip rica etti:

Orduda bir telaş başladı, onbaşı, yüzbaşı, binbaşı, çora başı ve müfrezeler ileri geri koşup, bağırıp çağırıp, Tanrı korusun bu Çinliden diye, askerlerini bulmakta zorlandılar.

İki kahraman Almambet ve Sırgak, Çin topraklarının keşfi için atlarını seçip, silahlarını hazırlayıp harekete geçmek istediler.

Bütün millet Tanrıya yalvarıp hayır dua etti.

İki gök yeleli kurt atlarını sıçratıp yola koyuldu.

Kuvvetli iki arslan, uçan kuşlarla yarışıp düşmana fark ettirmeden, bulut gibi sessiz, ıssız bucaksız çölü, puhu kuşunun bile uçmadığı kırı takip ediyor atlarını dinlendirip akıl danışıyor, Pekin istikametine doğru gidiyordu.

Kalabalık ordu, rahat bir yere yerleşti. Hastalara bakıldı. Bu yabancı yerde, askerler her gün sayıldı. Yorulan atlar dinlensin, yorulan kahramanlar kendine gelsin diye devriyeye asker konup keşiften haber beklenip yatıldı. Oşpur bir türlü rahat edemedi. O, askerlere hünerini öğretmek zorunda idi.

Çubak'ın savaşçılığı Manas'tan eksik değildi, boylu poslu, geniş omuzlu, yılankavi boyunlu, çok kahraman biriydi. O, muskasını sıçratan yürük atı Kökteke'ye binerek önünü engelleyenlere bakmadan gitti.

Devriyeye giden Han Bakay, Çubak'ı tek başına yürüdüğünü gördü. Artçıdan onun istikametini öğrendikten sonra tepedeki altın çadırda habersiz yatan savaşçı Manas'a gitti.

Manas kızdığı zaman ordu değil, gökteki bulutlar bile kararırdı. Savaşçının görünüşü şöyle idi: Dimdik küstah gözlü, ince dudaklı, yassı

yanaklı, uzun çeneli, gözlerin derin idi. Kahramanlığı apaçıktı. Manas da Aymanboz atına binerek Çubak'ın peşinden gitti.

Gök yeleli kurt Almambet Er Çubak'ın hırsını görüp atını çevirmiş ona aldırmayan Almambet sırıtarak selam verdi. Kızgın kudurmuş Er Çubak kimseyi dinlemeden yel gibi hızla gelerek Almambet'e bir dokundu.

Şimdi Er Almambet de sinirlenmiş, ağzından ateş püskürterek, tüyleri diken diken olmuş vaziyette, sinek kadar canını hiç düşünmeden lanet olası Çubak'a söverek hücum etti. Er Çubak da canını düşünmeden sağ yenini çözüp, kalkanı sırtına tutup, çelik kılıcını eline alarak dörtnala atını koşturdu.

Tepeye çıkan iki kahraman karşı karşıya geldiğinde dostluk hatırı yüzünden birbirine kıyamadan, bağırıp kılıç vuramadan bakıp durdu. Çubak Ağa! Almambet Ağa! Öfke düşman akıl dosttur derler. Acınızı benden çıkarın bari dedi Sırgak. Buna aldırmayan erler atlarını oynatarak birbirine tekrar saldırdı. Bu sırada, Manas'ın karaltısı doğan güneş gibi belirdi. Manas Aymanboz'a kamçı çalarak rüzgar gibi yetişip geldi. İki savaşçı kılıçlarını kınına takıp, birbirinden uzaklaşarak savaşçı Manas'ın karşısında durdular.

Kırgızlar Pekin'de

Arslan Almambet karşısındaki manzaraya imrenerek gün boyunca Pekin'i anlatadurdu. Savaşçılar yola koyuldular. İl içine girmeden, ine cine gözükmeden dağı takip ederek yürüdüler. Savaşçılar tepedeki yalnız çınar ağacının altındaki pınara gelerek atlarını bir yere bağlayıp yattılar. Almambet Manas ile Sırgak'ı bırakıp Çubak'ı alarak Pekin tarafına keşfe gitti. İki savaşçı dağ sırtına çıkıp düzlüğü araştırdı. Boyu dağ gibi olan Almambet birden ürktü. Er Çubak ağzını açtığı halde şaşırıp donakaldı.

"Kakançin'in Esen Hanına devriyedeki dağ koçu çoktan bizim haberimizi ulaştırmıştır. Kurnaz Esen Han Kakançin'in askerlerini koruyup Kırgızları yok edeceksin diye muhafız Makel adlı dev'i buraya göndermiştir. Şimdi Makel adlı dev'i iyice göreceksin Çubak" dedi Almambet.

Almambet Makel adlı devin tek gözünü hedef alarak attı. Ok gözüne saplanmıştı, Makel'in gözbebeği fıçı gibi yere düştü. Makil bağırarak gözünü tutup dizleri üzerine dayanakaldı. O ana kadar Er Çubak kayalık dağ gibi deve, oktan önce ulaşıp apaçık duran ağzına mızrak sapladı.

Makel adıl dev yuvarlandığında dağ kaymış gibi yeryüzü şiddetli gürültüyle sarsıldı. Fazla vakit geçmeden yere düşen devin kafatasına

Almambet baltayla vurarak geçti. Makel'in kalkmasına fırsat vermeyen Çubak devin başına bir daha balta vurdu. İki kahraman her yandan üst üste ok atarak Makel adlı devi bir günde ancak alt ettiler. İki kahraman Makel adlı devin başını kesip gergedana yüklemede epey zorlandı. Er Çubak iki heybe taşına birlikte yükledikten sonra devin başıyla eşit düzeye geldi.

Devriyeye çıkan Sırgak, iki yiğidin ata bir şey yükleyerek geldiğini görüp Savaşçı Manas'a müjdeli haberi ulaştırdı. Makel adlı devin başı savaşçı Manas'ın ayağı altına yuvarlanarak gelip durdu. Savaşçı Manas da sırrı biliyormuş gibi yavaşça güldü. Savaşçı Çubak başkalarından geri kalmayayım diye tevekkülle yürüdü.

Korkan Çubak derin çukura girip kaçtı. Gürültü geçtikten sonra Çubak savaşçılara geldi. Onun rengi uçmuştu. Köprüye doğrudan basan geçemez. Kalabalık ordu olsa bile ölümden kurtulamaz. Karınca gibi kaynaşan askerler ise hileyle, suretle, taşla ustalıkla yapılmıştır. Tepeme asil taş konup han olduğum zaman, Kırgız olma gibi bir niyetim olmadığı zaman, Çin sınırına kalın barikat kurup Pekin'e giden yola, Kırgızlara, atlı savaşçı halklara karşı yaptırmıştım. Büyü ile yola nöbetçi konulmuştu." dedi Almambet.

Rahat bir nefes alan Almambet taşların arasına gizlenip üzerine işaret konulan yerden kocaman bir kapı alıp gelerek içini yardı. Ondan Çin hanını giydiği iki elbiseyi aldı. Tepesine taş katılan elbiseyi kendisi giydi. Sırgak'a şalvar, çizme, kalpak ve dar elbise giydirdi, atlarına Çin örtüsü örttüler. Almambet yola bekçi olarak konulan kurnaz dağ koçunu da gebertti.

Dağın ortasındaki masmavi göle gelirken Almambet dertlendi. "Sırgakçığım, atının başını çevir savaşçı, bu göle bekçi olarak konulan ördek çoktan uçup gitmiş. Demek Çinlilere çoktan haber ulaşmış!" dedi Almambet kara kara düşünerek.

Almambet Casusluk Yapıyor

İki kahraman kaynaşan kalabalık Çinlinin içine girdi. Almambet eğilip Çinliler gibi diz çöküp Çince söylüyordu, Sırgak dalkavuk kıyafetine girmişti. Almambet'in Çin tarzı elbisesini, tacını, zümrüt taşı belgesini gören yoldaki görevli komutanlar ona tazim eyleyip durdular. Almambet rastladığı şehrin ordusunu başka bir yola gönderdi.

Almambet Kaspa'nın boyundaki atların arasında dolaşıp beyaz davula vurup, bağırıp çağırarak atları ürküttü, at çobanlarını saf dışı ederek atları yola sürdü. Çırpınan alta yüz ata yoldan hiç şaşmayan, karanlık gecede dahi izinden sapmayan Acıbay'ın atı Kartküröng kılavuzluk etti.

Takipçilerin önü iki günde ulaştı. İki kahraman birinci gün takipçilere kuşlara saldıran şahin gibi saldırıp onları darmadağın etti. Çin askerleri gittikçe çoğalıp onbinlerce asker ortalığı sis gibi kapladı. İki kahraman kah saldırıp, kah çekilip vur kaç savaşı yaptı. Savaşçı Manas ile Er Çubak'ın yanına bir an önce ulaşalım diye gözleri dört oldu.

Sonunda iki arkadaş halsizlenip üzengiden ayakları kayıp birbirine vasiyetlerini söyleye dururken tepedeki kırdan savaşçı Manas'ın kocaman karaltısı gözüktü.

Bu esnada rüzgarın uçurduğu çiğ gibi kalabalık asker savaşçı Manas'ı hemen fark etti. Haşmetli sevgili arslan tepede durup önüne baktı ki, dağın cenup yamacında Acıbay'ın Kartküröng'ü atların tamamını insan gibi önüne salıp sürüyordu. Dağ eteğindeki düzlükte Manas'ın bindiği Aymanboz meydana çıktıktan sonra yorgun düşüp durdu zavallı. Manas, uzağı yakını ayırmadan ucu çelikten yapılan, havada uçtuğunda alev saçan oku, öldürücü yay ile kalabalık düşmana doğru fırlattı.

Askerler teker teker yere serilmeye başladı.

Savaş sonrası şenlikleri.

Dört erenin bir araya gelişlerinde yıkıp savurmaları derecesinde güç ve kuvvet birikti, kalabalık asker kayalık dağa vurulan dalga gibi dört erenin silahıyla tarumar edildi. Telaşlanan Çin askerlerine kalabalık bir takviye ordu geldi. Şimdi karınca gibi kalabalıklaşan Çinliler dört yiğide doğru geliyorlar.

Kalabalık Çin askeri, yorulan dört savaşçıyı kuşatıp birbirinden ayırdı. Deminki savaştan uzak duran Kongurbay şimdi Manas'ın Aymanboz'unun yürüyemediğini, yorulduğunu görünce Manas'ı, canlı yakalayalım da bir eğlenelim diye bağırmaya başladı.

Savaşçı Manas, Kongurbay'a yetişip mızrağı saplamak üzereyken Aymanboz gevşeyip kaldı, atı yürük olan domuz büyük nehrin dar olan yerinden atlatarak kaçtı. Aymanboz yürüyemedi. Bunu gören Çin askerleri, Manas'ı yakalamak için yağmur gibi ok atarak onun etrafını sardılar.

Savaşçı Manas'ın başı zorda kalmıştı. Moğol eyerine omzunu koyup bu dünyaya küsmüş gibi dağı takip edip kaçtı. Savaşçı vadideki alaca karga gibi bastırıp gelmekte olan askerlere bakakaldı. Çinliler tepeyi on iki kat kuşattılar, ama ona yaklaşmaya cesaret edemediler.

Savaşçı Manas'ı kurtarmak için üç kahraman aralıksız yirmi dört gün savaştılar, canlarına dahi acımadılar. Er Sırgak altmış yerden, Er Almambet otuz yerden, Er Çubak kırk yerden yaralandı.

Şafak sökerken, etraf aydınlanırken dar bir yoldan yürüyüp, Ak-kula'yı yedeğe alan, Çin elbisesi giymiş, yetmiş kabilenin dilini bilen Acıbay askerleri kandırıp savaşçı Manas'ın saklandığı dağa ulaştı.

Savaşçı Manas, Ak-kulanın perçemlerinden tutarak boynunu kokladı, "kanatım! Senden ayrılınca hasretini çektim" diye atını eyerleyip düşmana saldırdı. Bu sırada arkada kalan on iki hanlı Kırgızların ordusunun geldiği davulu vuruldu.

Korgurbay'ın askerleri fazla karşılık göstermeyip, Kırgızların saldırısına dayanamadan Pekin'e doğru kaçtılar. Kongurbay dağılan kahramanlarını engelleyemediği için sıkıldı. Kırgızlar kaçan düşmanın ardından kovaladılar. Gök toz duman oldu, insanlar ne yapacaklarını şaşırdılar, etraf kana boyandı, nice tulpar at öldü. Cesetler dağ gibi yığıldı.

Kongurbay'ın Algarıs'ı yan tarafında kanadı olan çok değişik bir hayvandı. Karaca gibi uçarcasına koşup uzaklaşıyordu. Manas'ın Ak-kulası

çok iyi yetiştirilmişti, göğsünü kaldırarak koşarken yele ve kuyrukları yayılıyordu, Kongurbay'ın peşini bırakmadan kovalıyordu. Birbiriyle çekişen kahramanlar dağ sırtlarını, yamaçlarını aştılar. Manas'ın Ak-kulası ok gibi hızla koşup perçemlerini göğe atıyordu, ağzındaki gemi takırdatıp, ince çubuk gibi kuyruğunu kalçasına vuruyordu, tabanıyla takırtı çıkarıyordu, ağzını genişçe açmıştı, kan karışmış beyaz köpükleri göğsüne saçılıyordu, başını yere doğru eğerek koşuyordu, at şimdi epey kızışıp kalmıştı.

Büyük kumsala gelirken, savaşçı Manas Ak-kulası ile yetişip gelip Korgurbay'ın ciğerini hedef alarak mızrak vurdu. O da çevik kahraman idi, kendini mızraktan kaçırıp keskin kılıcıyla Savaşçının mızrağını kesti. Kuvvette yarışan savaşçı Manas Er Kongurbay'ı kovalaya kovalaya Çet-Beecin'in kapısına kadar takip etti. Düşmanın hilesini bilen Almambet onu görünce Saralaya kamçı çalarak kahraman Manas'ın peşinden geliyordu.

Çin askerlerinin atlıları kaçtılar, kalanları ele geçirilip kanlarının aktığı derin çukura gömüldüler. Yorgun düşen kahramanlar tulparının eğerini ve teğeltisini çıkardıktan sonra atlarını bir yere bağlayıp elbiselerini çıkarmadan Moğol eyerine yaslanarak kuş uykusuyla tan attırdılar.

Şafak sökerken Çin ordusunun kaçtığı taraftan büyük bir ordu göründü. Yaklaştığı zaman baktılar ki, cesur gök yeleli kurt Çubak, Mançuların hanı Neskara başta olmak üzere kırk beyi bağlayıp getiriyordu.

Sevinç gözyaşları döken savaşçı Manas: "Ah, canım Çubağım" diye bağırıp karşısına çıktı. Savaşçı Manas Mançu hanının başını kesmek için kılıcını kınından çekti. Dar kapının dört tarafında bekleyen muhafızlar Kırgızların elçilerini hanın hizmetçilerine teslim ettiler. Hizmetçiler elçileri altın kapıdan rahiplerin eline ulaştırdı.

Hanlığı vermezse, şartı kabul etmezse şehre gireceğim, o zaman halkı zarar görür, tutuşacağım derse Çet-Beecin'in civarındaki ıssız yere gelsin diyor. Göreceğini orda görsün diyor!" Kongurbay inatla elçileri keseceğim, derilerini yüzeceğim diye atılmıştı. Onu Esen Han durdurdu.

Çinli Esen Han Manas'ın Korkusu İle Titriyor

Esen Han böyle söylerken Er Kongurbay kahrolarak bağırdı. Esen Han danışmanları, komutanları, hanları, rahipleriyle toplantı yaptı. Esen Han saray kızı Burulça, Aycangcung'un kızı Birmıskal başta olmak üzere Han sarayından ay yüzlü, ince belli, küçücük ağızlı, cadı gözlü, horoz boyunlu, düğme saçlı, saçbağı takan nazlı bin güzeli seçip, kırmızı ipek elbise

giydirip, yelmeyen attan bindirip, develere altın yükletip Çet-Beecin'i kuşatan Kırgızların hanı savaşçı Manas'a hediye gönderdi.

Manas Han'ın altın süslü davulu vuruldu.Iraman'ın Irçı oğlu halk arasında dolaşıp duyuru yaptı. Dalgalanan asker çırpınarak: "Yaşa Manas! Var ol, Manas" diye dua ettiler.

Çin ilinin halkı, Han Manas'a eğilip tazim eyledi. Göğün oğlu denen Esen Han padişahlık mührünü altınla işlenmiş kağıdın üç yerine basıp altın tahttan indi, Han sarayında hiçbir harekette bulunmayacağım diye yemin etti.

Her ülkeden, halktan gelen şık giyinmiş elçiler yerlere kadar eğildi. Savaşçı Manas Çet-Beecin'e han olmasının altmışıncı günü düğün şöleni düzenledi. Er Almambet saray güzeli Burulça'yı, Er Çubak, Aycangcung'un kızı Birmıskal'ı aldı.

Han Manas Çet-Beecin'de ilk olarak altın kağıda mührünü basıp yarlık çıkardı. Yarlığa aldırmadan altın ile mal mülk kapanlar vardı. Almambet herkesin önünde onların başlarını kestirdi. Askerler korktu ve bozukluklar azaldı.

Manas'ın bütün halka han olmasını Savaşçının kötü düşünceli akrabaları ile kötü niyetli bazı ileri gelenler beğenmediler. Savaşçı, Er Almambet'in sözüne kanaat getirdi. Manas'ın Han sarayını akıllı Acıbay yönetti. Büyük orduyu Almambet idare etti. Gece gündüz uzaklarda bulundu. Han sarayının aşçısı olarak, elli yıldır Kakançin hanına yemek hazırlayan, Türkçeyi iyi konuşan Şuykuçu rahip kaldı.

Er Koşoy, Er Bakay ve Kırgızların büyükleri danışarak "Manas Pekin'e han oldu, altın tahta oturdu" diye Ala-Dağ ve Talas'taki Kırgızlara haber vermek için büyük kalpak giyen Er Şuutu'yu müjde vermeye gönderdiler.

Er Şuutu'yu ayrıca çağırıp, askerlerin durumunu, Çin'de gördüğü ve geçirdiğini, savaşçı Manas'ın durumunu sordu, sabırsızlandı

Çinlilerle Savaş Devam Ediyor

"Er Şuutum, Gök yeleli kurdum Pekin'e han oldu diyeceğine başı derde girdi desene, altın tahta oturdu diyeceğine eceli geldi desene. Kaç kere söyledimse de sözümü dinlemedi, söylediğime yanaşmadı. Pekin beş günlük yol dedi. Pekin'in halkı hor dedi, Şuutum. Kakançin'e han olursa, boğazından yenilir, Pekin'e tutulursa savaşçıların tamamı Çinlilere yenik düşer, Şuutum. Duyduğuma göre Pekin'e giden geri dönmezmiş, oraya tutulan sağ kalmazmış. Dikkatle dinle Er Şuutum, yüce soylu efendim evladını ne zaman görecek? Arkasında erkek oğul kaldı, kötü niyetli

akrabalar kötülük edecektir, beyim Pekin'de ölürse gözümden yaş kurumaz!" dedi Kanıkey hıçkırarak ağlayıp.

Şuutu kul tulpar atını oynatıp altı gün yol yürüyerek Pekin'e ulaştı. Akşam olup karanlık çökerken, Çet-Beecin'e ulaşmak üzereyken, kapıdan içeri girerken Er-Şuutu Kongurbay'a rastladı.

Düşmanın kurdu Er Kongurbay Ala-Dağ'a haber gönderip Er Şuutu'nun gittiğini öğrenmişti. Talas'tan haber gelecek diye yolu kesip bekliyordu. Er Şuutu'yu görür görmez Algara atını sıçratıp, ağzından rüzgar çıkarıp dağdan çıkan arslan gibi saldırdı. . Kongurbay'ı gören Şuutu kulun bileğinden derman gitti, yüreği yerinden oynadı. O atını geri çekemeden, arkasına bakmadan Taybuuruldun üzengi kayışına basarak kaçtı.

Ölesiye kaçam Şuutu nehrin bataklığına tutuldu. Kongurbay yaklaşmaya başlarken keyfi kaçan Şuutu atını mahmuzlayarak nehire bırakmıştı, yetişkin tulpar hiç şaşmadan çabucak nehrin öteki kıyısına atladı. At atlarken kesenin ağzı açılıp Kanıkey'in yazdığı mektup nehire düştü. Şuutu kul düşen kağıda bakmadan Çet-Beecin'e doğru kaçtı. Fazla geçemeden, gözü açıp kapayıncaya kadar (Azizkan'ın) altın perçemli, saçaklı kuşak oğlu Almambet Sarala'yı eyerleyip, Talas'tan çıkan habercinin gelmesi yakındır diyerek, yolları gözlüyordu.

Şuutu'yu takibe alın Kongurbay'ı görünce tahammül edemeyerek, "Manas" diye bağırarak hücum etti.

Almambet'i gören Kongurbay bu kahrolası beni rahat bırakmaz diye düşünüp çarpışmaya cesaret edemeyerek başka bir yana saptı.

Alevke'nin herifi Er Almambet'ten ölesiye kaçarak kurtuldu. Savaşçı Manas sabırsızlanarak Talas'tan haber bekliyordu. Er Şuutu'yu kendisi karşıladı.Savaşçı Manas Kanıkeyi'in bu sözlerini önemsemedi. Savaşçı Manas kahramanlarına emir verdi:

Kahraman Bakay, Katağan'dan Han Koşoy, Eleman'ın oğlu Er Töştük başta olmak üzere pek çok kahraman Ala-Dağa döndüler. Pekin'e ulaşan ordu şimdi bir göç kafilesine benzemişti. Göbek kanımız damlayan yer neredesin diye yola koyuldular. Altın hanın herkesten evvel dönen bazı adamları savaşçı Manas hakkında dedikodu yaymaya başladı.

Böyle diyen altı han sevinerek Ala-Dağ'a doğru hareket etti. Kongurbay Han sarayını görüp gizli sırlarını öğrendikten sonra, yanındaki bir çok dil bilen rahibi dilenci kılığında giyindirip eline değnek verip, omzuna beyaz heybe koyarak Kırgızca vird çektirip kapıdan içeri soktu.

Manas Pekin'de

Dilenci Manas, Han'ın aşçısı Şuykuçu'ya gizlice uğrayıp, tabak kadar ekmeğin içine gizlediği mektubu alarak çıktı. Kongurbay ekmeği yarıp mektubu okudu ki, Şuykuçu Han Manas'ı öldürmenin yolunu yazmıştı. Mektupta şöyle demişti: Pekin'i yöneten Manas'ı savaşarak, güreşerek yenemeyiz. Bunun bir yolu var: "Her Cuma günü bir defa şafak sökerken, yer aydınlanırken, nehir kıyısında yüzünü elini yıkayıp, çıplak ayakla, silahsız, yalın kaftan giyinip, korkusuzca yere ve suya ibadet edip sükûnetle oturur. Omuzunda avuç kadar bir beyaz var. Ecelin girebileceği yer orası. Ondan başka çare yok."

Kırk çoranın içinde o gün bekçilik sırası Acıbay'a gelmişti. O hiç aldırmadan, dışarıdan düşman gelebileceğini düşünmeden, mızrağını yere saplatıp at üzerinde taşa dayanarak uykuya dalmıştı.

Şafak sökerken, çoban yıldızı belirdiğinde, Gök yeleli kurt savaşçı Manas kuleyi doğru çıplak ayakla çıkageldi. Gök nehirin kıyısında önüne beyaz çarşaf serip oturmuş atmakta olan tan ışığında kırmızıya çalan beyaz, yüksek dağa imrenerek bakıyor. Tanrıya ibadet edip Güneşten yaşam gücü alarak sükûnetle oturuyordu. Bu adeti çocukluk yıllarında Oşpur'dan öğrenmişti

Kalmuk hanı Kongurbay gevşeyip oturan savaşçı Manas'ın omzuna iki eliyle baltayı indirdi. Savaşçı manas yere serildi. Yıkılmış dağın çıkarabileceği sese benzer bir sesle korkup uyandı Acıbay. Savaşçı Manas'a gelip baktı ki, Manas yerde uzanmış yatıyordu. Etrafına bakında, kara oyuktan bir karaltı kaçmaya çalışıyordu. Acıbay ata binerek kaçan karaltıyı mızraklı vurdu.

Kongurbay kanatlı atını kaleden atlatıp kaçarken kendini kaybedip bir hendeğe düşmüştü. Er Kongurbay, Kakançin halkına Manas'ı geberttim diye haber verdi. Han Manas'ın yarısını gören Almambet şaşırdı. Atlarını esirgemeden yol yürüdüler. Günler geçti. Arslan Manas: "Geçenlerde halka Pekin'i itaat ettirdim diye haber göndermiştim, bugün başına balta yiyip, Çinlilerden korkup altın gümüşünü yağmalayıp kaçıp gelmiş demezler mi millet? Takdirim gelmişse öleyim. Ne olursa orduyla beraber olayım" diye düşündü.

Pekin'deki Çin ordusu harekete geçip, dört taraftan gelerek Han sarayını kuşattı. Han sarayında davul vuruldu, kırmızı sancak taşıyan Kırgızlar

kalabalık düşman ordusunu kumluk çölde karşıladılar. Bu sefer de kanlı savaş oldu. Tek tek dövüşler olmadı, ineğin üzerindeki tüyler kadar fazla olan iki ordu birbirine girdi. Dağlar birbirine çarpılmış gibi gümbür gümbür ses çıkarıyordu. İçecek bir yudum suyu bulunmayan çölde dokuz gün savaş oldu. Yaralanmayan kahraman, ayakta durabilen at kalmadı. Kırgızların kahramanları vur kaç savaşı yaparak çekildiler.

Almambet'in askerleri, savaşçı Manas'ın yanına ulaştılar. Savaşçı Manas Çin'e mahsus gelip nasıl kaçıp gideceğim diye başını çevirip duruyordu, peşinden yetişen üç savaşçıyı gördükten sonra çok sevindi.

Gaddar Kongurbay kalabalık Çinli, Mançu ve Kalmukları hayvan gibi dövüp kavgaya sürükledi. Bu sefer nice nice kahramanlar helak oldu, nice atlar eğersiz, sahipsiz kaldılar. Atlar kızıl kanla boyanan çölde yıkılan kahramanların arasında dolaşarak acı acı kişnedi.

Çinliler Manas'ı Kandırıyor

Savaşçı Manas elçinin yalvarışına inanıp Çin ordusuna yedi gün süre verdi. Kırgızlar halsizlenip yorulan askerleri Çinliler itaat etti diye rahatça uyumak için silahlarını çözdüler. Atları otlatıp keyifle yattılar. Savaşçı Manas'ın Çin ordusuna süre verdiğini iki gecikmeyle öğrenen Almambet şaşırdı. Manas kandırıldığını sezse de başkalarına belli etmeden kendini savundu.

Kandırıldığını anlayan bazı Kırgızlar yaralı olan savaşçı Manasa acıyıp onu acele ile yola çıkarıp gönderdiler. Kendileri ise tekrar gazaya giriştiler. Manas hanın kırk çorası rast geldiği tarafa saldırıp, ara sıra çarpışmaya girip zor anlarda kahramanlığını gösterdi. Çinlilerin yiğidi Kongurbay yaralı olan Aydarhan'ın oğlu Er Kökçe'yi öldürdü .Buudayık Han'ın oğlu Muzburcak Kökötöy'un oğlu Bokmurun öldü. Kahraman Sırgak soluk almadan düşmanın ortasını yaran Kırık Çoraya yardın ediyordu. Çin askerleri bağıra bağıra kaçıyorlardı.

Er Sırgak sancağın bulunduğu yere ulaşıp nişancı Şıpşay'ın babası Karacoya saldırıp onu devirdi. O kendini kurtarıncaya kadar savaşçı Almamber sarala atına kamçı çalarak gelip korkunç bir haykırışla Pehlivan Karaçoy' un başını kesti.

Başında taş işareti bulunan bu Çinli zattan ayrılan Kongurbay yaygara koparıp bıyıklarını yolarak Almambet'i öldüreceğim diye atına kamcı çaldı. Tam bu sırada hedef bekleye duran nişancı Şıpşay yay attı. Er Sırgak olduğu yere düşüp yığıldı. Kökçebiç onun etrafında dönüp dururken ona da ok isabet etti.

Canım dostum Almambet'e yardım edeceğim diye, uzun boylu, geniş omuzlu, arslana yenilmez, hesapsız sayıdaki askere hiç aldırmadan saldıran Han Bakay'ın oğlu Çubak da kavgaya girdi. Çubak atından düştüğünde onu altı bin kadar pehlivan kuşattı. Çaresiz kalan kahraman Çubak öleceğim diye düşünmeden, gökten inen altı çeliğin biri olan keskin kılıcını eline alıp karşısına çıkanı öldürdü. Er Çubak dokuz gün kudurmuş düşmana karşı direndi.

Canım Çubak nerede diye arayan Er Almambet etrafı sarılarak başı derde girmiş durumdaki dostunu görünce korkunç bir şekilde haykırdı. Önüne çıkan kahramanları kılıcıyla mızrağıyla sançarak Er Çubak'a ulaştı. Onu saralaya bindirip kaçırdı.

Er çabuk yolda duran Kögalasına bindikten sonra kaçmayı bırakarak geri döndü ve savaşa girdi. Beli kırılan ordusunu gördüğü için kederlenerek ağlayan Almambet, kırk yiğide yalvardı. Almambet'in arkasından Manas'ın kırk çorası gazaba gelip atılarak bağırıp gazaya girdi. Günlerin gelip geçtiği bilinmiyordu. Argın Han'ın oğlu Acıbay'ı Çinliler canlı yakalamışlardı. Acıbay'ı gören Akbaltanın oğlu Çubak da yetişti. Kahraman Almambet arslan da Çinlilere saldırdı. Sevgili Almoş Acıbay'ı atının arkasına alarak kaçırdı.

Çinliler Üstün Geliyor

İğrenç Çinliler bölüklere bölündüler. Öldürdükçe çoğaldılar, gittikçe güçlendiler. Ah, geniş dünya dar oldu. Yeryüzü kahramanların, atların kanlarıyla sulanıp silkindi. İçecek bir yudum su bulamıyordu. Atlar susuzluktan ölüyorlardı. Kahramanlar baygın düşmüşlerdi. Nice dayanıklı pehlivanların vücudundan kan sicim gibi akıyordu. Onlar mızraklarına dayanmış halsiz duruyorlardı.

Almambet'in heybetini gören kongurbay sağ sola kamçı çalarak kaçtı. Almambet, Mançu'yu elime geçireyim diye, etrafına bakmadan, anını hiç düşünmeden onu takip etti. İki Savaşçının atlarının yürük olduğu düz alanda belli oldu. Yamaçta Kalmuk yiğidi Kangurbay'ın çift kanatlı Algarası karaca gibi uçuyordu. Yokuşa gelirken Almambet'in Saralası da peşinden yetişmek üzereydi.

Argın Han'ın oğlu Acıbay karşısına çıkarak Almambet'in Saralası'nın dizginini çekti. Acıbay ağzını kapayınca kadar düşman kalabalıklaştı ve Almambet'i ortaya aldı. Almambet'in yüz yerine mızrak saplandı, dolu gibi yağan okla yetmiş yerden yaralandı. Er Kongurbay dağın yamacında

gözüktüğünde Han Almambet ısrarla, hiddetle Saralayı kamçıladı. Kuvvetten düşen Sarala bir kara taşa takılıp sendeleyerek düştü.

Er Almambet vuruldu. Büsbütün açık olan gök bir anda karanlığa büründü. Kırgızlar için büyük kayıp oldu. Almambet ölünce sevgili arslanından ayrılan kalabalık ordu üzülerek ağladı. Kırgızların bir avuç ordusunun kuvvetlilerinin çoğu savaşta şehit oldular. Kırk çoranın on ikisi öldü. Ordu Almambet gibi komutanından, dayanacak dağından mahrum kaldı. Kuvvetten düşüp halsizlenen kırk çoranın sağ kalanları toplanarak Çinlilerle kanımızın son damlasına kadar savaşalım mı, ya da geriye dönelim mi diye akıl sormak için gerideki yaralı Manas savaşçıya haberci gönderdiler.

Acı çeken yaralı kaplan Manas çok üzüldü, doğan gözü gibi gözlerinden yaşlar aktı, yüreği sızlayıp hıçkıra hıçkıra ağladı. Onun sesi yedi kat yerin altına, yedi kat göğün üzerine ulaştı. Manas gayrete gelip zırhını giydi, davul çalarak gerideki eli silah tutmaya yarayan askerleri topladı. Kırgız ordusu bozguna uğrayıp kaçmaya başlamıştı. Savaşçı Manas'ı uzaktan görünce parolayı söyleyerek tekrar savaşa girdiler.

Kaplanın Ak-kulası önce kişnedi çenesini Manasa dayayarak başını kuzeye çevirdiği halde dağ yıkılmış gibi düştü "Kurban olayım Akkula kanadın kırıldı. Mübarek tulparım yer yüzündeki toynaklılar arasında bir benzerin yoktu. Yaşıtım kulam yürüyüşü hiç bir ata benzemezdi. "Manas'ın iki gözü iki çeşme oldu. Ak-kula'nın kumaş çulunu atıp, saplanan oku çekip çıkardı, boynundan kucaklayarak okşadı.

Manas zorda kaldığımda çekeceğim diye emanet olarak sakladığı ucu keskin okunu alıp eyer kadar kara taşın arkasına gizlenip ıssız çölde Kırgız'ın atını geberttik, kendisi nereye kaçacak diye sevinen Çinlilerin beylerine göz dikti. Islığı yankılanarak alev saçan ok şimşek gibi gürleyip, Çinlilerin nişancısı Şıpşay'ın gırtlağını delip geçti. Bunu gören Çinli askerler darmadağın olup kaçtılar. Dişlerini sıkan, belini doğrultan arslan Manas yeni doğmuş güneş gibi heybetli gözüküyordu.

Manas ile Kırgızlar Geri Çekiliyor

Manas kırk çorasının sağ kalanlarını bir araya çağırıp onları gayrete getirdi, cesaretlendirdi, orduyu toplayıp mızrak tutanları, balta tutanları ve nişancıları ayırıp, güçsüzleri bir kenara çıkarıp, Er Bakay'ın eline bayrak verdi. Savaşçı aç aslan gibi hırsla, ejderha gibi heybetle etrafını kuşatan düşmanla hiç şaşmadan savaştı.

Issız çölde Çinliler ile Kırgızlar arasında büyük bir katliam başladı. Birdenbire dağ kaymış gibi buram buran toz duman yükseldi. Kahramanlar atlarından yuvarlanıyor, atlar yerde kıç atıyorlardı. Katliam beş gün beş gece sürdü. Manas savaşçı, Çinlileri perişan etti. Çin askerleri kaçarak büyük kapılı surları arasına girip kayboldular.

Pekin'in surları, kırk arşın yükseklikte idi, çevresine kazılan göl de kırk arşın genişlikte idi. Toz dumanın giremediği, üzerinden kuşun dahi uçup geçemediği, kimsenin açamadığı kapısı taş gibi dayanıklı idi. Kırgızların güçlü alp erenleri surun dibine gelip kapıyı kıracağız diye bir biri ardına kapıyı omuzladılar.

Bu sırada mavi gökten bir ses işitildi.

‘’ Tanrının oğlu, Manas! Çinlilere gücün yetmez, artık Pekin'e girmeden dön!’’

Manas tanrının emrine uydu. Savaşı durdurdu.

Manas Ölüyor

Kırgız ordusu savaşta nice kahramanlarını şehit verdi. Peşinden takip eden Çinlilerin önünü seçkin kahramanlar engelliyor, düşmanları oyalayıp halsizleşen askerler epey uzaklaştıktan sonra yoluna devam ediyorlardı.

Savaşçı Manas ordunun gayretini kırmayayım, itibarını düşürmeyeyim, birlik beraberliğini bozmayalım, Savaşçının elbiselerini çıkartmayayım, avulu ürkütmeyelim diye gayrete gelip Kanıkeyin Kaza için hazırlayıp verdiği ilacı omzundaki yaraya Acıbay'ın sürmesini istedi.

Çölde her ne kadar arayıp taradılarsa da er Almambet ile Er Çubak'ın cesetlerini bulamadılar. Derken gök yeleli Bozkurt Manas lekesi olmayan koyun gözlü, çili olmayan beyaz yüzlü Er Almambetin pekine geldiğinde söylediği vasiyeti tekrar hatırladı. ''Aslan manas , can dostum, ecelim gelip ölürsem güneş görmeyen şehri bozup git, cesedimi alıp git'' demişti. Almambet.

Savaşçı manas can dostum Alman Bedin cesedini bulmadan gitmeyeceğim diye orduya emir verip her tarafı arattı.

Bir anda evliya sıfatlı Er Bakay tepenin arkasından Er Almambet'in cesedini katıra yükleyip götürmekte olan Çinli askerleri yakalamış olarak çıkageldi. Baktılar ki Çinliler büyük hana Almambetin cesedini müjde olarak götürüyorlardı.

Bu sırada Almambed'in Saralası hayvanların en akıllısı tay iken birlikte büyüdüğü sahibine başını eğerek yas tutu, ot yemedi, su içmedi zavallı hayvan. Aslan Bakay Almambet'in Saralasını çukurdan yakalayıp getirdi. Savaşçı Almambed bozkurdun cesedi Saralaya yüklenirken kalabalık halk bağırdı neferler ağladılar han ağladı, gökteki bulutta, yerdeki deve yavrusu da ağladı dağdaki keçi üzüldü ağaçların başı eğildi.

Bakay Sarala'yı geminden tutup bağlayarak Almambed'in cesedini ona emanet etti. Kaplan Manas belini doğrultamadan baltasına dayanıp dizlerinin üzerine oturdu. Siyah gözlerinden yaş döküp arkadaşına ağladı. Pekine gazaya giden Kırgız ordusu Çinlilere yenilip kahramanlarından ayrıldı. Hanlar bayraklarını indirdiler.

Savaşçı Manas'ın balta yarası kötüye gidiyordu. Şehit düşen can dostlarının acısından canı konuşmak da istemiyordu. Dünyası karardı. Er Bakay ata binmede zorluk çeken baygın savaşçı Manas için ardıç ağacından

yapılmış tabut getirtip, altına kaba kumaştan yapılan yatak döşettirdi. Sonra ona Bozkurdu sıkıca bağladı. Yolculuk sırasında onu dört atlı nöbetle taşıdı.

Kanadı kırılıp, hüzünlü bir şekilde geri dönmekte olan ordunun peşinden eli silah tutmaya yarayan kahramanlar takipçilerle vur kaç savaşı yaparak düşmanı oyalayıp engelliyorlardı. Yola dertli Bakay kılavuzluk ediyordu. Ordunun başı ile ayağı üç günlük bir mesafeye kadar uzanmış olup gündüz soluk almadan, gece uyumadan yola devam ediliyordu.

Beli kırılmış orduya göz kulak olan Bakay kahramanlar ile akıl danışıp beklenmedik bir anda bu halimizle gitsek tüm milletin ödü patlar diye Talas'taki Kanıkey'e mektup yazıp haberci gönderdi.

Er Bakay'ın idare ettiği ordu yaklaştığında zavallı Kanıkey Semetey'e emziği vermişti, altı aylık bebek baş ağrıtacak şekilde bağıra bağıra ağladı. Çocuğun sesini işitince ardıç ağacından yapılan tabutta gözünü açmadan hareketsiz yatan kaplan Manas başını kaldırıp iki eline dayanarak Bakay'a çevirildi.

Er Bakay bağırıp ağlayan çocuk sesinin çıktığı yöne doğru hareket etti. Çocuğun sesini işitince gayrete gelen arslan Manas süvariyi durdurup tabuttan indi. Sanki savaşa gidecekmiş gibi ok işlemez zırhını giydi, kutsal beyaz kemerini kuşanıp yedeğe alınmış yürük Narbudan'a bindi.

Savaşçı Manas atına binip arslan gibi kurulup otururken güzellerin güzeli, dişilerin en nurlusu, altın kemer kuşanmış sevgili kadın Kanıkey oğlunu alarak Savaşçının karşısına çıkıverdi. Manas'ın sözüne alışık olan bahtsız Kanıkey bu isteği kabul etmedi, beşikteki ay gibi parlayan bebeğini bağrına bastı ve onu beyine vermedi. Bunun sebebi şuydu: Savaşçı tuttuğunu koparan arslan gibiydi. Ateş gibi yanan gözünde siyah bir beni vardı. Yüzü korkunçtu. Ona bakan kimse sağ kalmazdı. Bunu fark eden Han Manas, Kanıkey'e gülümseyerek kamçısını uzattı, Kanıkey Savaşçının kampçısını altı aylık bebeğinin alnına hafifçe dokundurduktan sonra geri verdi.

Yüce soylu Kanıkey, Manas'ın boynuna baltanın değdiğini ve onu yaraladığını gördü. Bakay ile akıl danışarak savaşçı herkesten uzak dursun diye, Muzdak başındaki Muz-Cayloo denen serin tepeye geçici olarak taşındı.

Duyarlı kadın Kanıkey, Batıya ve Doğuya mahsus adam gönderip hastalığa şifa veren en iyi ilaçları getirtti. Bin çeşit bitkiden yapılmış ve kaynatılmış ilacı Savaşçının yarasına sürdü Kanıkey.

Savaşçı Manas’ın yarası iyileştiğinde pınar gibi canlandı, acıları dinip gözleri fal taşı gibi açıldı, gün geçtikçe iyileşmeye başladı.

Han Manas eski haline geldikten sonra, sonbaharda, Talas boyunca yerleşti. Han Manas yokken acı çeken halkın gamını yine savaşçı Manas aldı. Şehit veren evlere at ve kurbanlık verdi, evi olmayana ev yaptırttı, fakirlere elbise giydirdi.

Han Almambet’in cesedini sağ salim ulaştıran mübarek tulparın boynuna sarılarak acı acı ağlayan savaşçı Han Manas Sarala’yı yedeğe alıp ak otağa getirdi. Han Manas’ın davulu çalındığında halk acele ak otağa toplandı. Er Almambet’in cesedini savaşçı Manas Çeç-Döbö’ye, Kırgızların adetine göre başını Pekin yönüne çevirip gömdü. Sarala da savaşçıyı ile birlikte gömüldü. Savaşçı Manas, Er Almambet’in otağına ağlayarak geldi. Savaşçı Manas konuşmaya başladıysa da başı döndü, vücudu sızladı, belini kımıldatamadan hareketsiz yata kaldı.

Biçare kadın Kanıkey başına kara günlerin geldiğini, beyinin iyileşemeyeceğini anladı. Gayrete gelerek evliya Bakay ile akıl danıştı. Er Bakay’ın yanına oturup derdini anlattı. Evliya sıfatlı Bakay söyleyeceklerini söyledi. Kanıkey ile Bakay Manas’ın huzuruna geldiler. Nazlı Kanıkey kimseye söylemeden, kimseye fark ettirmeden, necise göstermeden milletten gizleyerek, kuşkulananları kandırarak Manas’a yalnız kendisi baktı. Hatta kırk çoranın kahramanlarına bile sır vermedi.

Manas, halkın bülbülü Han Bakay’ı yanına çağırıp can dostlarıyla, yakın akrabalarıyla hanlar ve savaşçılarla gözüm açık iken bir görüşeyim diye hepsine gizlice haber gönderdi. Manas’ın gözleri genişçe açılmıştı. Pıhtı pıhtı kara kan kusuyor dermanı tükeniyordu. Kah bayılıyor, kah ayılıyordu.Derken yular gibi saçlarını tutup ağlayan yenge Kanıkey’e savaşçı Manas şöyle bir ricada bulundu:

Amca, çaylağı besleyip kuş kıldım, dağılan halkı toplayıp millet kıldım, yavru kuşunu eğitip alıcı kuş kıldım. Ben halkımdan razıyım. Kusurum olmuşsa küsmeyin. Kalabalık milleti toplayıp, gözü açık kahramanlarına kendin baş olup beni kara toprağın koynuna, Tanrıya ver.”

Savaşçı Manas vasiyetini hanımı Kanıkey ile Er Bakay’a söyledikten sonra dili tamamen tutuldu.

Han Manas’ın altın yularlı, yürüyüşüne hayvan, koşmasına rüzgar ulaşamayan Celmayan karanarı Ak otağın yanında, Savaşçının yattığı tarafta çöküp, boynunu uzattı. Gözlerinden yaş akıtarak yattı.

Akkula öldükten sonra, savaşçı Manas Karaça'nın kızı Saykal'ın hediye verdiği Taybuurul'u beğenip savaşta binmişti. Derin çukura rast gelse de duraklamadan koşup geçen kır at Savaşçının Ak otağının önündeki altın direğe kendisi gelip yedi gün ot yemeden, kımıldamadan yas tuttu zavallı hayvancık.

Acıbay haber vermeye pek istekli gözükmeyerek Kanıkey'e derdini anlattı:

Kanıkey gözyaşlarını tutamayarak, yüreği sızlayıp Taybuurul'u vermeye razı oldu. Ak otağın ortasındaki altın direğe bakıp başını yere eğip duran Taybuurul Acıbay'ı yaklaştırmıyor, eğeri takmasına izin vermiyor, yedeğe alsa da yürümüyordu. Savaşçıya yakın olan Buurul atın, bir kötülüğü, bir felaketi sezmiş gibi efendisine yas tuttuğunu gören Kanıkey'in gözleri boşalıverdi.

Sonunda Acıbay yürüyüşü, koşuşu tanıdık Kartkürön'e binip çok uzaklara kadar gidip haber ulaştırdı. Yılmayan Acıbay kırk günlük yolu yedi günde kat edip, haberi yerlerine ulaştırdı, düşman hanlara ayağının sesini bile duyurmadan belirlenen günde Talas'a döndü.

Zavallı kadın Kanıkey kimseye bildirmeden, kimseye gözükmeden Celpiniş Urum halkından Han Manas'ın aşına haberin ulaştığı yerlerden dostlar, tanıdıklar, ünlü bilgiçler arda ardına gelmeye başladılar.

Ceti-Suu'da yerleşen halkın atası olan ihtiyar, şu anda doksan beş yaşında idi. Milleti duasıyla zenginleştiren, tedbirli; halkın gönlünü kıracak iş yapmayacak kadar akıllı, kara Hıtay'ı idaresi altına alacak kadar kahraman Katagan Han'ı Koşoyhan Manas'ın aşına hizmet etmek için erkenden geldi.

Günümüz Kırgızistanı'ndaki Manas heykeli.

Keng Alay'a yerleşen, dokunduğunu sağ bırakmayan kibirli Er Töştük de eski dostumun aşında altmış gün hizmet edeceğim diye geldi.

Aşağıdaki Urum denen halktan, yani kırk günlük yerden hareket eden Urumhan'ın oğlu Kökbörü, can dostum hayatta ise elini sıkayım, oğlu Semetey'i görüp geleyim, hiç olmazsa ayaştan özür dileyim diye sarı altın, beyaz gümüşü atına yükleyip, Narbuudanını koşturup yanına hanımını ve on iki yaşında bir kahraman olan, eski elbise giymiş Koyonalı denen savaşçı oğlunu alarak geldi. Koyonalı'nın yaşı küçüktü ama bir arslan gibiydi, benzersiz alpti, nehir gibi kan akıtan, düşmanlarının canına okuyan kaplanın da kendisi idi. "Savaşçı ayaş atama kendim hizmet edeyim, aşının başında durayım" diye bileklerini sıvayıp işe girişti.

Savaşçının Otağına Bakay, Koşoy başta olmak üzere on iki hanı, çoraları, köleleri, dostları girip bir bir vedalaştılar. Manas ağlayan kahramanların iniltilerini eliyle işaret ederek bastırdı. Savaşçı, sanki öteki dünyaya gitmeyecekmiş gibi, kıyamet gününü görmeyecekmiş gibi, ne kaşını çatıyor, ne üzülüyordu, acı çektiğini belli etmeden, gayretinden hiçbir şey kaybetmeden dağlardaki kartallar gibi oturuyordu.

Dönüşü olmayan yere gitmekte olan Bozkurt Manas gözlerini tekrar açıp ellerini sıkıca tutan yaramaz çocuğa baktı. Manas bir daha konuşmadı, mizan top yıldızı dolduktan, kahramanlarla vedalaştıktan sonra elli iki yaşında vefat etti. Han otağındaki, direği altında yapılmış gök bayrağın yerine siyah bayrak asıldı. Dul kalan zavallı Kanıkey bir daha dönmemek üzere giden bozkurdun ardından sağu sağdı, ağladı.

Oh dönüşü olmayan yere giden beyim, dağda sayısız atların kaldı. Onlara bakıverin çocuklar. Beni cehennemde bırakma, beraber götür, bozkurdum. Siyah çerçeveli baltanı kıvırmadan kim yapabildi? Hiçbir şeye doymayan Argın, Kırgız halkını kavga ettirmeden kim idare edebilir? Beni bu acılara koymadan beraber götür Savaşçı beyim" diyordu dertli Kanıkey.

Savaşçı Manas'ın öldüğü gün yer sallandı, parlayıp duran güneş tutuldu, altı gün simsiyah karanlık oldu, ay çıkmadı. Gökte bulutlar ağladı, yerde kuşlar ağladı. Bu sırada savaşçı Manas'ın yattığı yere çöken Karanar'ın yanına Kumbulak'ın deresinden bulup getirilen Kumayık da yattı, hiçbir şey yemeden insan gibi kendi kendine uludu.

Kırgızistan'daki bir başka Manas heykeli.

Han Manas'ın Akşumkarı (sungur) altın iplerini parçalayıp göklere çıktı. Ak otağın üzerinde yedi kere döndükten sonra son bir kere daha öterek gözden kayboldu.

Ak otaklar siyaha büründü, halk yas tutup siyah giyindi.

Ak otağa ulaştıklarında sağ taraftan on bin, sol taraftan on bin kahraman alnına siyah bağlayıp, yolun iki kenarında diz çöküp durdular. Ortada geniş yol bırakıp, dağları sarsacak bir şekilde ağladılar. Uzaktan savaşçıyı görmeye gelenler kederlenerek ortada bırakılan yol ile ak otağa ulaştılar. Savaşçı Manas'ın cesedi kırk kanatlı üç ak otağa konuldu, birbirine bitişik olsun diye otakların sırıklarından birer tanesi sökülmüştü.

Efendimiz yokluğunda, başı yok diye, hayvanlarımızı dağıtmasın, kıyım yapmasın, matemli halka eziyet etmesin. Sizden başka kimim var ki benim? Destek olacak sizsiniz, halkı idare edin, danışarak iş görün. Han ağanızın cenazesini hürmet ile toprağa verelim, ruhu şad olsun."

Kanıkey ağlayıp dururken, terbiyeli, iyi niyetli doğan Abike, azimle işe girişip, telaşa kapılan halk arasında dolaşıp, çığlıkla ağlayarak taziye için gelenleri özel olarak dikilen çadırlara alıp konukları evlere paylaştırdı.

Kötü niyetliler ölü için adak verme işleri umurumda olmadan, kendileri konuk olarak sakin sakin oturdular. Karanlık basarken, halk uyumaya çekilirken, asil kadın Kanıkey endişeli bir halde amcası Koşoy'a vardı. Han Koşoy, Han Bakay, Er Töştük, Er Kökbörü, Savaşçı Koyonalı olmak üzere Kanıkey'le akıl danıştılar.

Karanlık gecede bahtsız zavallı Kanıkey akıl danıştığı kahramanlarla Han Manas'ın cesedini yıkayıp, kefene sardı, tabuta koyup, üzerine kilimle örttü. Savaşçının cenazesini kırk mollaya kaldırtıp kendisi yol başlayarak önceden hazırlattığı mezara götürdüler. .

Manas daha ölmeden hazırlanan mezarı gören kahramanların hayretten ağızları açık kaldı. Erenler Manas'ın cenazesinin yanına kılıçlarını koydular, sonra dağın ağzını kapatıp sabaha karşı kimseye fark ettirmeden karargaha döndüler.

Sadece sözde değil, işte de becerikli olan arslan Bakay kavak tahtasından Manas'a benzeterek bir maket yaptırdı. Onu kumaşa sarıp, sepilenmiş deri ile yapıştırdı, üzerini beyaz keçeyle örttürüp tabutuna koydu. Her şey çoktan hazırlandı.

Er Koşoy, Er Bakay, Er Töştük, Er Koyonalı Kanıkey’in yanında yas tutup oturdular. Bu dünyadan göç eden arslanın aşını muhteşem bir şekilde verelim diye ak buğday ununu çiğneyip, Kelime-i Şahadet okuyup, antlaşarak geri dönmeye başladılar.

Han Koşoy’un Zühre yıldızına benzeyen iri gözlerinden akan yaşları beyaz sakallarından sızarak atının yelelerine düştü. “Yaşacağını yaşamış olan beni niye almadın Tanrım?” diye dertli dertli ağlayarak yurduna döndü Han Koşoy.

Geniş Talas’ı sarsacak şekilde “Yer altında yaşarken Manas gibi arslan’ı görmedin, yer yüzünde yaşarken de Manas’a denk geleni görmedim, vefasız dünya. Savaşçımla birlikte niye ölmedim?” diyen Er Töştük de yerine döndü.

Gökyeleli bozkurt Manas ile sevgili dostu olan Urumhan’ın oğlu Kökbörü yadigar olarak Savaşçının çadırını almıştı. Oğluyla birlikte geri dönerken yolun yarısından düşmanlarının saldırısına uğrayıp on iki yaşındaki yalnız oğlu Koyonalı’yı kaybetti. Kökbörü, Koyonalı’nın cesedini bulamadı. Nasili Han’ın kızı olan akıllı Külnar üzülen kocasını şöyle dedi: “Gözbebeğin oğlunu can dostun Manas istediğinde vermemişsin padişahın, Tanrının emriyle sırdaşın Manas’a yoldaş olmaya gitmiş oğlun.” Üzülme dedi.

Savaşçı Manas’ın ölümünden bir yıl geçti. Yalan dünyada nice nehirler taşıp, göller dalgalanıp, nice yamaçlar bozuldu. Yapmaya söz verdiği aşa hanlar gelmediler. Manas’ın babası Cakıp da, onun oğulları Abike, Köböş de hanlığı kapma çekişmesine girdiği için kabilenin bereketi kaçtı. Kahramanın aşını veremediler.

Tündüğü yapılmayan ak otakta yas tutan Kanıkey savaşçıdan kalan tek oğlu Semetey’i bağrına basıp hüzünlü hüzünlü şiir söyleyerek ağlıyordu. Gökyeleli kurdun atı, altın direğe mahzun bakıp duruyordu. Han karargahının kalesinin dışında, ıssız yerde, kara taşın üzerinde karargaha yaklaşmadan ağlaya ağlaya gözleri kararan ihtiyar Bakay, büyük bir üzüntü içinde oturuyordu.

Manas’ın hikayesi böyle olmuştur, sözümüz tamam olmuştur.

SON